

Teológia

A TARTALOMBÓL

AKI ISTENT SZERETI, SZERESSE TESTVÉRÉT IS (1JN 4,21)

Az Ige testté lett — Jézus és az emberek közössége — A keresztény testvériesség — A szeretet fölfedező útján — A felebaráti szeretet biblikus teológiája — A kereszténység kulcsszava: a testvéri szeretet — Hit és embertársi étosz — Szolgáló szeretet — A keresztény irgalmasság — A világiak apostolkodása — Egy lelkipásztori kísérlet — Testvéri szeretet a közösségben — Dr. Batthyány-Strattmann László szeretet-szolgálata

A TEOLÓGIA beszélgetése
DR. GYÖKÖSSY ENDRE kutató-
professzor, pasztorálpszichológussal

Vélemények és vallomások a befogadott
hitről

Bajzáth Ferenc — Bán Endre — Boda László — Cselényi István Gábor — Koncz Lajos — Lukács László — Magyar Katalin — Maritain, Jacques — Nyiredy Maurus — Paleta Éva — Puskely Mária — Széll Margit — Tarjányi Zoltán — Vasadi Péter írása

XXI. évf. 1987. 4. sz.

teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXI. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM

1987. NOVEMBER

TARJÁNYI ZOLTÁN: Az Ige testté lett 195

TANULMÁNYOK

NYIREDY MAURUS: „Amit a legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek” (Mt 25.40) 197
LUKÁCS LÁSZLÓ: A keresztény testvériség újrafelfedezése 202
BODA LÁSZLÓ: A szeretet fölfedező útján 206
KONCZ LAJOS: A felebaráti szeretet biblikus teológiája 210
SZÉLL MARGIT: „Testvéredet látod — Istent látod” (Alexandriai Kelemen) 215

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE DR. GYÖKÖSSY ENDRE KUTATÓPROFESSZOR,
PASZTORÁLPSZICHOLÓGUSSAL

„Rendelkezésedre állok! (Széll Margit) 219

KÖRKÉP

CSELÉNYI ISTVÁN GÁBOR: Hit és embertársi étosz 225
VASADI PÉTER: Szolgáló szeretet 230
PALETA ÉVA: „Legyetek irgalmasok . . .” (Lk 6,36) 233
BÁN ENDRE: Isten a Szeretet 236

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

JACQUES MARITAIN: A világiak apostolkodásáról (ford.: Dabóci Mária) 238
BAJZÁTH FERENC: Márkói kísérlet 242
MAGYAR KATALIN: Testvérszeretet a közösségben 246
PUSKELY MÁRIA: Dr. Batthyányi-Strattmann László szeretetszolgálata 248
Vélemények és vallomások a befogadott hitről (Széll Margit) 252

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Magyar Ferenc

Ezt a parancsot kaptuk Tőle: Aki Istent szereti, szeresse felebarátját is
(1Jn 4,21)

Egy fiatal egyetemista karácsonyi jókívánságként ezt írta Franz Kamphaus limburgi püspöknek: „*Őn püspökké lett —, az Isten emberré lett. Igyekeztek, hogy az Isten nyomában járjon: legyen Őn is valóban emberré!*” — Sokáig eltöprengtem e sorok jelentőségén — írja később a püspök.

Az Isten emberré lett. Igen, az Isten lett emberré és nem az ember Istenné. Az Isten egy lett közülünk, valóságos ember, hogy mi is valóban emberek maradhassunk, vagy — ha erre lenne szükség —, végre valóban emberekké váljunk. Karácsony előtt egy német városka házfalaira ismeretlen „tettesek” kis falragaszokat helyeztek el ezzel a szöveggel: Tegyétek végre azt, amit az Isten: legyetek emberré!

De hát van ennek értelme? Nem vagyunk talán emberek? Ha szétnézünk világunkban, tekintsünk bár Északra vagy Délre, Keletre vagy Nyugatra, előbb-utóbb a szomorú megállapításra jutunk: az emberek egyre inkább e m b e r - t e l e n n é válnak. S velük, a többivel lassan mi magunk is engedünk a kísértésnek. Nem az emberségesség, hanem az embertelenség útján kezdünk járni. Elszíntelenedünk, lassan kihál belőlünk sok minden (vagy minden?), ami igazán emberi. Nem, vagy már csak alig, csak fenntartásokkal és válogatással szeretjük közelebbi s távolabb álló embertestvéreinket. Pedig, aki azt állítja, hogy hisz Istenben, mi több, hogy szereti őt, de nem szereti, sőt gyűlöli felebarátját, az hazug. Aki nem szereti testvérét, akit lát, Istent, akit nem lát, hogyan szerethetné? (vö. 1Jn 4,20—21) Mintha világunkban egyre gyarapodnék ez a kóros hazugság, mert a „hívó”, de szívtelen, szeretni képtelen, sőt gyűlölködő emberek száma is egyre gyarapszik.

Azután: mintha elfelednénk, hogy az „idők teljességében” az Isten lett emberré s nem az ember istenné. Mégis, mintha feje tetejére állna minden. Mintha egyre magabiztosabban az ember akarna ma „istenné” válni. Mintha az ősbűn virágbabórolásának korszakában élnénk: olyanok lesztek mint az istenek (vö. Ter 3,5). Az ember maga akarja kézbe venni saját sorsát, a világ sorsát. A történelem és világ kormányrúdját egészen és teljesen maga akarja megragadni. Vajon van-e megnyugtató, biztató jel rá, hogy képes is egymaga a világ sorsával, irányításával megbirkózni? Hátá mögött hagyva Istent, sőt detronizálva őt, — maga akar fellépni a világ Urának trónusára. Vajon olyan erős-e már, hogy akár „száz világot is teremthet”? — vagy csak arra képes, hogy szétrombolja az egyetlen, melyben — embertársaival, testvéreivel együtt — élnie kell?

Az ősbűn tragédiája egyre inkább kibontakozóban van: a mindenhatóvá válni kívánó ember mindentudónak kezdi tartani önmagát. Oly tudásra kíván szert tenni, mellyel manipulálhatja önmagát, környezetét, az egész világot. A fejlődés és haladás megszállottjává lesz, — s közben emberségében mond csődöt. Társtalanná, embertelenné lesz, mert emberéleteken gázol át. Milliók panaszát és sírását már nem képes meghallani, megfeledkezik az éhezékről, nem törődik a szomorkodókkal, sőt másoknak fájdalmát, szomorúságot okoz. Lassan azután, a maga tervezte-szervezte fejlődés és haladás után, szertenéz — és nem leli honát sem hazájában, sem a világban. Nem találja helyét, mert kiegészít, elfogyott szívéből-lelkéből a szeretet olaja. Valamikor „lámpást adott kezébe az Úr”, de ma már csak füstölő, kialvó mécseszt szorongat. Elfelejté, hogy „ha szeretet nincs már benne, mit sem ér” (1Kor 13,2). — „Nincsen már messze az a nap — írja le mintegy 50 esztendővel ezelőtt Teilhard de Chardin —, amikor majd az emberiség az öngyilkosság vagy az imádás, az Isten felé fordulás között választhat”. Alig ötven év után szomorúan és megdöbbenten állapíthatjuk meg: igen, a nap már nincs messze, sőt: már közel van, már itt van.

Van-e menekvés? Igen van! — Kövessük az Isten példáját, legyünk végre valóban emberré. Az a béke, amelyről az első karácsonyi égi hírnökök szólnak, megváltozhatatlan feltételként szabja meg: Dicsőség Istennek! A kettő összekapcsolása: Dicsőség Istennek és béke, öröm, szeretet az embereknek — a keresztyén hívő ember békeszolgálatának egyetlen lehetséges útja.

Az Isten egy lett közülünk. Egy kisgyermek „lefegyverző” emberségében érkezett hozzánk. Hatalmát nem azzal igazolta, hogy győztes hadvezérként állt föl a világ koponyahegyére, hanem — hogy szeretettel fordult minden ember felé. Ezzel a szeretettel mosolygott a pásztorokra és bölcsekre a betlehemi barlangistállóban és ugyanezzel a szeretettel tárta ki karját minden ember felé a kereszten.

Élt régen egy bölcs tanítómester, aki megkérdezte tanítványait: meg lehet-e határozni azt a pillanatot, amikor vége az éjszakának s kezdődik a nappal? Az első válasz így hangzott: bizonyára akkor érkezik el e pillanat, amikor távolról meg lehet különböztetni egy fügefát egy pálmától. — Nem, nem ekkor —, volt az öreg bölcs válasza. — Talán akkor, jött a másik felelet, amikor egy kecske és egy birka közti különbséget már észreveszem. — Nem, ez sem jó válasz. A harmadik tanítvány már nem mert megszólalni, várta az öreg magyarázatát. — A tanítómester végre megszólalt: Csakis akkor múlt már el az éjszaka, akkor ébred a nappal, érkezik el újra a fényesség, ha egy ember arcára tekintesz és fel tudod azon fedezni testvéred—nővéred vonásait. Amikor ez sikerül, valóban elmúlt az éj, érkezett számodra a nappal.

Az agg János apostol — az isteni sugalmazás erejében — erről így írt: „Isten világosság, benne nyoma sincs a sötétségnek. Ha azt állítjuk, hogy közösségben vagyunk vele, de sötétségben élünk, hazudunk . . . De ha világosságban élünk, amint ő is a világosságban van, akkor közösségben vagyunk egymással . . .” (1Jn 5,7).

„Az igazi világosság — a világba jött, hogy minden embert megvilágítson” (vö. Jn 1,9), hogy testvéreink arcára tekintve — Urunkat, Istenünket is megláthassuk.

Sz. A.

KARÁCSONYI AJÁNDÉK

Erőt kértem, hogy cselekedhessek,

de gyöngeséget kaptam, hogy megtanuljak engedelmeskedni.

Egészséget kértem, hogy nagy dolgokat hajthassak végre,

de törekenységet kaptam, hogy a jobb dolgokat tegyem.

Gazdagságot kértem, hogy boldog lehessenek,

de szegénységet kaptam, hogy bölcs legyek.

Hatalmat kértem, hogy az emberek tiszteljenek,

de gyöngeséget kaptam, hogy rászoruljak Istenre.

Mindent kértem, hogy az életnek örülhessek,

de „életet” kaptam, hogy mindennek örülhessek.

Semmit sem kaptam mindabból, amit kértem,

és mégis mindent megkaptam, amit reméltem.

A TEOLÓGIA 1988. ÉV I. TÉMÁI: — 1. BŰN ÉS MEGBOCSÁTÁS
2. HISZTEK A SZENTLÉLEKBEN (beküldési határidő: febr. 1.)
3. A KERESZTÉNY FELNŐTTNEVELÉS
4. „HA NEM LESZTEK OLYANOK MINT A GYERMEK . . .”

AZ IGE TESTTÉ LETT

Az ember a létet ajándékba kapja. Ha egy férfi és egy nő a szeretet teljességében tökéletesen átadja magát a másinak, önmagát mindkettő totális örömeinek szolgálatára rendeli, azaz, ha mindkettő teljesen elfeledkezik önmagáról a másikért: akkor az egygyé válásból kibukkan az új élet. Mivel szüleink a szeretet felvázolt törvényéhez igazodtak, Isten teremtő szeretetének közvetítői lettek. Én ezért vagyok. Mi ezért vagyunk. Létünk mögött kitapintható a szeretet. Ám szüleink is így jutottak hozzá a léthez: két önátadásból megszületett az egység, s kipattant az új létező. És nagyszüleink is ugyanígy kapták a létet ajándékba: születésük háttérében ott van két ember kölcsönös önfelajánlása. Az emberi élet mögött ott lüktet a szeretet. A szeretet, melyet sokszor, tán naponta is, meg kell tisztítani az önzéstől. A szeretet, melyet naponta, tán többször is ki kell küzdeni. Mert a felelősségteljes szeretet az emberi mérték szerinti tökéletes, önmagáról elfeledkezésre, önmagából való kilépésre, tehát a másikkal való egységre, ezen egység keresésére indítja az embert. Az ember a szeretet-háttérből kilépő, a léttel megajándékozott létező — erre a finom szövegetű igazságra *József Attila* is rádőbbsent, amikor ezt írta: „A Dunánál” című versében szüleiről, őseiről: „Mikor mozdulok, ők ölelik egymást. / Elszomorodom néha emiatt — / ez az elmúlás. Ebből vagyok. «Meglásd, / ha majd nem leszünk! . . .» — megszólítanak. / Megszólítanak, mert ők én vagyok már; / gyenge létemre így vagyok erős, / ki emlékszem, hogy több vagyok a soknál, / mert az összejtig vagyok minden ős — / az Ős vagyok, mely sokasodni foszlik: / apám- s anyámmá válok boldogan, / s apám, anyám maga is ketté oszlik / s én lelkes Eggyé így szaporodom!” Igen, ez a szeretet-háttérű, embert teremtő folyamat egyéniséget is ajándékoz mindenkinek, nemcsak létet. De az egyéniségek sokszínűségének a mélyén ugyanaz a szeretet érhető tetten.

Majdnem kétezer éve annak, hogy e folyamat más, mélyebb értelmet nyert. Mert akkoriban született valaki, aki *lenni akart*. Pontosabban *emberként lenni akart*, mert a létet, a lét teljességét mint Második Isteni Személy addig is birtokolta. Mert mielőtt az anyagot teremtette volna Isten, az állandó jelenben tökéletesen kimondta önmagát, s megszületett a Fiú. Idő nélküli állandóságban azóta is folyik a totális adásnak és a totális elfogadásnak, vagyis a Szeretetnek a párbeszéde. S Aki által, Akiért és Akiben teremtett az Atya, Ő emberré, testté lett — ezt ünnepeljük Karácsonykor. Akiben „megjelent üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete” (Tit 3,4), annak a megtestesülése a szeretet ünnepe, a Karácsony.

Ő, aki ki van vonva az emberré válás törvénye, a kettős önátadás törvénye alól: Ő tanúskodik az emberi élet értelmességéről. Aki kiválasztotta a történelmi kort és a földrajzi helyet, kiválasztotta az anyát és a személyi környezetet: Ő ad értelmet nekünk, hogy bármilyen korban, bármilyen földrajzi ponton, bármilyen családban születünk, életünknek isteni függesztése és Istenhez eljutási célja van, azaz értelmes a létünk. Aki idő és tér nélküli, abszolút létező istensége révén, s a megtestesüléskor elfogadja az idő és tér korlátait: Ő leromboltat velünk minden idő és térbeli korlátot Karácsonykor. Mert szenteste az imádságban kitapinthatóan *együtt vagyunk* szeretteinkkel, bármilyen földrajzi távolság, esetleg a halál rettentő távolsága ellenére is. Az örök Szeretet megtestesül, s átítatja az emberi létet az örökkévalósággal. Az Atya-küldötte Fiú a Lélek által emberré lesz, s beemeli az embert az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységébe. Karácsony valóban az isteni és az emberi szeretet végleges és elkötelezett találkozása, az idő és az örökkévalóság egygyé válása. A másikért való élet, az önmagának meghalás, tehát a szeretet ezen ünnepen végérvényesen megmutatkozik: a teremtetlen élet a teremtettet vállalja. Krisztus, aki isteni létében gazdag volt, „értünk szegénnyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjunk” (2Kor 8,9). Erről a találkozásról és az emberi élet illetén gazdagodásáról írja *Elliot*: „Megragadni az időnek meg az időtlennek / metszéspontját — szentek foglalkozása. / Nem is foglalkozás: valami adatik / és elfogadtatik egy életen át, / mely csupa halál a

szeretben, / önzetlenségben, önmegtágadásban, lángolásban." Igen, a szeretet gyümölcsét, a létet mindenki ajándékba kapja, de a szeretet életét, törvényeivel együtt fel kell tudni fedezni Jézusban, hogy a „bőséges élet” kifejttesse gazdagságát bennünk.

A megtestesülésnek előzménye és célja volt. „Miatán sokszor és különböző módon szolt hajdan Isten a próféták által az atyákhoz, e végső korszakban Fia által szolt hozzánk.” (Zsid 1,1—2). Isten és ember kapcsolatának már nagy múltja volt a betlehemi születés előtt. Ígélet és meghívás, emberi elutasítás és elfogadás, szövetségkötés és hűség—hűtlenség hullámzása, az isteni kegy váratlan megszabadítása és az isteni igazság előre látható fenytése — az Ábrahámmal kezdődő üdvtörténetben tizenkilenc évszázad emberi története összefoglalódik, amikor Isten végső, visszavonhatatlan elkötelezésre szánja magát: felveszi az emberi természetet. Ő a szeretet teljességének az életét éli — idő nélküli állandóságban: Jézus megtestesülésében a teljes önközlésre, önmaga kiszolgáltatására vállalkozik. „Benne élet volt, és élet volt az emberek világossága” (Jn 1,4). „Aki engem lát, látja az Atyát is” (Jn 14,9). Jézus által *meglátni* az Isten belső tulajdonságait, létgazdagságát, hogy azokból részesüljünk — erme fölismerés a hit személyes döntése. Am ez a szeretetre való ráismerés programot is ad az embernek: éhezni és szomjazni kell ezt az isteni életet, gyöngykereskedő módjára örömmel kell minden más értékünket mozgósítani érte, különben *csak tudunk róla, de nem lesz a mi birtokunkban*. Alázattal kell hinni, hogy akkor vagyunk erősek, amikor a leggyengébbnek és a legkiszolgáltatottabbnak érezzük magunkat, mert a keresztt megváltói ereje általunk így mutatkozik meg. Állhatatosan és türelmesen kell várakoznunk, hogy a magunkba fogadott jó mag majd egyszer szárba szökkenjen és sokszoros termést hozzon. Dicsőségnek kell tartanunk a búzamazgorsot: akkor találjuk meg sokszorosan önmagunkat, ha lemondunk önmagunk kereséséről és a másíknak, a szeretetnek élünk. Látható, hogy a karácsonyi Gyermek minden felnőttkori tanításában saját megtestesülésének a motívumát mondta el: azért jött, hogy az isteni, a tökéletes Szeretet logikájára megtanítsa az embert. Sőt nem is megtanítani akarta mindezt, hanem az embert belegyökereztetni az isteni szeretetbe. Megváltói áldozatával pedig nemcsak illusztrálta tanításának igazát, hanem érvényesítette igazságát: végleges és döntő változást eszközölt Isten és ember kapcsolatában, megváltotta és megigazulttá tette minden kor minden emberét. Azokat, akik bekapcsolódtak életük fenntartás nélküli odaadásával a megváltói életműbe. A sok-előzményű üdvtörténeti folyamat így tette Jézust többé, mint az előzmények beteljesíthetőjévé: Ő lett a folyamat *célja* is. Az Atya Jézus Krisztusban szereti az embert, ha azt akarom, hogy az Atya engem elfogadjon, Jézusba kell öltöznöm, őbenne kell áldozattá tennem magam, hogy az ő testi megdicsősülésében is részesedjem.

Karácsonykor a léttel és az isteni léttel megajándékozott ember titka áll elénk a Gyermek-Megváltó rejtett üzenetében. A Szeretet megtestesülését ünnepeljük, az isteni és az emberi lét egybefonódását. Titok ez, melyet ha nem is tudunk kifürkészni, meg kell mártóznunk benne. A Megváltó *mindent*, az isteni élet teljes kinyilatkoztatását és emberszeretetét hozta. S *mindent*, a legteljesebb odaadást kéri tőlünk, hogy saját életének részesevé tegyen bennünket. Az isteni és az emberi szeretet találkozásának karácsonyi ámulatában írta *Babits* e sorokat: „Becsésnek láttad te e földi test / koldusruháját, hogy fölvetted ezt? / s nem vélted rossznak a zord életet? / te, kiről zengjük, hogy «megszületett!» / Szeress hát minket is, koldusokat! / Lelkünkbe gyűjts pici gyertyát sokat. / Csengess éjünkön át, s csillantsd elénk / törékeny játékunkat, a reményt.” — Karácsony ad valódi alapot, igaz reményt életünknek: nem vérből, nem a test ösztönéből, nem a férfi akaratóból, hanem Istenből születünk (vö. Jn 1,13), s hogy Jézus által, aki azért született, mert ember akart lenni, eljutunk a testi feltámadásra (vö. Jn 6,55), az atyai házba.

Nyiredy Maurus

„AMIT E LEGKISEBB TESTVÉREIM KÖZÜL EGGYEL IS TETTETEK, VELEM TETTÉTEK” (Mt 25,40)

A címben a Máté-evangéliumból vett mondat a keresztény felebaráti szeretet legfontosabb indítékára, motívumára utal: arra a hitbéli meggyőződésre, hogy Isten Jézus Krisztusban emberré lett s ezáltal minden emberrel közösséget vállalt, minden embernek testvére, felebarátja lett. Ezért nem tehetünk az emberrel szemben sem jót, sem rosszat anélkül, hogy az ne az embertársunkkal azonosult Jézust érné el. Ez a tény a keresztény hívő számára erősen motiválja az embertársaival szembeni tiszteletet, segítőkészséget, felelősséget, szeretetet. Ez hatékony a kis Jézus születésének ünnepére jöttetekkel készülő kisgyermekben, és ez serkenti hősiess munkára Kalkuttai Teréz anyát és nővéreit a szegényekért, a haldoklókért, betegekért, kitanasztott gyerekekért. A példaként említett két véglet közé nyilvánvalóan belefér millió és millió keresztény hétköznapi élete, munkája, szenvedése; mindez a Jézus Krisztus iránti szeretettől motiválva lehet áldás, vigasztalás, kiengesztelődés, segítség forrása embertestvéreik számára.

A XIX. és XX. század — elsősorban *Feuerbach* és *Marx* nevével fémjelzett — valláskritikája szerint Isten elidegeníti önmagától az embert. Az az elidegenedés, amely a kapitalizmusban létrejött a munkás és a munkáltató, sőt a munkás és saját munkája között is, a vallási elidegenedés következtében még fokozódik. Az ember csakis úgy találhat magára, ha felszabadul a vallás hatalma alól, maga veszi kezébe sorsát; ha vágyainak elképzelt mennyországát itt a földön valósítja meg és legfőbb lénynek nem az Istent, hanem az embert tekinti (*Marx*: „Az ember számára a legfőbb lény az ember”). A háttérben talán ez a szemlélet húzódott meg azokban a kérdésekben is, amelyeket középiskolás diákok tettek fel az idézett evangéliumi mondattal kapcsolatban: „Miért nem lehet az embert önmagáért szeretni?” — „Miért kell az embertestvér és magunk közé Jézust állítani ahhoz, hogy szeretni tudjuk?” Más szóval: az ember iránti szeretetre elegendő ok maga az ember. Ha nem tartjuk őt ehhez elegendőnek, megalázzuk, leértékeljük. A következőkben ezt a kérdést szeretném megvizsgálni. Megválaszolásához szükséges ismernünk az ember keresztény értelmezését.

KI AZ EMBER? Az ember kiléte, mivolta minden filozófia és világnézet központi témája. A filozófia az emberi élet jelenségeiből indul ki, ezeket elemezve következtet az ember lényegére, mivoltára. Feltűnő, hogy az emberrel kapcsolatos tapasztalataink meglehetősen ellentmondásosak. Egyrészt sokféleképpen megtapasztaljuk azt, hogy lehatároltak, korlátozottak, nagyon is „feltételesek” vagyunk. Erről tanúskodik a testünk, ennek kívánságai, szükségletei, meghatározottságai. Ezt állítják élénk tehetségeink és tetterőink határai, akaratunk és szabadságunk gyakori tehetetlensége, és végül az élet végessége, amely — ha nem is kizárólagosan, de a legvilágosabban — a halálban fejeződik ki. Másrészt van az emberben valami „határtalan”: kielégíthetetlen, nyugtalan, soha nem elégedett, állandóan a teljesebb boldogságot és az élet teljesebb értelmét kutatja. *Simon István* „Nem elég” című versének utolsó versszaka így ábrázolja ezt az élményt: „S bár szeme ferdén megtörik / a végtelen konvex ívén, / nem hátrál, vív és küszködik — / s ha testében az oxigén / már végsőt sercenne leég, / azt kiáltja: nem volt elég!” — *Fekete Gyula* szerint sokan felvetik a kérdést, hogy miért is kell emberfölötti, távoli eszményeket állítani az ember elé ahhoz, hogy megfelelhessen emberségének. Az író a kérdésre kérdéssel válaszol: „Miért van az, hogy a tengerészek nem a hajójuk orrához, hanem a sarkcsillaghoz viszonyítva határozzák meg helyzetüket?” — *F. Nietzsche* szavaival az ember olyan lénynek tapasztalja meg saját magát, aki „nem cél, hanem csak út, híd, nagy ígélet”. Mindig

vannak beteljesületlen vágyai és reményei, amelyek minden korlátot szétfeszítenek és megkérdőjeleznek. Így az emberi mivolt úgy mutatkozik meg, mint ami határolt és egyúttal minden határt fölülmúló, mint korlátozott és mégis korlátlan, „végtelen” lehetőség, ami azonban képtelen arra, hogy önmagát megvalósítsa, és így eljusson teljes azonosságához. Az ember így folytonosan szenved azonosságának hiányától. Tudja, vagy legalábbis sejt, hogy nem az, aki lehetne, és akivé lennie kellene. Még meg kell magát „találnia”. Élete bizonytalan, nyitott, teljességét, „egész”-ségét még nem találta meg.

A keresztény hit emberértelmezésének fontos meghatározója az, hogy az ember nem azzal jut el tulajdonképpeni és végső mélységéhez, ha — *H. Thielicke* szavaival élve — „sajátosságaira” figyel, hanem, ha — paradox módon — „kintlevőségeit” veszi tekintetbe, azaz, ha önmagát Istenhez való viszonyában szemléli. Az ember ugyanis az a teremtmény, aki semmiféle teremtményhez nem hasonlítható módon, Istentől ered és Istenre irányul. Ezért Istennek az emberhez való viszonya nem másodlagos és nem mellékes, hanem éppen az, ami létét hordozza és áthatja. Ennek következtében Istent kell megismernünk ahhoz, hogy az embert megismerhessük.

AZ EMBER: „ISTEN KÉPE” A Szentírás az embernek ezt az Istenhez való közelségét azzal fejezi ki, hogy az embert Isten képmásának mondja (Ter 1,26—27). Ezzel olyasmint állít az emberről, ami egyedül csak róla mondható el, egyéb teremtményről semmiképpen sem. Ha azt kérdenénk, hogy mit is jelent ez az istenképiség, akkor először is figyelembe kell vennünk a kép ókori értelmezését. Számunkra a kép valaminek az ábrázolása. Az ókori ember számára azonban többet jelentett: a kép *megjeleníti* az ősképet, az eredetit. A képben megjelenik az, amit ábrázol. Így a képmás tulajdonképpen részesedik az eredeti valóságából, amennyiben az a képben úgy mutatkozik meg, hogy egyszersmind meg is jelenik. Az ókori meggyőződés számára szoros kapcsolatban áll az eredeti és képmása. A képmás túlmutat önmagán az ábrázolt felé és egyben közvetíti annak jelenlétét; az eredeti pedig megnyilatkozik a képmásban, jelenléte megtapasztalhatóvá válik benne. Ennek tudatában az emberről mint Isten képmásáról szóló kijelentés legalábbis annyit jelent, hogy az ember szoros kapcsolatban áll Istennel, rá utal és őt „közvetíti”.

Sok exegeta szerint az ember istenképisége lényegében abban áll, hogy az ember Isten reprezentánsa, képviselője minden egyéb teremtménnyel szemben. Az ember annyiban képmása Isten úr- és teremtővoltának, amennyiben azt megjeleníti azáltal, hogy — részesedve benne — továbbviszi a teremtés művét. Az ember arra hivatott, hogy végrehajtsa, illetve megőrizze Isten uralmát a földön. Így istenképiségében a döntő mozzanat az, hogy Isten helyetteseként „uralkodnia” kell a földön és a teremtő Istenhez hasonlóan neki magának is teremtőnek, produktívnek, termékenynek kell lennie. Annyiban hasonló Istenhez, amennyiben „társteremtőként uralkodik” a földön.

Az exegeták egy másik csoportja — köztük *N. Lohfink* — azt hangoztatja, hogy az ember istenképisége elsősorban és különösképpen *istenközelségét* jelenti. Tartalmában ez szinte rokoni viszony Isten és az ember között. Ezt támasztja alá a Ter 5,1—3, amely szerint „amikor Isten Ádámot teremtette, *Istenhez hasonlóan alkotta* . . . Amikor Ádám 130 esztendő volt, *magához hasonló, saját képmása szerinti fiút* nemzett”. A Ter 2,7 arról beszél, hogy „az Ursten megalkotta az embert a föld porából és orrába lehelte az élet leheletét”, és ezzel mintegy saját életéből részesítette. Az istenképiség tehát Istenhez való szoros közelséget jelent: az ember az a lény, amely állandóan „Isten színe előtt” él és jár. Ezért Isten személyesen szólítja meg őt és nemcsak egyszerűen az általános teremtő ige: „Legyen!” tárgya (Ter 1,28; 2,16). Ő Isten személyes vis-à-vis-ja, partnere, közvetlenül hozzá szól a Teremtő szava, amely őt válaszadásra, felelősségre, megfelelésre hívja. — Az eddigiek alapján azt kell mondanunk, hogy az ember a világban való különleges helyzetét nem annak köszönheti, hogy egyéb teremtmények „fölött” áll, hanem annak, hogy egyedülálló módon Isten „alatt” áll. Így az istenképiség tulajdonképpeni és legmélyebb jelentése az Isten előtt való létezés. Ez azonban nem valami semleges, történelem fölötti

lényeket jelent. Az Isten előtt való létezés beleállítja az embert a Teremtővel megélt történelembe, amelyben a szellemmel és szabadsággal megáldott teremtmény Istenhez való viszonyára igent mondhat, azt elismerheti, — vagy megtagadhatja, megronthatja. Ebben az utóbbi esetben is megmarad azonban Istenre való ráutaltsága úgy, hogy az „Isten előtt való létezés” ítélet lesz számára.

AZ EMBER — TITOK. Goethe szerint minden mulandó dolog csak hasonlat, szimbólum. („Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis”). Mivel minden teremtett létezés részesedés Isten létében, minden teremtett valóság utalás Istenre. Ez egészen különleges módon érvényes az emberre, aki a teremtés csúcán áll. Mint teremtmény, létének alapját a Teremtőben találja meg. Ha tehát az embert meg akarjuk határozni, főkéntlenül figyelembe kell vennünk Istenhez való viszonyát. Ha azonban az ember a *felfoghatatlan*, transzcendens Istenre irányul, akkor az ember definíciója az, hogy szétfeszít minden definíciót; az ember meghatározása az, hogy meghatározhatatlan. Hiszen a definíció éppen azt jelenti, hogy valamit elhatárolunk, meghatározunk, korlátozunk. Az ember azonban — mint a határtalan, végtelen Istenre irányuló létező — szétfeszít minden meghatározást és korlátozást. *Az ember az a kérdés, amelyre csak egyetlen válasz van: Isten.* Az ember az a tágasság, vágy, remény, amit csak Isten tölthet be. Az ember az a transzcendenciával bíró létező, aki csak a Végtelenben találja meg önmagát. Ezért az emberről a végső igazság csak az lehet, hogy ő arra rendeltetett — és ezért képes is rá, — hogy befogadja a felfoghatatlan Titkot, magát Istenet és az ő örök életét. Ezeket a fölismeréseket B. Pascal így foglalja össze: „Az ember az embert a végtelen irányában meghaladja.”

Az embernek ilyen szemlélete tiltakozás minden olyan módszer ellen, amely az embert lealacsonyítja. Dologgá teszi, amellyel bárki rendelkezhet, történjék ez technikai manipulációval, vagy a szociológia, pszichológia, esetleg más embertudomány részéről. Mindenütt jogtalanságot követnek el az ember ellen, ahol őt nem olyan titokként kezelik, amely állandóan túlmutat önmagán, amellyel nem lehet rendelkezni. J. Moltmann jegyzi meg: „A definiált, az egyszersmindenkorra lerögzített, az előítéletek alapján megítélt ember — *elárult* ember. Többé nincs szabadsága, jövője, lehetőségei. Olyannak kell lennie, amilyenek akarják. Ez az ember kész van, ennek vége van.”

Az embernek a fentiekben bemutatott szemlélete alapozza meg méltóságát és egyedülállóságát is. Sőt: az ember méltóságát és mivoltának érinthetetlenségét még a halál sem semmisítheti meg. Mivel az ember már teremtményként is Istenhez tartozik és mivel ezen túl Isten még személyes közösségre is lépett vele, ezért a halál sem teheti tönkre az emberi életet. Mi az örökkévalóságon át megmaradunk, hiszen Isten hívott minket létre és hívott meg a vele való közösségre. Ez Jézus bizonyításának is a lényege, amikor a szadduceusokkal szemben a holtak föltámadását védelmezi. Mert az embert Isten hívta létre és mert ő saját magát az élők Isteneként jelentette ki (Mt 22,32); így az ember beletartozik Isten „definíciójába”, ezért rendíthetetlenül az élethez tartozik. Luther Márton találóan fogalmazott: „Legyen bár a harag vagy a kegyelem állapotában, biztosan halhatatlan az, akivel egyszer Isten beszélni kezdett.” Ha az ember önazonosságát megalapozza Istennel való — a teremtésben megkezdődött és az üdvtörténetben kibontakozó — viszonya, akkor ez mindig és minden körülmények között garantálja az emberi élet méltóságát és érinthetetlenségét.

Mivel mindazt, ami vagyunk — szabadságunkat és önállóságunkat is —, Istentől kaptuk, ezek annál teljesebbé válnak, minél inkább az Isten létéből való tudatos részesedés határozza meg életünket. Minél intenzívebben fogadjuk el a tőle való függőségünket, minél jobban keressük az ő közelségét, minél erőteljesebben igényeljük a vele való kapcsolatot mint életünk hordozó alapját, minél inkább engedjük, hogy Isten éljen és hasson bennünk, — annál inkább válunk önmagunkká. Ahogyan a személyes szeretet nem veszi el szabadságunkat, hanem annál szabadabbá tesz, minél erősebb, így növekszik a teremtmény önállósága a Teremtőtől való függés mértékében. Isten az ember számára nem valami tőle idegen meghatározottság, hanem éppen az, ami bennünket önmagunkhoz, önmagunk igazi meghatározásához

és megvalósításához, azaz autonómiájához segít. Minél inkább van az ember Istennél, annál inkább van önmagánál. És megfordítva: ha az ember elkerüli, vagy főleg tagadja Istent, elkerüli és megtagadja saját magát is. Ennyiben az autonómia (önmagunk meghatározása) és a teonómia (Isten általi meghatározottság) nem ellentétesek, hanem ugyanannak a dolognak egymást feltételező két szempontját jelentik.

Az eddig mondottakat korunk nagy hittudósának, *K. Rahner*nek gondolataival szeretném összefoglalni. Számára is titok az ember. Az ember kérdés, amit ő maga soha nem tud megválaszolni. Ennek a titokzatosságnak, meghatározhatatlanságnak az alapja az, hogy az ember — ha kifejezetten (reflektáltan) nem is tudja ezt okvetlenül megfogalmazni — tudatában van a Végtelennel való kapcsolatának. Éppen ez a Végtelennel, azaz Istennel való kapcsolat teszi lehetővé, hogy válaszoljunk olyan kérdésekre, amelyek egyáltalán nem közömbösek, sőt Rahner szerint — előbb-utóbb kikerülhetetlenek is, ha őszintén akarunk élni. Ezek a kérdések: mi az igazság, és megismerheti-e az ember? — hogyan állunk az emberi szabadsággal és felelősséggel? — van-e Isten, mi a bűn, mit jelent a szeretet, a hűség, a remény, az értelem? — Ezekben a végső kérdésekben tükröződik az ember mivolta, amit Rahner így ír körül, hiszen meghatározni nem lehet: „A szegénység titka, aki a bőség titkára van utalva.” Az ember szegénysége éppen az, hogy nem önmagában hordja magyarázatát, gazdagsága viszont az, hogy túlhaladhat önmagán, befogadhatja Isten titkát. *Nyíri Tamás* fogalmazásában: „Az ember csak akkor érkezik meg úgy, hogy ne kelljen tovább mennie, ha átöleli és magába zárja az Isten titkát, csak akkor éri utol önmagát, amikor egészen elhagyja magát az Isten titkában.” Ez az emberi szegénység és gazdagság ebben a sajátosan rahneri mondatban áll elénk: „Miközben az ember mindig a part homokszemeivel foglalkozik, a titok végtelen tengerének szélén lakik.”

ISTEN VÁLASZA: KRISZTUS. Az eddigiekben Rahnerrel úgy fogalmaztam, hogy az ember olyan kérdés, amire ő maga nem tudja megadni a választ. Ez a válasz csakis Istentől érkezik. Végül is van-e válasz arra a kérdésre: mi az ember? A keresztény hit éppen annak megvallása, hogy van, és feltárása annak, hogy hol található meg ez a válasz. Isten a választ Fiának megtestesülésében, Jézus Krisztusban mondta ki. Öbenne Isten egészen ember lett, ezért Jézus Krisztustól kell egyaránt leolvasnunk azt, hogy ki az Isten és ki az ember. Jézus Krisztus — Isten tökéletes képe és minden emberlét célja. Az Újszövetség szerint Krisztus Isten képmása (2Kor 4,4), dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása (Zsid 1,3), a láthatatlan Isten képmása (Kol 1,15). Ezek a megjelölések azt fejezik ki, hogy az ember-Jézusban Isten felülmúlhatatlanul közli, odaajándékozta magát az emberiségnek. Benne található meg az Istennel való legszorosabb közelség és a legnagyobb egység: ő egészen és megosztás nélküli szívvel élt Isten előtt; benne láthatóvá és megfoghatóvá válik Isten dicsősége, szeretete, jósága, gondviselése: általa jut el a teremtés a beteljesedéshez. Mi magunk olyan mértékben válunk Isten képévé, amennyire Krisztushoz válunk hasonlóvá, amennyire Krisztus alakot ölt bennünk (vö. 2Kor 3,18; Gal 4,19), és ha engedjük, hogy Krisztus képe belénk vésődjék. Az embernek a Szentírás elején megfogalmazott istenképisége Krisztus képére és az ő alakjára irányul. Ha azonban az ember célja az Isten-ember, akkor — ismét Rahnert idézve — az emberi lét legeredetibb meghatározása az, amivé Isten lesz, amikor arra vállalkozik, hogy a nem-isteni világban megmutatkozzék. Jézus Krisztusban, az Istenemberben valósul meg a legteljesebb mértékben az ember, sőt az egész teremtés „ős-terve”; az, hogy Isten képe és hasonlósága, ezenfelül még Isten szeretett partnere és életének részese is legyen. A többi ember mind őáltala, az ő közvetítésével lesz Isten igazi képévé.

Mivel Jézus Krisztusban Isten maga lett a válasz arra a kérdésre: mi az ember? — ezért teljes joggal állíthatjuk Rahnerrel, hogy a krisztológia (a Krisztusról szóló teológiai tanítás) az antropológia (embertan) kezdete és vége, az antropológia pedig legradikálisabb megvalósulásában — Krisztusban — teológia. „A Teremtőről elmondhatjuk még az ószövetségi Szentírással, hogy ő a mennyben van, mi meg a földön. De arról az Istenről, akit Krisztusban vallunk meg, azt kell mondanunk, hogy pontosan ott

van, ahol mi vagyunk, és csakis ott található meg. A véges nem ellentéte már a végtelennek, hanem az, amivé maga a végtelen lett, amiben olyan kérdésként mondja ki önmagát, amelyre maga ad választ, hogy kijáratot nyisson a végtelenbe minden végesnek, amelyek közül ő maga lett az egyik, helyesebben: hogy ő maga legyen a kijárat, a kapu, melynek megléte óta maga Isten lett az üres semmisség valóságává, ez pedig Isten valóságává” — írja Rahner.

KÖVETKEZTETÉSEK. Ezek után válaszolnom kell a tanulmány elején fölvetett kérdésre: „Miért kell magunk és az embertestvér közé Jézust helyezni ahhoz, hogy szerethessük testvérünket?” Jézus kijelentése: „Amit a legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek” — eddigi gondolatmenetünk szerint egyáltalán nem ezt jelenti. Jézus Krisztus végeredményben az emberi kapcsolatok mérhetetlen távlatát akarja bemutatni. Az emberi kapcsolatok képesek arra, hogy az Istennel és Krisztussal való találkozás, ha nem is egyetlen, de kiemelkedő helyévé legyenek. Több van bennük, mint ami első pillanatra feltűnhet, mert az ember maga több, mint aminek evilági adottságai között látszik. Talán kissé nehézkes hasonlattal élve: nem akkor jutok el a tiszta és igazi emberhez, ha kapcsolatrendszeréből, sőt belőle magából kivonom Istent, hanem ha az összeadás műveletével élek; az ember végtelenül nagy és gazdag, mert Isten odaajándékozta magát neki. Nem arról van szó tehát, hogy az embert nem lehet önmagáért szeretni, hanem arról, hogy az embert soha nem lehet anélkül szeretni, hogy egyúttal Istent is ne szeretnénk vele együtt. Nem arról van szó, hogy magunk és a másik ember közé odaállítjuk Jézust és így szeretetreméltóvá tesszük az egyébként erre méltatlan embert, hanem arról, hogy Isten kimondhatatlan ajándékozó szeretetében azonosította magát velünk, ezért egymást szeretve övele is eggyé válunk *Isten nem két pont közé helyezett harmadik, hanem mindkettőben jelenlevő Valóság.* Ettől minőségileg más, isteni lesz a kapcsolat, többé válik emellett, hogy emberi szinten is értékes.

Ezek a gondolatok még egy fontos felismerésre is elvezethetnek. Hajlamosak vagyunk arra, hogy külön területnek tekintsük vallásos életünket és evilági, mindennapos tevékenységünket. Éppen Istennek és az embernek Jézus Krisztusban, az Istenemberben való felbonthatatlan egysége ébreszthet rá arra, hogy nincs két külön terület: az emberi valóság az isteniben van és az isteni az emberiben jelenik meg. Isten nem lehet az ember nélkül tisztelni és szeretni, és az embert sem lehet Isten nélkül igazi mivoltához mérten értékelni. Ettől nyer hallatlan mélységet, távlatot hétköznapi életünk, vallásos életünk pedig konkrét, húsba-vérbe vágó követelményekkel találja magát szemközt és csakis ezeknek megfelelően bizonyulhat hitelesnek. Így kiderül, hogy keresztény létünk nem „tudathasadásos” lét. A divatos filozófiai megkülönböztetésre utalva: a keresztény nem idealista (csak a szellem, csak Isten a döntő); nem is materialista (csak az anyag, csak a világ a döntő), — de van olyan gazdag és bátor, hogy realista legyen, azaz a Valóság teljességét (Isten—ember—világ) ölelje át.

Felhasznált irodalom: Winfrid Böhm—Walter Friedberger—Gisbert Greshake: Wer ist der Mensch? Was Theologie, Soziallehre und Pedagogik uns sagen. Herder, 1983. — Karl Rahner: A hit alapjai. Szent István Társulat, 1983. — Karl-Heinz Weger: Karl Rahner. Eine Einführung in sein theologisches Denken. Herder, 1978.

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretén belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitím sokszínűség harmóniájában kerül az olvasó elé.

A KERESZTÉNY TESTVÉRIESSÉG ÚJRAFÖLFEDEZÉSE

1. A szeretet „új” törvénye az erkölcsstanban

A fordulat az erkölcsoteológiában kezdődött el az ötvenes években. A morális kézikönyvek három évszázadon keresztül ugyanazt a jogi szemléletet követték, amely elmarasztaló-fölmentő ítéletek formájában osztályozta az emberi cselekedeteket — állapítja meg Bernhard Häring 1961-ben.¹ Azt közölték, mi tilos és mi megengedett, óvtak a törvény áthágásától, a bűnöktől, és sürgették a parancsok végrehajtását. A biblikus és liturgikus megújulás nyomán kialakuló új erkölcsstan Krisztus követésére, a kegyelem, a szeretet törvényére épít. Häring ebben az új szellemben írta meg ma már klasszikusnak számító erkölcsstanát 1954-ben.²

A régi szemléletben a büntelenség s vele a „kegyelem állapota” azonosult a rosszat-nem-tevés fogalmával. Az új szemlélet teleologikus: az Isten által belénk írt végső célt tartja szem előtt: hitben, reményben és szeretetben azonosulnunk kell Krisztussal. Egész életünkben járnunk kell az Isten felé vezető úton: nem érhetjük be avval, hogy kerüljük a bűnöket — az imádság, a szentségek, folytonos jobbra törekvésünk által növekednünk kell Krisztus teljességének mértékéig. Ugyanide jutottak el azok is, akik — perszonalista kiindulással — az emberi személy elemzése alapján vázolták az erkölcsi élet útját.³ Az ember egyedül képtelen önmaga megvalósítására — ez csak Isten és embertársai együttes szeretetén keresztül lehetséges. „A személy egyetlen lehetséges végső struktúrája, amelyben maradéktalanul kifejeződhet, a szeretet alapvető képessége. Ez pedig éppolyan mértékelen, mint maga az ember.⁴ — Az új fölfedezést a legmarkánsabban talán éppen Karl Rahner fogalmazta meg. A szeretet nem csupán egyike a kinyilatkoztatásban kapott sokféle törvénynek, nem csupán a legfontosabb parancs a többi mellett, hanem minden egyéb parancs végső motívuma és célja. A szeretet Istene azért hívott létre minket, hogy szeretetben egygyé váljunk vele, ahogyan Ő egygyé vált velünk Fiában, Jézus Krisztusban, sőt, ahogyan Ő egy a Szentháromság egységében. Rahner Szent Pálra hivatkozva fejt ki, hogy aki szeret, az teljesíti az egész törvényt (Róm 13,10). Ez azonban nem zárja ki, sőt inkább magában foglalja az összes törvények teljesítését: „Valóságos szeretetről csak akkor beszélhetünk, ha az ember kész arra, hogy mindenben Isten akaratát teljesítse.”⁵

Az emberi személynek élettörténete van, fokozatosan építi fel önmagát, növekszik a szeretetben is. (Ez a fokozatosság persze távolról sem jelent egyenes vonalú fejlődést, hiszen oly gyakran tévován, bizonytalanul, vonakodva tesszük a jót, sőt képesek vagyunk a jó tagadására, a rosszra is.) A többi erények és a szeretet között azonban Rahner szerint lényeges különbség van. A többi erények meghatározott teljesítményt kívánnak tőlünk. A szeretet „erénye” viszont magát az embert követeli, egészen és maradéktalanul. Sohasem tudjuk tehát teljesíteni a parancsát, mindig csak útban lehetünk feléje. A főparancs szerint „egész szívünkkel, minden erőnkkel” kell szeretnünk. Ki meri magáról azt állítani, hogy ezt teljesítette? Az élet vándorútján járva ez a föltétel nélküli, maradéktalan szeretet sohasem válik végleges birtokunkká — mindig csak törekedhetünk rá. „A keresztény erkölcsiséget tehát igazában csak ez a sajátos, megfoghatatlan, föltétlen, az ismeretlenre ráhagyatkozó önfeláldozásban megélt szeretet valósítja meg. Az összes parancsok a szeretetben találják meg végső értelmüket, s csak akkor beszélhetünk igazán szeretetről, ha az egészen fölemészti az embert, és minden erejét birtokba veszi.”⁶

Mindez egyáltalán nem fölösleges elméletieskedés, máig ható csatározásokhoz vezetett a lelkipásztori gyakorlatban is. Mi a „sajátosan keresztényi”? Hogyan kell élnie a keresztény embernek? Erre a kérdésre egyszerűen népszerű és gyakorlati módon kell válaszolnia minden lelkipásztornak, már az elsőlázadásra felkészítéskor. A hagyományos lelkitükrök a tízparancsolatra épülnek, s az alapkérdés így hangzott: Mit vétettem az egyes parancsok ellen?

A kegyelem és a szeretet újszövetségi világára építő új szemlélet így fogalmaz: milyen választ vár tőlem Isten szeretete? milyen jót kell tennem? — A fordulat még liturgiánkban is érezhetővé lett, amikor a Confiteor bűnvallomásába a „vétettem gondolattal, szóval, cselekedettel” mellé betoldották a „mulasztással” szót. Ez az új szemlélet azonban még mindig nem vált általánossá. Kétségtelen, hogy a tízparancs áttekinthetőbb és könnyebben memorizálható felsorolás, s határozott, teljesíthető követelményeket támaszt. De hogyan konkretizáljuk a szeretet parancsát? Lehet-e egyáltalán hat-nyolc éves gyerekek által is könnyen megjegyezhető formában összefoglalni a keresztény élet, a Krisztus-követés útját? Nem kellene-e nyitottabbá, fejleszhetőbbé tennünk a gyermekeknek tanított lelkítükröket, a lelkükre kötve, hogy legfontosabb lelkiismereti kötelességeik közé tartozik majd az, hogy életkoruk növekedésével módosítsák lelkítükrüket? Nem csupán nagyobb teljesítményeket kell maguk elé szabniuk (mint például a böjt parancsában), hanem egyre tudatosabban, önzetlenebbül és áldozatosabban magukévá kell tenniük a szeretet parancsát, életük konkrét helyzeteinek megfelelően. — Mindehhez azonban nem érhetjük be a parancsok felsorolásával vagy bármilyen igényes etikai követelményrendszer felvázolásával. Meg kell rajzolnunk a Krisztussal egyesülés távlatait, a bennünk működő kegyelem életét, egészen a teljes önátadásig a szeretetben — még akkor is, ha tudjuk: ez csupán a végcél, amelyet a földön sohasem érhetünk el, amelyre mégis mindig törekednünk kell. Ehhez kevés a „bűntelenség”. Sohasem jelenthetjük ki elégedetten, hogy már „megadtuk császárnak—Istennek” ami jár, a maradékkal tehát nyugodtan gazdálkodhatunk a magunk független kis háztartásában.

2. Isten- és emberszeretet egysége

A keresztény ember Isten szavára válaszol hitével, életével. Hitünk legfontosabb tartalma, hogy „Isten a szeretet”. Szent János és Pál vallomása mintha új fényben ragyogna föl kortársaink szemében. „Megismertük Isten szeretetét és hittünk benne” (1Jn 4,16). „Isten Fiának hitében élek, aki szeretett engem, és feláldozta magát értem” (Gal 2,20). „Egyedül a szeretet hiteles, nem szabad másnak hinnünk, csak a szeretetnek. Hisszük, hogy létezik szeretet, abszolút szeretet, s ez a végső valóság.”¹⁷

Isten szeretete Jézus Krisztusban vált láthatóvá. Az ő szeretete kétirányú: fölfelé, az Atya felé nyúlik fel („vertikálisan”); föltétlen engedelmisséggel iránta, belőle, általa, neki él. Itt a földön pedig („horizontálisan”) az embereket föltétlen, elfogadó, résztvevő szeretettel öleli magához. Saját énjét egészen beleadja ebbe a szeretetbe — értük él, értük hal meg, így teljesítve be odaadását másoknak, a „sokaknak”: mindenkinek.

E kettős szeretet azonban egy áramkört alkot. A kettő nincs ellentétben egymással, sőt nem is választható szét: egyetlen organikus egységet alkotnak. Az Atya és a Fiú egymás iránti szeretete a Szentlélekben a szeretet zseniális ötletével „kitalálta”, hogyan lehet másokkal is megosztani ezt a szeretetet: másokkal, tehát nem-isteni lényekkel. Erre a célra teremti meg, tartja létben őket, s a maga mindenható, hűséges és minden odaadásra kész szeretetével felszítja bennük is a természetükben ott szunnyadó szeretetet — Isten és az embertestvérek iránt.

A keresztény embernek Jézus érzületét kell kialakítania magában: úgy kell szeretnie, ahogyan Jézus; tehát ezzel a kettős, Istenre és emberre egyszerre irányuló szeretettel. De „Krisztus szeretete minden értelmet meghalad”: a keresztény életben csak akkor juthatunk előbbre, ha — örök tanítványként — egyre jobban elsajátítjuk Krisztus lelkületét, egyre többet ellesünk istenemberi szeretetének titkából, és azt magunkévá is tesszük. A parancsok pusztá teljesítésén túl ez egyre érettebbé váló lelkiéletet, imaéletünk, a kegyelmi (szentségi) élet folytonos növekedését kívánja. Az istenemberi szeretetet emlékezve-várákozva tanuljuk. Visszapillantunk Jézus földi életére, keresztáldozatára, s a feltámadt Krisztus életére az egyházban. S előretekintünk az eszkatonra, a szeretet végső beteljesedésére. E két állapot között járjuk vándorútunkat. Ezekből merítünk ösztönzést és reményt, hogy mostani töredékes, önzéssel keveredő, vonakodó szeretetünk valóban eljuthasson a tökéletes egységhez Istenben és a szentek közösségében. — Hitünk csak emberszeretetünk által fogad-

hatja be igazán Isten szeretetét, — ez elengedhetetlen feltétele és következménye: „A hit a szeretetben válik hatékonyá” (Gal 5,6). „Arról ismerje meg mindenki, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretitek egymást” (Jn 13,35). Nem arról van itt szó, hogy a már kialakult hitnek előbb-utóbb szeretetben is meg kell nyilvánulnia. Ahogyan Krisztusban elválaszthatatlan az Atya és az emberek szeretete, úgy a keresztény emberben is. A hit csak a szeretetben fejlődhet ki, s igazi szeretet csak a hitből táplálkozhat. „Aki azt mondja: szeretem Istent, és gyűlöli testvérét, az hazug.” (1Jn 4,20). Az él igazán a megszentelő kegyelem állapotában, aki nemcsak súlyos bűnöket nem követ el, hanem együtt szeret Istennel. Ezáltal „ismeri meg” Istent is: „Aki nem szeret, nem ismeri Istent, mert Isten szeretet” (1Jn 4,8). — Amit Isten a maga teljességében megtett, azt kell nekünk folytatnunk: „Szeretteim, ha Isten így szeretett minket, nekünk is szeretnünk kell egymást” (1Jn 4,11).

Ha egyszer felnyílnak előttünk ennek a végtelen szeretetnek a távlatai, akkor megértjük, hogy a keresztény életben soha nincs megnyugvás, megállás, szünet —, ahogyan a szeretet is örökké nyugtalanul törekszik az egyre nagyobb szeretetre, az egységre. A „feddhetetlen, jó keresztény” nyárspolgári képe a legveszedelmesebb öncsalások közé tartozik. Csodálkozunk talán, hogy a szentekben idővel egyre növekszik a bűnbánat. Nem mintha egyre nagyobb bűnöket követnének el, hanem mert egyre növekvő szeretettel szeretik Istent és embertársaikat, éppen annak arányában, ahogyan egyre több sejtésük támadt Istennek minden elképzelést felülmúló szeretetéről. Ez az egyre erősebben megtapasztalt szeretet boldogan és fájdalmasan egyre nagyobb szeretetre „sürgeti őket”: egyre feltétlenebb odaadásra a hitben, és az emberek egyre önzetlenebb, figyelmesebb, odaadóbb szolgálatára.

3. A keresztény testvériesség

Valaha mindig a „felebaráti szeretetet” emlegették a főparanccsal kapcsolatban. Az elmúlt évek során ezt új elnevezés váltotta fel: a „testvériesség”.⁸

Az új kifejezést nemcsak az a divatos fogás hozta létre, hogy ha egy elkoptatott fogalmat újra népszerűvé akarunk tenni, akkor új néven hozzuk forgalomba. Nem is csupán a krisztusi lelkületből fakadó emberszeretetnek meleg humanitását akarják hangsúlyozni. A „testvér” az őskeresztények szóhasználatában a hitestvért jelentette, ahogyan ezt János és Pál szóhasználata egyértelműen tükrözi — vagy, a szinoptikusok fogalmazásában: Jézus „új családjának” összetartozását. János mindig csak a testvéri szeretetről beszél, az általános emberszeretetet nem is említi. Pál szerint pedig: akik az Atyának tudatos hittel is gyermekei vagyunk, azok egymásnak testvéreivé leszünk, s így egy szívvel imádkozhatjuk: Abba, Mi Atyánk. — Joseph Ratzinger így jellemzi ezt a testvériességet: „A keresztény hívők határozottan elkülönülő közösséget alkotnak a nem, vagy másként hívők között. A keresztény közvetlenül csupán a másik kereszténynek testvére, nem pedig a nemkereszténynek. A szeretet kötelessége ugyan minden szükséglet szenvedővel szemben fennáll, elsősorban azonban a keresztények közötti eleven testvéri szeretetet kell ápolnia. Az »agapé« szeretetére vagyunk kötelezve minden emberrel szemben, a többi keresztényhez viszont a »filadelfia«, a testvérszeretet köteléke fűz.”⁹

Ennek a testvériességnek igen konkrét és határozott étosza alakult ki már az apostoli időkben és az ősegyházban. Valóban „egy volt a szívük-lelkük”: a krisztusi szeretet elmosott minden határt szegények és gazdagok, férfiak és nők, szabadok és rabszolgák között. „Vessétek le a régi embert szokásaival együtt, és öltétek föl az újat, aki teremtdjének képmására állandóan megújul a teljes megismerésig. Itt már nincs görög vagy zsidó, körülmetélt vagy körülmetéletlen, barbár vagy szittyá, rabszolga vagy szabad, hanem minden mindenben Krisztus” (Kol 3,10—11). Ez a testvéries lelkület szabta meg a vezetők és a vezetettek kapcsolatát, az előjárók szolgálatát is: „A legnagyobb köztetek legyen a szolgátok” (Mt 23,8—13). — A keresztény közösség tagjainak ez az összetartozása, az emberélet minden területét átfogó egysége az apostoli idők után hamarosan leszűkülött és elhalványult az egyházban. Napjainkban is inkább csak fájó hiányként figyelünk fel rá, hogy az egy

szentmisén részt vevők legfőbb elméletben alkotnak közösséget egymással, valójában csupán idegenek verődtek össze erre az alkalomra. Sokan még ma is fejszóvala nézik a kisközösségek keletkezését, furcsállják azt a természetes és a kereszténység lényegéből fakadó igényt, hogy az egy hiten levők emberi—lelki—szellemi közösségben is akarnak élni. Lelkiismeretvizsgálataink során fölmerül-e bennünk az igény, hogy megkülönböztetett szeretettel vegyük körül keresztény testvéreinket, szolgáljuk a keresztény közösséget?

Ez az új, testvéries lelkület egyelőre inkább csak jámbor óhajként jelentkezik. Akik az egyház életét vizsgálják és formálják, azok határozottabb javaslatokat is tesznek, milyen módon tehetnének testvériesebbé egyházunkat, a helyi egyház szintjétől az egyetemes egyházig.¹⁰ Ideje volna nekünk is eltűnődnünk azon, hogyan tehetnének testvériesebbé papok és hívek kapcsolatát, hogyan válhatna közösséggé az egyház-község, milyen elvárásokat támaszt ez a keresztény házasságokkal szemben. Mindennek megvalósítása azonban nem csupán a teológusok és az egyházfejedelmek dolga. Senki sincsen, aki ne találna magának számtalan teendőt.

Meghökkenítő, hogy olyan elméleti teológus, mint Karl Rahner, mennyire konkrét és megvalósítható ötleteket sorol fel ezzel kapcsolatban. „A keresztény testvérközösségekben észre kell venni minden szűkséget és önzetlenül segíteni kell egymáson. Talán magányos öregekkel kell megosztani egyedüllétüket. Talán egészen hétköznapi segítségre van szüksége a szomszédunknak. Talán az egyik család néhány órára elvállal kisgyermekeket, hogy túlterhelt édesanyjuk elkészüljön a maga munkájával. Talán egy édesanya vagy édesapa elvállalja egy olyan gyermek felkészítését az elsőáldozásra, akivel a saját családja ilyen szempontból nem törődik. Talán a szomszéd házát kell szemmel tartani, hogy nyugodtan utazhasson el vakációra. Az egyik háziasszony talán elviszi a másikat bevásárolni az autóján, hogy időt és energiát takarítsanak meg. Talán erőt veszünk magunkon, s meghívjuk azt a szomszédunkat egy vidám estére, akivel eddig közömbösen éltünk egymás mellett ugyanabban a bérkaszárnnyában.”¹¹ A példákat most már nyilván mindegyikünk korlátlanul tudja sorolni.

4. Testvérieség és egyetemes emberszeretet

Mennyi terv, feladat és lehetőség! De miközben ezeket fontolgatjuk, gyanakodva vagy botránkozva föltámad a kérdés: vajon így nem válik-e a kereszténység valamilyen belterjes érdekszövetséggé, amelyik önző módon csak önmagának és hitestvéreinek javával törődik, s kirekeszti a másképpen gondolkodókat? Nem tanítja-e világosan Máté evangéliumának 25. fejezete, hogy Krisztus válogatás és megkülönböztetés nélkül minden emberben jelen van, még a legkisebben is, és neki tesszük vagy nem tesszük azt a jót, amit bármelyik embertársunknak megteesszük vagy megtagadunk? Ratzinger igen határozott választ ad a kérdésre: A keresztény testvérközösség elkülönülése nem öncélú és ezoterikus elhatárolódás, hanem az egésznek szolgálatában történik. A keresztény testvérközösség nem ellene van az egésznek, hanem éppen azt szolgálja.

A keresztény ember Krisztus lelkületének elsajátítására kötelezett. Krisztus pedig másokért él, másoknak adja önmagát, „egyedül Igaz” létére helyettünk vállalja el bűnösségünket, engesztelő áldozattá lesz bűneinkért. Minél krisztusibb lelkületűvé lesz az Ő követők közössége, annál kevésbé maradhat önmagáé, annál nagylelkűbben és odaadóbban kell másokért élnie — válogatás nélkül mindenkiért. Ezt a küldetést valósítja meg az egyház, amikor hirdeti az evangéliumot, Isten szeretetét, üdvözítő szándékát, és amikor szolidaritást vállal a jobb világért küzdő, szűkséget szenvedő kortársaival. Urát követi, aki azokat szerette, akik őt nem is ismerték, nem is szerették (Róm 5,6). Az Ő tanításából tudjuk, hogy minden szenvedő, elnyomott, bajbajutott ember tetteitől, életmódjától, gondolkodásától függetlenül Krisztus testvére, sőt maga az Úr jelenik meg benne. Krisztus parúziája, eljövetele valósul meg, valahányszor Krisztus szeretetétől indítva segítségére sietünk bajbajutott embertársunknak. — „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és életét adja váltságul sokakért” (Mk 10,45). Ez nemcsak Jézus saját

életének alaptörvénye, hanem a tanítványoké is. A tanítvány-közösség mindig csak kevesekből áll, szemben a sokakkal. De ahogyan Jézus a sokakért adta magát, úgy kell a keresztényeknek is.

A szeretet univerzalizmusát talán még radikálisabban tárja fel az az igazság, hogy a „felebaráti szeretetben” az ember közvetlenül Istennel kerül kapcsolatba. A kereszténységnek hagyományos, mégis meghökkenítő tétele, hogy a „felebaráti szeretet (caritas) cselekedete már önmagában istenszeretet. S mert igazi szeretet, ezért a kegyelem hordozta, tehát Isten által, Istenbe belenyúló szeretet.”¹² Ratzinger megfogalmazásában: Valahányszor valaki szeretetből valóban átlépi saját énésségének, önzésének, kényelmének korlátait, tehát lemond önmagáról a másik kedvéért, akkor ez a határátlépés szabad teret nyit benne a kegyelemnek (hozzátéve persze, hogy Isten kegyelme nélkül erre a határátlépésre se volnánk képesek).

A döntő mozzanat tehát mindenfajta szeretetben — keresztény testvéreink közösségében és azon kívül is — az, hogy képesek vagyunk-e túllépni önmagunkon, önszeretetünkön, azért, mert valakit fontosabbnak tartunk önmagunknál. Képesek vagyunk-e önmagunk „elvesztésére”, „feláldozására” a másikért, akit magunk elé helyezünk? Szent Ágoston szerint csak az születik újjá a szeretetben, aki valamiképpen „belehal”. Nemcsak a költészet, hanem a Szentírás is szívesen hasonlítja a szeretetet tűzhöz. Halálósan komoly kérdés tehát, ha így imádkozunk: „Gyűjtsd fel bennünk szereteted tűzét!”¹³

Jegyzetek 1. *Bernhard Häring*: Moralthologie in Bewegung. Theologisches Jahrbuch, St. Benno, 1961. 158. — 2. Das Gesetz Christi — 3. *Frank Böckle*: Bestrebungen in der Moralthologie, Fragen der Theologie heute, Benzinger 1960. 426 sk. — 4. Das „Gebot der Liebe unter den anderen Geboten,” Schriften V. 471. sk. — 5. i. m. 514. — 6. Über die Einheit von Nächsten- und Gottesliebe, Schriften VI. 289. sk. — 7. *Hans Urs von Balthasar*: Wahrhaft ist nur Liebe, Einsiedeln 1963. 67 sk. — 8. *Karl Rahner*: Wer ist dein Bruder? Herder 1981. *Joseph Ratzinger*: Die christliche Brüderlichkeit, Kösel 1960. — 9. *J. Ratzinger*: i. m. 52. — 10. *K. Rahner*: Wer ist mein Bruder?; Koinonia, Kirche und Brüderlichkeit, Herder, 1968. — 11. Herausforderung des Christen. 79. — 12. *K. Rahner*: Warum und wie können wir die Heiligen verehren? Schriften VII. 298. — 13. *Joseph Pieper*: Über die Liebe, Kösel 1972. 182. — *Karl Rahner, Joseph Ratzinger, Hans Urs von Balthasar* és *Joseph Pieper* könyvecskéje hamarosan megjelenik magyar fordításban a Vigilia kiadásában.

Boda László

A SZERETET FÖLFEDEZŐ ÚTJÁN

Isten iránti szeretetünk hitelesítő mércéje embertársi szeretetünkben van. Korunk erkölcssteológiája és a lelkiélet irodalma egyaránt hangsúlyozza ezt a különös horderejű igazságot, melyet János apostol, a szeretett tanítvány és a szeretet tanítója elmondott. Miért olyan fontos ez? Mert elemi egyszerűséggel tárja fel és nyújtja nekünk a keresztény szeretet megszentelt humanizmusát. Ez elhárít mindenfajta „bigott” magatartást, amely Isten iránti szeretetünket szembeállítja az embertársi szeretettel, s az előbbi mindenáron és minden tekintetben az utóbbi rovására törekszik kiemelni. Feszültségek, sőt dilemmák persze lehetnek ebben is, mint ahogy lehetnek az embertársi szeretet dimenziójában, de az az élethelyzetekből adódik, nem pedig a szeretet természetéből, lényegéből. Az „üdvösség” szóban, annak jelentésében szervesen találkozik Isten iránti és embertársaink iránti szeretetünk. Ha magamat és embertársaimat igazi jóakarattal szeretem, akkor valóban az üdvösséget akarom és annak ügyét szolgálom. Isten akarata találkozik a saját akaratommal, vágyammal, törekvésemmel, végső fokon: életem értelmével.

Mi, keresztények sokszor beszélünk a szeretetről. Talán túlságosan is sokszor. Hiszen így könnyen rutinná válik ajkunkon vagy írásainkban. Pedig a szeretetnek nem a szó, hanem a cselekedet, nem a szöveg, hanem az élet az igazi megjelenési formája. S elviselhetetlen volna, ha verbális megnyilatkozásainkban feltételes reflexé válna csupán. János apostol erre is figyelmeztetett (1Jn 3,18). Ezért aztán a hiteles

evangéliumi szeretetet újra és újra föl kell fedezni, szinte a belső élet expedíciós utain, amelyek azonban külső tapasztalatokhoz kapcsolódnak.

FÖLFEDEZNI A KERESZTÉNY ERKÖLCS VEZÉRELVÉT. A szeretet rejtett értékeinek belső expedíciójában elsősorban azt kell fölfedeznünk, hogy a II. Vatikánum utáni megújulás és vele az evangéliumi perspektíva mekkora hatással volt korunk erkölcssteológiájára. Talán szokatlan és különös, mégis azt kell mondani, hogy ma jobban kiemeljük az evangéliumi szeretet igazi jelentőségét, nem csupán elvi síkon, hanem főként a gyakorlati normák tekintetében. Ma már tudjuk, hogy sok évszázadon keresztül hibátlanul idéztük a szeretet főparancsolatát, de a konkrét erkölcsi normák tekintetében gyakran az arisztotelészi etika vagy az egyházjog adta az eligazítást, és nem nagyon ellenőriztük, hogy mindez mennyire felel meg az evangéliumi szeretet főparancsolatának. Köztudomású: az élménytől a költeményig, az elvektől a gyakorlatig többnyire hosszú az út.

Az alaphangot a II. Vatikánum atyái fogalmazták meg, amikor arra hívtak fel: az erkölcssteológia világítsa meg a hivatásunkat Krisztusban, a hívó embereknek pedig „mutassa be azt a kötelezettségüket, hogy szeretetből sokat tegyenek a világ életéért” (OT 16.). *Congar* fogalmazása már konkrétabb: „Az utolsó negyven esztendőben — mondja — tanúi voltunk az agapé, a feltétlen szeretet, a keresztény teljesség bizonyos újra-fölfedezésének”. Nincs olyan zsinati kommentár, amely ezt meg ne említene. A két legismertebb szaktekintély teljes összhangban vall erről. *Haring* kiemeli a „szerelem primátusát”, vagyis feltétlen elsőlegességét, más szóval azt, hogy a szeretet nem egyszerűen életszabály, hanem „*maga az életszabály*”. *Fuchs* pedig részletesen utal arra, hogy — mint azt János evangéliuma megfogalmazza — Isten iránti szeretetünknek a felebaráti szeretetben kell gyümölcsöt hoznia — „a világ életéért”. Ez pedig megköveteli a „szociális erények” kihangsúlyozását.

Évszázadokon át tartotta magát az a nézet, hogy az emberi test megcsonkítása erkölcsileg nem engedhető meg. Voltak olyan moralisták, akik szemében ez „önmagában rossznak” minősült. A szervátültetés elterjedésével újra át kellett gondolni a több évszázados normákat. S akkor egyszerre világossá vált, hogy a hagyományos szemlélet elszakadt az evangéliumi szeretet törvényétől. Jézus azt mondja: nagyobb szeretet nincs annál, mint amikor az ember felebarátjáért, embertársáért az életét is odaadja (Jn 15,13). De ha valaki az életét képes odaadni a másikért, miért ne adná oda az egyik veséjét vagy az egyik szemét?

A másik jellemző példa: a szexualitás felülvizsgálása ebből a szempontból. — Ma már ismert, hogy az evangéliumi szeretet, az „agapé” nem szigetelhető el sem az emberi kapcsolatoktól, sem pedig az erőszaktól, s akkor realizálódik személyes életünkben, ha még a szerelem és a házasság intim-szféráját is áthatja. Az „agapé” ebben a vonatkozásban „a másik ember gyökeres elfogadását jelenti — fogalmazza meg *Gánóczy Sándor* — úgy, ahogy van”, de a társ legigazibb javát, üdvösségét akarva. Nem lehetnek tehát sem az emberi életnek, sem a házasságnak olyan rejtett zugai — a bűnt kivéve — melyek méltatlanok lennének az „agapéhoz”. A bűnt azonban nem szabad szeretet címen fölmenteni, mint azt Josef Fletcher megkísérelte (pl. házasságtörés — szeretetből). Mert az „agapé” az a szeretet, amely Jézus Krisztus közvetítésével Istentől jön, hogy alászálljon emberségünk legtitkosabb rétegeibe. Csak ebben az összefüggésben szabad idézni *Szent Ágoston* — korunkban nagy visszhangot keltő — mondatát, az „agapé” legmerészebb gondolati magatartás-normáját: „Szeress és tégy amit akarsz.”

ÚJRA FÖLFEDEZNI AZ IGAZI SZERETETET. Amióta az ember létezésének humán fokozatú értelmére reflektál s benne fölismeri a szeretet perdöntő jelentőségét, mindig szemben találja magát a meghökkentő kettősséggel, amely a szeretettel kapcsolatban annyi gyanútlan vagy ravaszkodó fogalomzavar magyarázata. Ugyanazzal a szóval — latinban is, magyarul is — két különböző jelentőségű dolgot tudunk, illetve vagyunk kénytelenek kifejezni, minthogy mondhatom azt: „Szeretem a bort”, és mondhatom azt is: „Szeretem Istent és embertársaimat”. Az előbbiben azonban magamnak akarom, magamnak szeretem a világ javait. Utóbbiban úgy szeretek, hogy magamból

adok, hogy valamiképpen magam adom oda. Így a „szeretet” szó ki van szolgáltatva a fogalmi félreértésnek vagy a tudatos félremagyarázásnak, olyannyira, hogy a szó gyanútlan használója nem veszi észre, mennyire a szakadék szélén jár. Ezért már a középkorban határozottan megkülönböztették — Aquinói Szent Tamás a koronatanú! — a megkívánó szeretetet (amor concupiscentiae) a jóakaró szeretettől (amor benevolentiae). Ez a fogalompár évszázadokon át úgy viselkedett, mint a bűvópatak, ha az emberi tudatot és a mindennapok szóhasználatát tekintjük. Míg a teológia nyelvében és a lelkiélet irodalmában szívósan tartotta magát, az általános emberi gondolkodást és beszédmódot igazában sohasem volt képes áthatni. Valahogy mindig a tudatmező periferiáján maradt. Pedig a legbensőségesebb emberi kapcsolatban, a szerelemben és a házasságban ugyancsak kínálkoztak rá mód, hogy a kettőt jól megkülönböztessék az érintettek. Arnold Toynbee-nek kellett jönnie, hogy az ő hatalmas történelmi ismereteinek és történetfilozófiai látókörének latbavetésével újra felfedezze az említett fogalompárt. Toynbee hivatkozik a nagy világnyelvek szóhasználatának pontatlanságára, amikor leleplezi beszédmódunkat. Mert azt mondjuk: „Szeretem a whiskyt” és azt is mondjuk: „Szeretem embertársaimat”. A szónak azonban a két mondatban — bár van valami közös bennük — különböző az értelme. Olyannyira, hogy másként is kellene nevezni a kettőt. Toynbee ezzel nem mond újat. Az azonban nagyon jelentős újítás, ahogyan ő látja a két fogalom szembesítését, azt lehet mondani: világtávtalban. A megkívánó szeretetben ugyanis — mutat rá — kizsákmányoljuk a világot és embertársainkat, csak az önmagunkat odaadó, ajándékozó szeretetben találhatjuk meg életünk értelmét, tegyük hozzá: az evangéliumi szeretet igazi jelentését. Ezzel viszont kibontakoztatjuk a világot, az emberi kapcsolatokat, s így adunk igazi értelmet életünknek, ahogyan Jézus Krisztus mellett nagy vallásalapítók — például Buddha — is ezt tartották fontosnak.

Ebben a szembesítésben, a történelmi távtalú látókörben értjük meg igazán, hogy a birtoklásvágy tövéről fakadó önző szeretet a háborúk, a békétlenségek, a veszekedések, marakodások pusztító, romboló energiája a világban, míg az ajándékozó szeretet a családi és más emberi közösségek boldogságát mozdítja elő, s teremti meg — evangéliumi nyelven szólva — a köztünk és bennünk kezdődő Isten országát. Így alakul ki a szeretet két alapmagatartása; egyfelől az önző harácsolás, a minden szépet és jót csak megkívánni és birtokolni vágyó ember típusa, másrészt a birtoklásvágyon túlemelkedő személyé, aki adni szeretne a világnak és embertársainak az ajándékozó szeretetben, s akár a legnagyobb áldozatra is képes, ha a helyzet úgy kívánja. János apostol Jézusra utalva mondja erre vonatkozólag: „A szeretetet arról ismertük fel, hogy életét adta értünk” (1Jn 3,16).

Valójában persze dinamikus lények vagyunk mint emberek és mint keresztények is. Nincsenek vegytiszta típusai a két szeretetnek. Inkább arról kell beszélni, hogy mindkettő csirájában megvan bennünk, s hogy személyi fejlődésünk, életünk megszentelődése mérhető azon, melyik szeretet határozza meg alapvető szándékunk valóra váltását s vele alapmagatartásunkat. Akiben igazán hatékony az ajándékozó szeretet, az teszi lehetővé a kegyelemben való élet megtapasztalását is.

FÖLFEDEZNI A SZERETET KREATIVITÁSÁT. A „kreativitás” szónak hatalmas visszhangja van korunkban. A művészet és irodalom határain túllépve ma már a gazdasági életet és a pedagógiát is hatáskörébe vonta. A teológia sem maradhat ki a sorból. Nem véletlen, hogy korunk szentlelkes teológiája, a pneumatológia újralfedezi az „alkotó Lelket”, a keresztény élet kreativitásának Szentlelkét, mindannak ihletőjét, ami új, friss és leleményes.

A szeretet kreativitása a régen felismert elvben tükröződik leginkább; abban, hogy lényege szerint adni, közölni, alkotni akar („Amor diffusivum sui”). S ez egyértelműen az önmagát ajándékozó szeretet természetét világítja meg. Ez minden szeretet kezdete és vége, alfája és omegája. A birtokló, kizsákmányoló önszeretet ennek csak elődszije. A valóság legmélyebb teológiai értelmezése szerint ennek az önmagát közlő szeretetnek köszöni létét a teremtett világ. Kozmikus kiáradását Dante jellemzi legemlékezetesebben, amikor az Isteni Színjátékot így fejezi be: „A Szeretet, mely

mozgat napot és minden csillagot". Ennek a teremtő, alkotó szeretetnek filozófiai elvét fogalmazzák meg a francia perszonalisták Mounier-val, miszerint „Létezni annyit, mint szeretni”. Teljesebb értelmében: az ember a szeretet által létezik és a szeretetre létezik. S ez az emberi kapcsolatok dimenziójában meghatározza a kommunikáció rendeltetését is, túlemelkedve a megkívánó és elkívánó, a fojtogató és megerősztoló szereteten (amor concupiscentiae). Ez a kreativitás az, amely az emberi kapcsolatok vonatkozásában a teremtés könyvének „Legyen!”-jét idézi, amint azt a perszonalista nyomokon haladó reflexió kiderítette. Mert ez a szeretet azt mondja: „Akarom, hogy légy!” Nem a primér jelentőségű teremtésre utal ez, hanem az embertárs „újáteremtésére”, barátságban, szerelemben, házasságban. Ez a szeretet az, amely Jézus szavában a megtéréshez segíti a bukott nőt, Magdolnát; és ez az, amely hasonló módon emeli fel Dosztojevszkijnél Myskin herceg szavai által Nasztaszja Filipovná, hogy az nő méltóságát visszanyerje.

A szeretet kreativitása azonban a keresztény életben tapasztalható meg legáltalánosabban. Valóban olyan, mint az élő vizek forrása. Szemben a poshadt és unalmas, a rutinba és megszokásba belerögződött életformával, a keresztény életbe is behatoló állóvíz-kultúrával, az igazi szeretet mindig megtalálja Szentlélek sugallta frissességében azokat az ötleteket, amelyek a sugárzó élet nyomjelzői. Tipikus példája ennek a házasság és a családi élet, melynek keretében annyira szükség van rá, hogy az soha ne váljék unalmassá a megszokás reflexeinek egyeduralmában s vele a rutin állóvizében. Ennek nagyon is mindennapi jele, hogy pl. a szerető feleség konyhája mindig tartogat valami apró meglepetést, amikor mód nyílik rá; hogy nem lehet előre kiszámítani, mi következik ebédre a hét napjain. Másfelől: a férj is talál ötleteket arra, hogy a család közös életét színesebbé tegye egy-egy kiszámíthatatlan programmal, amivel örömet szerezhet a többieknek. Hiszen magában a világevelőcióban is ott van a kiszámíthatatlan jövő ígérete és termékeny reménye. A nagy találmányok messzire ható, kultúrát formáló léptékével szemben ezek a mindennapi élet találékonyságának apróbb, de nem lebecsülendő jelei.

A mindennapi élethelyzetek kreativitása tükröződik az evangélium lapjain is negyszer. Tipikus példa erre a kananita asszony esete, aki kérleli Jézust, hogy gyógyítsa meg a gonosz lélektől megszállott leányát. Jézus először visszautasítja, jelezve, hogy küldetése elsősorban a választott néphez szól. Nyilván próbára akarja tenni hitét. Sokan sérelmezik és nyersnek találják az Üdvözítő választát: „Nem helyes elvenni a gyermekektől a kenyeret s odadobni a kutyáknak” (Mt 15,26). Pedig, itt Jézus föltehetően közmondást idéz. Tudjuk, a keleti ember beszéde gazdag a bölcs mondásokban. Tanúk erre a bölcsességi könyvek a Szentírásban. Mi is közmondásként emlegetjük a kifejezőmódjában nem túl hízelgő életigazságot: „Sok lúd disznót győz”. Jézus szavai nem azt jelentik, hogy lebecsüli a kánaáni asszonyt. Még az sem lehetetlen, hogy kifejezetten kananita közmondást idéz, igen találékonyan, mire azonban válaszul a szeretet kreativitásából fogant mondat hangzik el az asszony ajkáról: „Igen, Uram, de a kiskutyák is esznek a maradékból, amely lekerül az uruk asztaláról”. S ez meggyőzi a Mestert.

A szeretet kifogyhatatlan leleményességre ösztönöz, és képes mindig kitalálni valamit, ami életünket tartalmassá teszi és szürkeségét megszínesíti. S ha János apostol levelében azt az emlékezetes mondatot olvassuk, hogy „A szeretet nem ismeri a félelmet” (1Jn 4,18), akkor azt is elmondhatjuk róla, hogy nem ismeri az unalmat. Ehhez azonban bensőbb emberekké kell válnunk. Mert a gyermeki vagy gyermekes tudat számára az unalom elűzésének módja a külvilág történéseinek izgalmasában keresendő. Ezért tűnik számukra a mennyország élménye — túlvilági és földi formáiban — unalmasnak. A belső élet szakemberei — írók, misztikusok, teológusok — tudják, hogy az unalom saját ürességünk érzése és kínzó megtapasztalása. Aki igazán szeret és akit igazán szeretnek, az nem ismeri a létunalmat, és az tudja, hogy a szeretetben való élet a mennyország-élmény leghitelesebb forrása. Mert a szeretetben mindig történik valami, és sohasem válik unalmassá, ami állandó. Sőt a szeretetben vágyunk arra, hogy megálljon az idő. Talán nem is sejtjük, hogy öntudatlanul az örökkévalóság létformáját kívánjuk ebben a tapasztalatban. S ezzel egyúttal arra is

bizonyosságot találunk, hogy a kifejezetten emberek közötti szeretet-kapcsolat — például a szerelemben — szinte ösztönös spontaneitással Isten szeretetébe kíván bekapcsolódni, mert ő az egyetlen biztosítéka annak a szeretetnek, amely időntúli, amely — Pál apostol szerint „soha meg nem szűnik” (1Kor 13,8).

Források: J. B. Lotz: Die drei Stufen der Liebe. Frankfurt am Main, 1971. — J. Fuchs: Moral und Moralthologie nach dem Konzil. Freiburg Br. 1967. — B. Häring: Moralverkündigung nach dem Konzil. Frankfurt am Main, 1966. — B. Häring: Frei in Christus II. 399—413. — Prinzip Liebe (több szerzővel) 1975. Herder — H. Rotter: Grundgebot Liebe. 1983. Tyrolia.

Koncz Lajos

A FELEBARÁTI SZERETET BIBLIKUS TEOLÓGIÁJA

A Teológia jelen számának szentírási mottója a kinyilatkoztatási idő legvégéről való és Szent János apostol utolsó inspirált reflexióihoz tartozik a Krisztus-esemény és a kereszténység lényegéről. Ezekben a megdicsőült Krisztus immár transzcendens dimenziójából értelmezi tovább egykori, történeti, saját szavait; végső konzekvenciáiban bontja ki tanítását a felebaráti szeretetről, egyáltalán a kereszténységben feltárt szeretet-misztériumról, — az egyháznak elküldött Szentlélek által. Ha tehát a szentírási szavak nyomába eredve a *keresztény élet legkonkrétabb foglalatát* akarjuk megérteni és elmélyíteni az Isten- és emberszeretet együttesében, az előzményekre is vissza kell nyúlnunk. Ezért az alábbiakban a kinyilatkoztatás-esemény korábbi kijelentéseit is felidézzük és elemzés alá vesszük, abban a tudatban, hogy Isten a kinyilatkoztatást fokozatosan, mind teljesebb feltárással adta az emberiségnek. — Elsőként meg kell ismerkednünk az ószövetségi zsidóság felebarát és embertárs-fogalmával, illetőleg az egymással való kapcsolat jellegével és követelményeivel. Majd az evangéliumokból mérjük fel, mivel tökéletesítette az Úr Krisztus az erre vonatkozó normákat. Végül a Krisztus-esemény és tanítás fő teológiai feldolgozóinak, Szent Pálnak és Jánosnak segítségével bontjuk ki a felebaráti szeretetre vonatkozó végső tanúságokat.

„KI AZ ÉN FELEBARÁTOM?” (Lk 10,29) Az Ószövetségben és a zsidóságban mélyen élő és időszakonként eltérően kezelt kérdést fogalmazott meg a törvénytudó Jézus előtt, amikor megkérdezte tőle: „Ki az én felebarátom?” A héber „réa” szó latin fordítása, a „proximus” és a görög „plesion”, amelyek a magyar fordítás alapját képezik, csak tökéletlenül fejeződik ki a „testvér” szóval, bár gyakran annak is megfelel. Etimológiailag a „ráah” igére utal vissza, amely általában emberi kapcsolódást jelent, annak legkülönbözőbb fajtáit foglalva össze: beleértve a barátot, szeretőt, bajtársat, élettársat, rokont, egészen az egyszerű „másik” emberig. A Bibliában mindez az értelem megtalálható, de legsajátosabban egy közös nemzetség, vagy törzs tagjait jelenti a szó, különösen az Istennel való szövetségkötésben létrejött közös tagságot és szolidaritást Isten népében.¹ Ezeknek egymás iránti szeretete szigorú vallási kötelesség, amely még a személyes ellenségre is kiterjed. Hogy mit foglal magában ez a köteles szeretet, megértéséhez ismét a bibliai nyelv szavaiból kell kiindulnunk. A héber „ahab” ige ugyancsak gazdag tartalmú, mert ugyanaz a szó jelentheti a szexuális szerelmet, atyai, testvéri szeretetet, barátságot és felebaráti érzületet egyképpen. De sohasem csak valami külső magatartásról van szó, hanem mindig a másik felé megnyílt érzület is jelenti, amelyből aztán a legkülönfélébb cselekedetek is fakadnak: segítős, alamizsna, az embertárs életének, vagyonának, becsületének tiszteletben tartása stb. S hogy a bibliai szeretet valami sajátosat jelent, különösen az Isten iránti, vagy Isten részéről való szeretet formájában — eltérőt a köznapi és „evilági” szeretettől, — mutatja a héber szó görög fordítása. A Septuaginta (és nyomában az Újszövetség is) nem a görög köznyelv mindennapos szavát használja a szeretet megjelölésére (mint pl. az érosz volna), hanem egy egészen ritka kifejezést, s ezt kizárólag vallási jellegűvé formálja: az „agapét”. Amíg az érosz

érzelmi töltésével és vágyódásával mindig én-központú és csak a saját boldogságát keresi, az agapé magasabb rendű, szellemi—lelki érzület, amely szolgálni akar a másoknak, ha kell, áldozatok, sőt önfeláldozás árán is.²

Az embertárs iránti szeretetet egyébként pontosan szabályozták az Istennel való szövetség törvényei, legfőképpen a Tízparancsolat, de további, részletező előírások is vannak. Pl. Leviták (19,13—18): „Ne használd ki és ne zsákmányold ki embertársadat; a munkás bére ne maradjon nálad másnap reggelig . . . Ne légy igazságtalan az ítékezésben . . . Ne rágalmazd a tieidet . . . Ne táplálj gyűlöletet szívedben testvéred iránt . . . Szeresd embertársadat, úgy mint magadat. Én vagyok az Úr!” (Vö. még Péld 3,27, Sir 7,32 stb.). Ennek következtében a felebaráti szeretet elleni súlyosabb vétkek a szövetség megtörésének számítanak, és Isten haragját hívják ki. „Jaj azoknak, akik gonosz törvényeket hoznak s megfosztják jogaitól népem szegényeit! . . . (Iz 10,1—2, vö. Kiv 22,22 stb.). Az „idegennel” szemben nem ennyire szoros a szeretet kötelessége, de a későbbi fejlődésben már az ilyenre is vonatkozik, ha huzamosabban él Isten népe között: „Az idegent ne használd ki és ne nyomd el, hiszen ti is idegenek voltatok Egyiptomban” (Kiv 22,20). De még ezen is túl terjedhet az embertársi szeretet, főképp békeidőben okos, jóakarató magatartásként az idegenek iránt, különösen a vendégbarátság formájában (Ter 18,1—8), hiszen minden ember az Isten teremtménye, s ugyanazon őszülöktől származunk.³ A késői zsidóságban a felebarát fogalma leszűkült a hithű zsidókra és prozelitákra, a Qumrában pedig még tovább korlátozódott, s csupán a közösség tagjaira vonatkozott. Ennél nyitottabb, természetes-etikai magatartást tanúsított a hellenista zsidóság, amely már minden embert felebarátjának tartott. Ebben a felfogásban a felebarát, akit szeretni kell, a legtágabb értelemben vett „másik” ember, legyen az testvér (Isten népében), vagy sem. S azzal, hogy két embert összehozott a sorsa, egyik a másiknak felebarátja lett függetlenül rokonsági, vérségi kapcsolatoktól és attól, hogy mit gondol az egyik a másiktól.⁴

A felebaráti szeretet mértékére nézve már idéztük a Leviták könyvéből a normát: „mint tenmagadat”. Ugyanennek konkrétabb megfogalmazása az úgynevezett „aranszabály”, amelyet már az Ószövetség ismert (a 18. század óta hívják így, főképp az Üdvözítő által pozitívvá átfogalmazott alakjában). E szabály Tóbiás atyjának tanácsai közt olvasható: „Amit magadnak nem szeretnél, azt másnak se tedd!” (Tób 4,15). A késői zsidóságnál is jól ismert ez a norma, de pogány szerzőknél ugyancsak megtalálható a legkülönbözőbb kultúrkörökben.⁵

KRISZTUS A SZERETET ÚJ NORMÁJA. A széles körű értelmezési lehetőség, a sokféle variáns és az írástudók vitái mind benne vannak és hangot kapnak a törvénytudó kérdésében Jézushoz: „Ki az én felebarátom?” Az írástudó minden bizonnyal még azonosította a felebarátot a testvérral, vagyis a választott nép tagjával. S ezért radikálisan új és szóról szóra kinyilatkoztatás Jézus válasza az irtalmas samaritánus példázatának elmondásával. Ez a konkrétabb, életszerű bemutatása a keresztényi követelménynek; az elvi kijelentést a Máté 22,34—40-ban találjuk „a legfőbb parancsról a Törvényben”, mikor Jézus így válaszolt: „Szeresd Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez a legnagyobb, az első parancs. A második hasonló hozzá: Szeresd embertársadat, mint saját magadat. Ezen a két parancson alapszik az egész törvény és a próféták.” Jézus az Ószövetségben külön helyen található két parancsot összekapcsolva (MTörv 6,4 és Lev 19,18) a legnagyobb, egymástól elválaszthatatlan *kettős törvénynek* jelenti ki az Isten- és emberszeretetet. Így lesz érthetővé Szent Pál értékelése erről a parancsról, hogy ti. „beteljesíti az egész Törvényt” (Gal 5,14); ezért minősíti Jakab apostol (2,8) „királyi törvénynek”.⁶ Ugyancsak tovább tökéletesítése az ószövetségi normának, ahogyan Jézus egyetemessé teszi a szeretet parancsát mindenki iránt (Mt 5,43—48): „Hallottátok a parancsot: Szeresd embertársadat és gyűlöld ellenségedet! (Ez utóbbi a törvényt magyarázóhoz hozzátétele volt.) Én pedig azt mondom nektek, szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok üldözőitekért. Így lesztek fiaim mennyei Atyátoknak, aki fölkelte napját jókra és gonoszakra, esőt ad igazaknak is, bűnösöknek is.

Említettkék már, hogy a samaritánusról szóló példabeszéd konkrét, gyakorlati

bemutatása a szeretet parancsának. Az Üdvözítő kinyilatkoztatása óta senki sincs többé abban a helyzetben, hogy maga döntse el, kit tekint felebarátjának, és kivel szemben függeszti fel ezt a relációt. Mindenki, akit a gondviselés utunkba hoz, mégha ellenség is (de reánk szorul), Istentől érkező felszólítás a szeretetre, a felebaráti magatartás gyakorlására. E ténynek legradikálisabb bemutatása Jézus utolsó nagy beszéde (Máté szerint, 25,31—46) szenvedése és halála előtt — az utolsó ítéletről. Ebben Jézus minden ember megítélésének eldöntő normáját, a felebaráti szeretet és irgalmasság gyakorlásában jelöli meg, azonosítva önmagát (az iránta való szeretetet) a felebaráttal (a felebarát iránti szeretettel): „Éheztem és adtatok ennem. Szomjas voltam és adtatok innom. Idegen voltam és befogadtatok. Nem volt ruhám és felruháztatok. Beteg voltam és meglátogattatok. Börtönben voltam és felkerestetek . . . Bizony mondom nektek, amit e legkisebb testvéreim közül egygyel is tettetek, velem tettétek.” És ez a „velem”, azaz Krisztus titokzatos azonosulása a felebaráttal a szeretet-viszonylatokban, — külön is tudatosítást kíván. Sajnos, a felületesebb és naturálisabb exegézis, valamint igehirdetés gyakran legyöngítette ennek a krisztusi kinyilatkoztatásnak mélységi dimenzióját, és a fejtegetésekben gyakorlatilag az analógia, a „mintegy” szintjére süllyesztette. Pedig Jézus szavai egyértelműek. Nem azt mondja, hogy — olyan, mintha nekem tennétek (vagy úgy veszem, úgy számítom be a dolgot), hanem radikálisan, minden enyhítés nélkül, csak Isten számára lehetséges módon „léttanilag” azonosítja magát minden esetben a „másikkal”, a felebaráttal. Figyelemre méltó az is, ahogyan a szentatyák ezt az azonosulást párhuzamba hozzák Krisztusnak eucharisztias átlényegülésével. Krizosztomosz pl. így fejtegeti a Máté-szöveg értelmét: „Krisztus testét akarod tisztelni? Ne menj el mellette lenézőn, ha ruhátlanul találkozol vele. Ne próbáld tisztelni őt a templomban selyemruhába öltözve, ha elmész mellette jéghideg szívvel odakünn, ahol ő tönkre-megy a hidegtől és meztelenségtől. Ő mondotta csodatévő szavaival: Ez az én testem, de ugyanó mondotta azt is: Éhezni láttatok, de ennem nem adtatok . . . Tanuljuk meg hát az igazságot, és úgy tiszteljük Krisztust, ahogyan ő akarja.”⁷

Jézustól még számtalan buzdító és magasztaló szó hangzott el a szeretetről. Az egyetemes és tökéletes szeretet tesz minket méltóvá az istenfiúságra, de hasonlóvá is a Mennyei Atyához (Mt 5,48). Ez a szeretet az embertestvér iránt magasabbrendű parancs, mint a kultikus előírások (Mt 9,13; 12,7), vagy pl. mint a szombat törvénye (Mk 3,1—6; Lk 13,10—17). Ez a szeretet megkívánja, hogy tudjunk megbocsátani embertársainknak, és nemcsak egyszer, hanem újra meg újra (Mt 18,22). Ez a szeretet az igazi Krisztus-hívók és követők ismertetőjele lesz (Jn 13,35), hiszen a keresztények egymás iránti szeretetének új normája magának *Krisztusnak az önfeláldozó szeretete*: „Szeressétek egymást, ahogyan én szerettelek titeket, — ez az én parancsom” (Jn 15,12). A felebaráti szeretet ezért lényege szerint vallásos aktus és erény, nem pedig valamiféle filantrópia. Vallási jellegű az ősmintája miatt is, amely magának az Istennek a szeretete (Mt 5,45), de mindenekfelett a forrása miatt, mert ez igazában Isten műve mibennünk. Mert lehetnének-e „irgalmasok, mint a mennyei Atya” (Lk 6,36), ha nem az Úr tanítana meg rá minket (1Tesz 4,9), és ha nem a Lélek öntené belénk ezt a szeretetet (Róm 5,5; 15,30). Ez a szeretet Istentől való és Istenhez tér vissza, hiszen amikor testvéreinket szeretjük, magát az Urat szeretjük (Mt 25,40), és azért is, mert mindannyian „egy testet alkotunk Krisztusban” (Róm 12,5; 1Kor 12,12).

SZERETET ÉS SZERETET-KÖZÖSSÉG SZENT PÁLNAK. S ezzel már Szent Pál teológiájához értünk. Pál nyomatókozása szerint is a felebaráti szeretet Isten szeretetének mintájára alakul bennünk, aki ingyen adta oda szent Fiát minden bűnös üdvösségéért, minden érdemünk nélkül (Róm 5,6 stb.). E szeretet tehát szükségszerűen egyetemes, nem ismer társadalmi, faji megkülönböztetést (Gal 3,28). A megfeszített Krisztus példáját követi a türelemben, a rosszért jóval való visszafizetésben (Róm 12,14 sk. Ef 4,25 stb.), az önfeláldozásban, lemondásban, az önátadásban (Ef 5,25 sk. Fil 1—11). Szeretet-himnusa pedig (1Kor 13) hatalmas és méltó bemutatása a szeretetbe foglalt összes erényeknek és követelményeknek, egyben fenséges magasztalása mindannak, amit a keresztény szeretet jelent a világban.

Nem is képes az ember e szeretet megteremtésére saját magától. Nem emberi teljesítmény gyümölcse vagy természetes erény ez, hanem isteni ajándék; ahogyan a későbbi teológia fogja nevezni — Szent Pálra támaszkodva — isteni, „belénk öntött” erény: „Isten szeretete kiáradt szívünkbe a nekünk ajándékozott Szentlélek által” (Róm 5,5). S e szavakban ki van mondva ennek a szeretetnek, az *agapének* a lényege. Ez a szeretet karizmatikus szeretet, amely az isteni Lélek által teremődik az emberi szívben (1Kor 2,11; Róm 15,30; Kol 1,8 stb.). A „szív” — mint tudjuk — a Szentírásban sokkal többet jelent, mint a modern nyelvekben. A bibliai szív az egész ember legbenső magja, az a mindent magába sűrítő életcentrum, amely a megismerés, akarat és érzelmek erőit összefoglalja (vö. Mk 7,21; Róm 10,1). S ez az a mélységi pontja is az embernek, amely az Isten és kegyelmi érintései számára nyitott, befogadásukra képes, s amelyben az isteni szeretet is megteremődik, mint Istentől való „új élet” (1Kor 13,2; Jn 17,26). Ugyanakkor isteni jellege ellenére a szeretet az emberben szabad döntés eredménye is, mert a Teremtő tiszteletben tartja a teremtményi szabadságot. Erről a szabad spontaneitásról is többszörösen szól az Apostol (pl. 2Kor 8,3,7; Fil 1,14 stb.), amely abban is különbözik a természetes érosztól, hogy nem a felebarát személyes, egyéni értékességére (szépség, okosság stb.) támaszkodik, hanem ettől függetlenül mindenkit átölel, akár vonzó, akár nem (szegények, betegek, bűnösök, ellenség stb.).⁸

Mindezekben meg kell látnunk — a szeretet-parancs általánosabb meghirdetésén és egyéni megvalósításán túl — egy új, *szent közösség* megjelenését is a világban: az egyházat, mely karizmatikus szeretetközösség, a szentírási görög műszóval: *koinonia*. Itt különös felfokozásban realizálódik Krisztus szeretet-parancsa, és az eszkatológiai Isten-országa is már valamennyire elővételeződik, földereng a történelemben. Erről ad hírt az ApCsel, amikor az első jeruzsálemi keresztény közösség életét bemutatja: „A hívek sokaságának egy volt a szíve-lelke”. „Mind összetartottak és mindenük közös volt . . . Nem is akadt köztük szűkölködő, mert birtokaikat eladták és az árát szétosztották azok között, akik rászorultak . . . Egy szívvel-lélekkel magasztalták az Istent és az egész nép szeretetében álltak” (ApCsel 2,44—47; 3,32). Ami az élet szintjén így jelentkezett, annak teológiai rációját ismerte meg és tárta fel kinyilatkoztatási alapon Szent Pál a titokzatos testről szóló tétéleivel. „Sokan egy test vagyunk Krisztusban, egyenként pedig tagjai egymásnak” (Róm 12,5; 9,15). „Ézért szeressetek tettetés nélkül . . . Legyetek gyengédek . . . tiszteletadás dolgában előzékenyek . . . Segítsetek a szenteken, ha szükségben vannak . . . Áldjátok üldözőiteket . . . éljetekegyetértésben!”

Szent Pál írásából rekonstruálható az ősegyház erkölcsi tudata és magatartása a felebaráttal és hittestvérrel szemben. Mert bár ez a *különbségtétel* él Isten újszövetségi népében is, de a természetfeletti rendbe emelten és kegyelmi átjártságával. „Testvérek” szoros értelemben csak a Krisztusban megigazultak, a „szentek”, a többiek kívülállók (1Tesz 4,9—12). Ennek megfelelően a páli előírások az utóbbiakkal szemben részben nyitottak (pl. „Ne tartozzatok senkinek semmivel, csak kölcsönös szeretettel, mert aki felebarátját szereti, teljesíti a törvényt”, (Róm 13,8), részben fenntartásosak („a kívülállókkal szemben okosan viselkedjeteke”, Kol 4,6). A keresztény testvériségnek kiemelése mégsem jelent az ősegyházban ezoterikus elkülönülést, hanem az egész üdvösségi rendet szolgálja (vö. Róm 5,12—21). Krisztus mindenkiért meghalt, minden embert meghívott az üdvösségre és természetfeletti testvériségre. Azért e testvériséget mindenki-re ki kell terjeszteni, akik bármilyen testi, vagy lelki szükségben segítségre szorulnak.⁹

AZ ISTEN- ÉS EMBERSZERETET EGYSÉGE. *Szent János 1. levelében találjuk meg legtömörebben összefoglalva az Isten- és emberszeretet egységéről szóló tanítást.*

Ez az irat egyébként formálisan nem levél, hiszen hiányzanak belőle az üdvözlés szavai, a szerző és a címzettek megnevezése. A hagyomány a 4. evangélium kísérfőiratának tekinti, annak magasabbrendű üzenetét konkretizálja egy meghatározott (kisázsiai) olvasóközönségnek, részben az igazi Krisztus-hit, részben a keresz-

tény élet normáival. A János-levél kulcsszavai az evangéliumot visszhangozzák. Ott a Krisztus-esemény teológiai értékelésére használja őket a szerző, a levélben a keresztény erkölcsi magatartás, különösen a szeretet gyakorlásának inspirálójaként szerepelnek. Ilyenek — sokszor antitézises nyomatékozással: élet, világosság, új parancs, sötétség, világ, igazság, Isten-gyermekség, hit, győzelem. A tárgyalásnak nincs szoros, áttekinthető felépítése, szerkezete. Vannak alapgondolatok, viszont, amelyek vissza-visszatérnek, és ezek döntően két kategóriába tartoznak: vagy krisztológiaiak, vagy a morális területéről valók. Mindkettő összefügg azzal a *gnosztikus eretnkséggel*, amely a kereszténység egy magasabb formáját vélte képviselni a hívő-közösségen belül is (vö. 2,19), s amellyel ez a levél keményen szembeszáll. E téves tanítás tagadta Jézusban az Isten és ember valóságos egységét, tehát Isten Fiának valóságos megtestesülését is (2,22; 4,2.3.14.15). De e dogmatikai tévedés — a kettéválasztás csapdája — átsugározott következtetéseiben a keresztény élet gyakorlati-etikai szintjére is. Azt tartották, hogy az igazi gnózisra, Isten-ismeretre eljutottak már egyesület élnek az istenséggel, és felette vannak a törvény parancsainak, így a felebaráti szeretet törvényének is.

E tétélekkel száll szembe szenvedélyesen Szent János, és árasztja írásában a cáfolatok, érvek tömegét. Ujra meg újra, különböző oldalról közelítve meg a problémát, ismétli a szeretet törvényét, mely szerint a szeretet *oszthatatlan egész* alkot, és lényegéhez tartozik, hogy Istent és az embert együtt öleli át. „Aki azt állítja, hogy a világosságban van, viszont testvérét gyűlöli, az még most is sötétségben van” (2,9). „Arról ismerhetők fel Isten fiai és a sátán fiai: aki nem az igazsághoz szabja tetteit, az nem Istentől való. Ugyanígy az sem, aki nem szereti testvérét. Mert ezt az üzenetet halljuk kezdettől fogva: Szeressük egymást!” (3,10—11) „Arról ismertük meg Isten szeretetét, hogy életét adta értünk. Nekünk is kötelességünk életünket adni testvéreinkért. Hogyan marad meg az Isten szeretete abban, aki — bár bőven van neki a világ javaiból — mégis, amikor látja, hogy testvére szükségét szenved, elzárja előle a szívét” (3,16—17). — A 4. fejezet végén pedig a legpregnansabb összefoglalás a szeretet egyetlenségéről és egyetemességéről, amely vagy megvan így az emberben, vagy — ha nem fog át Istent és embert egyképpen — egyáltalán nincs meg: „Ha valaki azt állítja, hogy: Szeretem az Istent, de testvérét gyűlöli, hazudik. Mert, aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti az Istent sem, akit nem lát” (4,20). Szent János felismerésében tehát a testvér, aki rászorol a mi szeretetünkre, a *próbája* annak, hogy van-e bennünk egyáltalán szeretet. És mint a kinyilatkoztatás utolsó tanúja, visszautal a korábbi ószövetségi parancsra, melyben Isten-szeretet és a felebarát szeretete egyképpen isteni törvényként jelentkezik; illetve utal Jézus tökéletesítésére, amellyel a kettőt szétválaszthatatlan egységbe foglalta és legfőbb parancsnak minősítette. Végül az Úr utolsó-vacsorai kívánságára hivatkozik, amely (Jn 13,34—35-ben) így lett megörökítve: „Új parancsot adok nektek: Szeressétek egymást! Amint én szeretlek benneteket, úgy szeressétek ti is egymást. Arról tudják majd meg rólatok, hogy a tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt.” A levélben ez így fogalmazódik: „Ézt a parancsot kaptuk Tőle: Aki Istent szereti, szeresse testvérét is!” (4,21). Ez a tömör formula — egyes exegéták szerint — eredeti jézusi mondás, amelyet Szent János ilyen módon hagyományozott át számunkra. A hangsúly és kifejezett fogalmazás kétségtelenül a hittestvérré vonatkozik, e szövegben, és az egyházi szeretet-közösséget tartja szem előtt, de magában foglalja az általános felebaráti szeretet parancsát is. S mint ilyen, kétségtelenül a szeretet parancsának legpregnansabb formulája.¹⁰

A SZERETET VÉGSŐ GYŐZELME. Az utolsó kérdés — a bibliai szeretet-eszmény és követelmény feltárulása után — a megvalósulás és *megvalósíthatóság* esélyeit teszi mérlegre. Két dologgal alapvetően számolnunk kell. Egyrészt, hogy emberi szeretet nélkül nem élhetünk, másrészt, hogy az emberi szeretet — emberi szemszögből nézve — mindig zsákutcába torkoll és kudarcba fullad.¹¹ Az emberi szeretet a maga erejéből általában csak vergődő kísérlet marad. De ennek ellenére és ennek tudatában is mindig mindenki újra kezdi. Századunk perszonalista bölcseletének tudatosításában:

az ember lényegileg *dialogikus koegzisztenciára és szeretetre* alkotott lény. „Mi emberek, soha nem vagyunk magunknak elegendők” (Jaspers). „Egymás nélkül sötétben élünk” (József A.). „A személyiség nem létezik csak más felé, nem ismeri meg magát csak más által, nem találja meg magát, csak másban” (M. Buber). „Majdnem csak abban a mértékben létezem, amennyiben más számára létezem, azaz létezni annyi, mint szeretni” (Mounier). Az embernek ez az alkati és lényegi törvényszerűsége istenképiségünkre utal vissza, s végső fokon a szentháromságos Isten titkába torkoll, amelynek „fényözőne” a mindent átjáró „örvénylő” „Szeretet mozgat napot és minden csillagot” (Dante). A keresztény szeretetben tehát magunkat és egymást — mint Isten szeretett gyermekei — az isteni szeretet áramkörébe kapcsolva szeretjük. Krisztus esdette ki ezt számunkra főpapi imájában, hogy „a szeretet, amellyel engem szeretsz (én igaz Atyám), bennük legyen és én őbennük” (Jn 17,26).¹² És mindennek a megvalósíthatóságához álljon itt végezetül K. Rahner biztatása¹³ „Abban a szeretetben, amelyet Isten Jézus Krisztusban ígért nekünk, az emberek közti szeretet végső győzelmére is ígéretet kaptunk; ez a győzelem a reményben már a miénk, és már jelen van az egyházban.”

Jegyzetek, forrás: 1. Bauer: Bibeltheologisches Wörterbuch, Graz, 1967³ II. 1057. — Bauer: id. mű II. 927, 949. — 3. Haag: Bibellexikon, Einsiedeln, 1968. 1211. — 4. Biblikus Teológiai Szótár, Róma, 1974. 355. — 5. Vö. Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg, 1962, IV. 1040. — 6. Vö. Häring: Das Gesetz Christi, Freiburg, 1954⁴, 829—30. — 7. Hom. Szt. Mátéhoz 50,3. PG 58,508. — 8. Bauer: id. mű II. 950—52. — 9. Sacramentum Mundi III. 674. — 10. Ld. e részt in: Das Neue Testament Deutsch, Göttingen, 1968, IV. 131—33; 167—70. — 11. Rahner: A hit alapjai, Bp. 1983. 424. — 12. Häring: Id. mű 823. — 13. Rahner: Id. mű 425.

Széll Margit

„TESTVÉREDET LÁTOD — ISTENT LÁTOD!” (ALEXANDRIAI KELEMEN)

„Ma mindenki a szeretetről beszél!... A szeretet mégis a kereszténység kulcsszava” — mondja *Bernhard Welte*. Bár a szó kissé megkopott, a szeretet ténye egyre fontosabb, ezért nem beszélhetünk róla eleget.

SZERETETÉLETÜNK KEZDETÉRŐL. Könyörgő tehetetlenséggel jövünk a világra. Mint kisgyermek, ösztönösen „szeretjük” a jót, mindent magunkba akarunk tömni, csakhogy gyarapodhassunk. Ez a befogadó szeretet — amor naturalis. — Ébredező értelmünkkel hamarosan észrevesszük, hogy a „jóból is megárt a sok”, és már csak „ezt” vagy „azt” szeretjük. Válogatunk a javakban és a nekünk kedves személyekben is. Sokan megakadnak ezen a fokon, és egy életen át csak azt szeretik, ami vagy aki nekik jobb. — Am fejlődő erkölcsi érzékkel már választhatjuk a nagyobb értéket (dilectio-választó szeretet). — Még teljesebb a szeretetünk, ha adunk is abból, amink van, egyre inkább árasztjuk a jót (caritas, agapé). Ez az odaadó, áldozatos szeretet hasonlít legjobban a létet ajándékozó Isten szeretéhez:

Deus Caritas est — Theos agapé estin! (1Jn 4,8b, 16b).

Bár az embernek mint véges lénynek, mindig szüksége lesz befogadó szeretetre, az egyensúlynak a caritas-agapé irányába kell eltolódnia. — Emberileg a szeretet: vágy—ígéret—beteljesedés. Ha valaki nem remélheti szeretete beteljesedését, abba bele is pusztulhat. A jövendő szeretet reményében viszont le tud mondani önmaga javairól a végtelen Szeretet fényében. A *keresztény szeretet* akkor is jót tesz, ha rosszal viszonzozzák. Nem a javak adok-veszek cseréje, hanem túlradó, ingyenes, irgalmas tett.

EGYESÍTŐ SZERETET. A sokszínű szeretetnek mindig csak egyik vonását emelhetjük ki. Amikor az istenszeretet-emberszeretet „kettősségéről” elmélkedünk, — akkor a szeretet **EGYESÍTŐ EREJÉT** kell hangsúlyoznunk; „Legyenek mindnyájan

egyek . . . , amint mi egy vagyunk (Atya és Jézus) . . . és megtudja a világ, hogy . . . úgy szereted őket, mint te szeretted engem . . . " (Jn 17,21.23.24.). Benne van egész szeretetküldetésünk értelme, amit a továbbiakban kifejtünk.

A keresztény élet harmóniája az EGYSEGESÜLÉS irányába tart. Benne a szeretet nem egyfajta erény, hanem ALAPMAGATARTÁS. Mindannyian jószággal fordulunk egymáshoz. Az egység és a harmónia biztosítja az élő szervezet egészségét, fejlődését, a világ jobbítását. A kinyilatkoztatás viszont felerősíti a természetes szeretet erejét. *Max Scheler* mondja: „Az istenszeretet legmagasabb formája nem a végtelen Jónak önmagában vett szeretete . . . , hanem az, ha Isten szeretetével szeretjük egymást és a világot.” — Az istenszeretet nem állítható szembe az emberszeretettel, még ha a gyakorlatban elő is fordul. A kereszténység köztiszta nem a vagy-vagy, hanem az ÉS. Mert egyetlen szeretet kettős arculatról van szó. Az utak pedig összetartanak: evilági élet és hitbéli élet; időbeli vágyak és transzcendens törekvések; emberszeretet és istenszeretet végül egymásra találnak.

Sokkal inkább a kiindulási pontban van különbség: „Szeresd az Istent, keresd az Ó dicsőségét!” — közvetlen felszólítást a mai ember legtöbbször „életidegennek” találja. Saját élete, jövője, vágyai és kötelességei érdeklik. Innen irányítható Isten felé. Arra nevelik, hogy mielőbb ébredjen tudatára lehetőségeinek, kreatív módon bontakoztassa ki képességeit, tapasztalja meg eredményei sikerét. A keresztény tudja, hogy Isten országa is emberi hozzájárulással épül, és ez számára örömet, szeretetet jelent. Isten akaratára jobban rátalál korunk embere, ha testvérként fogadja embertársát, hogy vele együtt boldoguljon. Saját életközösségében akarja megvalósítani az igazságot, az igazságosságot és a testvéri szeretetet. A három pedig szervesen összefügg: „*Szeressünk tettel és igazsággal!*” (Vö. 1Jn 3,19)

Isten Országa sem más világ; egységes! Időben, földi dimenzióban kezdődik és elvezet az Örökkévalóságba, Isten ugyanis új lakóhelyet, új földet készít, mely az igazság otthona (vö. 2Kor 5,7). És ez felülmúl minden vágyat, amit az emberi szív a béke és a szeretet iránt érezhet (vö. 1Kor 2,9). — „Az új föld vonzásának . . . kell ösztönöznie a mostani föld megművelésének gondját . . . , mert benne növekedik az új emberi család” (GS 39).

A SZAKADÁS: BŰN. A szeretet egyesítő erejével szemben mindenütt ott találjuk a szétesést, a bomlást. Ha az élő elpusztul, elveszti összetartó formáját, oszlásnak indul. A szellemi élet egységét a széthúzás bomlasztja, a bűn szembeállítja a testvéri szeretetet az igazsággal és az igazságossággal: „Aki nem az igazsághoz szabja tetteit, nem Istentől való, ugyanúgy az sem, aki nem szereti testvérét” (1Jn 3,11). Aki kismemizi a másikat jogos földi javakból, kizárja a közösségből, az megvonja tőle a szeretet életét, és ezzel magányra, pusztulásra ítéli. Mindez alig képzelhető el emberi rosszakarat nélkül. Ez a bomlás láncreakció, egyik rossz szüli a másikat. Az ember nemcsak társát, önmagát is kismemizheti, ha elutasítja a túláradó szeretetet. Az egyéni önzés, a csoportérdekek képesek felborítani az emberi közösség rendjét, a természet harmóniáját — és a széteső, pusztuló világ szemünk láttára fordul az ember ellen.

A SZERETET EGYENSÚLYA gyakran kibillen, EGYOLDALÚVÁ válik. Hajlamosak vagyunk az emberszeretetet kizárólagosan azonosítani az istenszeretettel; vagy éppen az istenszeretetet úgy eltúlozni, hogy az emberi kötelezettségeink rovására menjen. Ez a néhány utalás is jelzi, hogy mindannyian a szeretet terén KETTŐSLÁTÁS-BAN szenvedünk. Rá kell döbbernünk, hogy a szeretet egységének helyreállítása, egyensúlyának fenntartása önerőnkől nem megy. Nem, mert a szeretet már eredetében sem emberi dolog, mi csak részeseidünk benne. A szeretet ajándék. Isten boldog Szeretetének ajándékaént kaptuk a létet. „Magadnak teremtettél Urunk” — mondja Szent Ágoston. Ezért van állandó honvágyunk felé, — „mert nyugtalan a mi szívünk, míg meg nem nyugszik Benned, ó Isten!”

A KÉT ÚT TALÁLKOZÁSA. Sokan teszik fel a kérdést: Hogyan szerethetjük Istent, ha nem tudjuk közvetlenül megtapasztalni? Közvetlen istentapasztalás valóban kevesek

kegyelme. — Istent JELEKBŐL ismerhetjük fel! A jelek — mint a közismert útjelzők is — utalnak a jelzetre. A jelben van valami rokonság a jelzettel — mint a megrajzolt menedékház táblája —, ami utal a jelzett valóságra. A jel felhívja magára figyelmet, hat érzékeinkre. De jaj annak, aki megmarad a jelnél, lepihen az útjelző tövébe. Igénye, mozgató ereje eltompul, sohasem jut célba. A teremtmények saját létükben: Isten nyomai — vestigia Dei. Az ember szellemi természete alapján hasonlít Istenre; Isten képmása — imago Dei. A legszembeütőbb Istenre utaló jel a bennünk lévő szeretet. Szeretetvágyunkat emberek aligha elégítik ki. Hol ide, hol oda csapódunk. Olyan ez, mint a labdajáték. Az egyik a másiknak adja, míg végül eljut a megpihentető kézbe. Ám az adogatóknak fontos szerepük van: irányítják a „labdát”, nem engedik leesni, elkallódní. Bár minden ember „szeretetremlő”, de magán viseli a jelzést: Quaere supra nos! — Keresd fölöttünk az Istent! — Vannak olyan alkatok, akik a dolgok, személyek közvetlen megragadásán túl, nem képesek felfogni azok jelző-szerepét, és nem is jutnak tovább. Csak, ha kihullik kezükből a dolog, ha elveszítik őket, akkor döbbennek rá mulandóságukra. Mert minden időleges öröm, szeretet — bármilyen érték is legyen — végső soron jelzés, utalás az igazi öröm kiapadhatatlan Forrására.

— *Isten kinyilatkoztatásával* teljessé tette vágyainkat. A jel teljesen eggyé vált a Jelzettelben Isten: Jézus Krisztusban. Isten saját szeretetét egyesítette az emberi szeretettel. Nyilvánvaló lett Benne Isten szeretetének és az ember szeretetének lényegi összefüggése: „Nem mi szerettük Istent (először), hanem Ő szeretett minket és elküldte Fiát engesztelő áldozatul bűneinkért... , hogy általa éljünk” (1Jn 4,10.11.9).

— *Középpontunk: Jézus Krisztus.* Benne teljes egységet alkot Isten és ember, helyre áll mindenfajta széthúzás, szakadás, ellentét. Szent Szívében összeforrasztja a szíveket, Isten kiárasztó végtelen szeretetét hozzánk hasonló véges emberi mivoltában fogadta be. Kiüresítette szeretetét annyira, hogy ez halálát okozta. Mikor Isten fölmagasztalta, visszahelyezte végtelen Szeretetközösségébe (vö. Fil 2,7 kk). — Mint értünk való tökéletes áldozat, hitelesen mondhatja nekünk: „Senkinek sincs nagyobb szeretete, mint aki életét adja testvéreieré” (Jn 15,13).

A MEGTESTESÜLÉS ÖRÖMHÍRE ÉS DÖBBENETE. Jézus Krisztus nemcsak a szeretet egységének Titka, Példája, hanem Záloga, kifogyhatatlan aranyfedezete is annak, hogy Isten- és emberszeretetünket újra egységbe hozhatjuk, hogy minden bűn megbocsátást nyer. Őbenne van az újrakezdés végtelen lehetősége. A Megtestesült egyben a Feltámadott, — aki minden pusztulás, enyészet, szétesés fölött úrrá lett. Mi ezt csak utánozni tudjuk. De ez az utánzás szeretetéletünk magva!

Ám a megtestesülés nemcsak felmérhetetlen öröm számunkra, hanem megdöbbenő tény is. Jézus nemcsak értem testesült meg, és nem is csak a jókért, hanem a bűnösökért, a képmutatókért és rosszakarókért, az ellenségekért is. Mindegyiket magához vonja. És ez a döbbenetes. Kétezer év kereszténysége után is alig érhető, hogy miért is fogadjunk el mindenkit felebarátnak.

Jézus saját népével is nehezen tudta elfogadtatni a szeretet parancsát. A kis népet körül fogják az irigyek, a rablók, az ellenség. Az írástudó az örök élet biztosítékáról kérdezi Jézust, de Ő visszakérdezi: „Mit mond a törvény?” — „Szeresd Uradat Istenedet... , felebarátodat, pedig mint önmagadat” — válaszolja az írástudó, de egyben tisztázni is szeretné régi problémáját: „Ki az én felebarátom (voltaképpen)?” (vö. Lk 10,25 kk). A zsidók „koncentrikusan” gondolkodnak. Elsők a családtagok, majd a honfitársak, és azok, akiknek le vannak kötelezve. Az idegennel szemben kötelez a vendégszeretet, a „puszta törvénye”, hiszen egymásra utaltak a hosszú utazásokon. — De az, aki nyilvánvalóan ellenség, titkon fosztogat, rágalmaz vagy nyíltan támad, — azt gyűlölni kell, és ezt nem lehet semmiféle egyes magyarázattal szépíteni. — Jézus csak példával tudja megértetni, mit is akar mondani, mégpedig a zsidók számára ellenséges, lenézett samaritanus jöttével. A meghökkenett izraelita előtt megvilágosodik Jézus tanítása: Az a felebarát, aki irgalmasságot tesz a rászorulttal, még, ha az ellensége is! — Jézus ezt a SÜLYOS SZERETETKÖVETELMÉNYT állítja mindannyiunk elé: „Hallottátok a (rég)i parancsot: Szeresd felebaráto-

dat és gyűlöld ellenségedet! — ÉN pedig azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket (tegyetek jót haragosaitokkal) imádkozzatok üldözőitekért. Így lesztek fiai a mennyei Atyának" (Mt 5,43 kk).

De nemcsak az ELLENSÉG SZERETETE, AZ IRGALMAS JÓTETT NEHÉZ, hanem az is, hogy ismételt támadások ellenére újra meg újra MEGBOCSÁSSUNK. Az izraelita mentalitás számszerűen, pontosan akarja tudni, mennyire van kötelezve. Péter meg is kérdezi: „Uram, ha vét ellenem testvérem, hányszor kell megbocsátanom? Talán hétszer?" (ezzel sokat mond!) — Nem mondom hétszer, hanem hetvenhétszer (tehát számtalanszor!). A szeretet nagy próbáját, a megbocsátást nem lehet kiszámolni, lemérni —, a szeretet végtelen. A szeretet alapfokon parancs, de felfelé nyitott és határtalan. „A törvény teljesítése a szeretet" (Róm 13,10).

A szeretet kérdésében a gyöngédszívű János is keményen fogalmaz az efezusi „lelkipásztori körlevelében": „Aki azt állítja, szeretem Istent, de felebarátját gyűlöli, az hazug. Aki ugyanis nem szereti testvérét, akit lát, hogyan szerethetné Istent, akit nem lát? — Ezt a parancsot kaptuk tehát: Aki Istent szereti, szeresse testvérét is" (1Jn 4,20,21).

A felebarát a legközelebbi (proximus, der Nächste) lesz a reprezentánsa, megtestesítője Istennek, és a távoliaknak a szeretetben. A parancs kifejezetten erre a legközelebbire szól, akinek bántásait, terheit „bőrünkön" érezzük, mert testközelen van. Ma a tevékeny felebaráti szeretetet nem is a gyűlölködés, hanem az eltompulás veszélyezteti. Naponta a nyomorultakról, az ellenséges rémtettekről olyan információ-áradattal lepnek el minket, hogy szellemünk közömbösséggel tiltakozik, és ez sem jó talaj a segítő szeretet felkeltéséhez. A Népek Apostola, Szent Pál a jézusi szeretettörvényt kiterjesztette az egész világra. Szavai ezért közel állnak hozzánk: „Jézus Krisztusban nem számít, ha valaki körülmélet (igazhitű) vagy körülméletlen (máshitű, másfelfogású), hanem a hit, ami a szeretetben teljesedik ki" (Gal 5,6). — „Éljünk szeretetben, ahogy Jézus is szeretett minket . . ." (Ef 5,6).

GYAKORLATI VÁLASZOK. Ahogy Jézus megvilágította az írástudónak a problémáját, úgy válaszoljunk az Ő szellemében néhány mai kérdésre. — Korunk minden ellenérzése dacára hirdetnünk kell:

— **1. Tegyetek mindent Isten dicsőségére!** — Isten dicsősége pedig az élő ember! — Glória Dei—vivens homo! — állítjuk Szent Iréneusz szavaival. Számunkra ez kettős feladatot jelent. Először is keressük mindenkiben, — akár ragyogó tisztán, akár elhomályosultan is mutatja, — Isten arcát. Így szeretni és szolgálni tudjuk benne Istent. — A másik: tekintsünk önmagunkba: Vajon tudunk-e úgy élni, hogy aki minket néz — akaratlanul is Istenre gondoljon, jóságára, szeretetére. Mert az az ember, aki Jézus Krisztust utánozza, — a környezete számára — őt újra meg újra megtestesíti, láthatóvá teszi Isten szeretetét. **LELKIÉLETÜNK** egyetlen törekvésben foglalható össze: Ha igazán szeretjük, segítjük testvéreinket, egyre hasonlóbba válunk Krisztushoz!

— **2. Szeressünk tettel és igazsággal!** (1Jn 3,23). Sokaknak probléma összehangolni a szeretetet az igazsággal. A szeretetet igazsággal kell kezdenünk, az igazság tétével: Mindenkinek megadni azt, ami megilleti. Krisztus is először az igazságnak tett eleget. Emberi alakjában kiengesztelődött értünk az Atyával, és azután tanítja nekünk: „Keressétek elsősorban Isten országát és az Ő igazságát, a többit (a szeretetet!) hozzákapjátok" (Mt 6,33). — Az igazságszolgáltatást bölcsen kiegyenlíti a szeretet találékonyága.

— **3. Emberszeretet nélkül nem szerethetjük Istent!** — Vannak esetek, amikor nem emberi közvetítéssel jutunk Istenhez, Ő közvetlenül is magához ragadhatja a lelket. De éljen valaki a pusztában, imádkozzék magányban, ha Krisztus megváltói tétével egyesülni akart, imáját, személyes áldozatait kell felajánlania értük. Az ellenkezőjét azonban egyszerű módon nem állíthatjuk: Ha az embereket szeretjük, ugyanazzal a szándékkal — szinte automatikusan — szeretjük Istent is. Ha őszintén, és nem öncélúan szeretjük a másikat, az áldozatokban és a viszonzás örömeiben felismerhet-

jük Őt. Azt azonban mindenképpen tudatosítanunk kell magunkban: evilági szeretetünk nem önérték —, végső indítéka és értelme van!

— 4. „**Az Istent szerető ember szereti testvérét is**” — János így adta át nekünk a szeretetparancsot. Hozzátehetjük Alexandriai Kelemen gondolatát: Testvéredet látod — Istent látod! Minden jóakarátú emberi találkozás, segítőkészség kegyelmi módon közvetítheti az Istent!

— 5. **Aki nem szereti Istent, vajon szeretheti-e igazán az embereket?** Az egyoldalúan vallásosak gyakran tagadják ennek lehetőségét. Pedig akinek nem volt módja Istent megismerni — vagy talán vissza is utasította a számára nem tiszta istenképet —, az még őszintén szeretheti társait, vállalva értük az elkötelezettséget, nemegyszer élete feláldozásáig. — Isten szeretetének ereje ugyanis jelen van minden emberi lélekben, és ezért képes lehet másokat is így szeretni.

Ha valóban **MEGTESTESÜL BENNÜNK AZ ISTENSZERETET** — és ez **LELKÜNK IGAZI KARÁCSONYA** —, akkor mi is továbbadjuk az agapét, Isten kiárasztó, ingyenes-ajándékozó szeretetét. A hiteles keresztény szeretet állandó kísérője az **elkötelezettség, a hűség és a remény**. Mert az életben minden érték elhomályosulhat, még a szeretet is, de aki elkötelezte magát Istennel, az még akkor is hűségesen kitart, ha körülötte minden elhidegül. Istenbe vetett, mindent legyőző reménye elővételezi és megadja neki az erőt a Szeretet végső győzelméig.

Irodalom: Bernhard Welte: Dialektik der Liebe, Frankfurt/Main 1973. — E. Biser—A. Ganoczy—R. Schnackenburg: Prinzip Liebe, Herder 1975. — Günther Bornkamm: Jesus von Nazareth, Stuttgart, 1960. — Marcel von Caster: Aimer Dieu en aimant les hommes, Lumen Vitae, Bruxelles, 1973/2.

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

**DR. GYÖKÖSSY ENDRE KUTATÓ PROFESSZOR,
PASZTORÁLPSZICHOLÓGUSSAL**

„RENDELKEZÉSEDRE ÁLLOK!”

Professzor Úr, mit jelent a szeretet Önnek, aki a gyakorlati szeretetre áldozta életét?

— Számomra a szeretet sokkal több mint érzelem, mint bizsergés, mint szentimentum vagy romantika. Én azt hiszem, legszebben Albert Schweitzer határozta meg, amikor a Lambaréné-i kórházában egy beteg ember, egy leprás megkérdezte tőle: Nagy fehér doktor, meg tudná-e mondani, hogy mi a szeretet? — Akkor azt mondta Schweitzer: Nagyon egyszerű, édes fiam. Rendelkezésedre állok, Istenem. Rendelkezésedre állok embertársam.

Azt hiszem, nekünk ehhez egy kis elvi megalapozásra is szükségünk lenne.

— Gondolom, hogy a Biblia szavaival —, részben görög, részben latin szavakkal — tudnám a szeretet anatómiáját elméletileg is tisztázni. Négyféle szeretet lehetséges és ezek egymást kiegészítik úgy, hogy együtt van terápikus jellegük. Első a szexus, ami azt jelenti: Szeretlek, mert anyém vagy! — A második az erósz: Szeretlek, mert olyan vagy, amilyen vagy! — A harmadik a philia. Ez a Biblia egyik görög szava, ami annyit jelent: Szeretlek, mert társam vagy! A negyedik az agapé: — Szeretlek annak ellenére, hogy . . . Akkor is szeretlek, ha te nem szeretsz. Akkor is szeretlek, ha nem vagy szeretetreméltó.

Nekem negyvenéves lelkigondozói praxisomban az a tapasztalatom, hogy az előbb említett három szeretet valójában a negyedikben válik igazán érvényessé. Sőt, erre a négyféle szeretetre együtt érvényes az a jánosi ige, hogy aki nem lett teljessé a

szeretetlenben, az fél. Csak a *teljes szeretet* űzi ki a félelmeit. Az egészséges, a teljes szeretet alatt egyszerre értem azt, hogy egy emberben normális a szexus, az érosz, a philia és az agapé. Pontosabban az agapén belül az első három. És akkor ez cselekvő, gyümölcsöt hozó *szolgáló szeretetté* válik. Az előbb említett Albert Schweitzer szerinti *szeretetté*. És ehhez még hozzá kell tennem — ahogy említettem —, az agapén belül való szeretetnek van csak terápiikus gyógyító jellege.

Hogyan végzi ezt a gyógyítószolgálatot?

— Azt kell mondanom, hogy az engem fölkereső embereknek szinte 60—70 százaléka tulajdonképpen nem is akar egyebet tőlem, mint hogy meghallgassam. Mit tud csinálni a pszichiáter? Egy kiváló pszichiáter barátom elmondta, kilenc percük van egy betegre. Beesztúrja az injekciót, fölír egy receptet és jöhet a következő. Maradunk mi, pasztorálpszichológusok, lelkipszichológusok, akik egyrészt nem nézzük az óránkat, másrészt nem kérünk érte pénzt, mert erre áldoztuk, illetve örömmel ajánlottuk erre Istennek az életünket. Nekünk kell, hogy időnk legyen! Bennünket azért keresnek fel, mert nem adunk injekciót, nem a vérnyomására vagyunk kíváncsiak, egyszerűen próbálgatjuk őket úgy, amint vannak, szeretni.

Szeretni úgy, ahogy bennünket Jézus szeret, annak ellenére, hogy egyáltalán nem vagyunk szeretetreméltóak. Én máig sem tudom, öreg fejjel, hogy mit szeret rajtam az én Istenem, és miért hívott el szolgájának. De tudom, hogy elfogadott és elhívott. És ahogy ő akceptál engem, annak ellenére, hogy az vagyok, aki — ugyanúgy próbálom azt, aki hozzám eljön a maga bűjával-bánatával, annak elfogadni, aki. És még azt is megérteni, amivel nem értek egyet.

Ha valaki azt mondja, mint néhány nappal ezelőtt: Nézze, itt a vérképem. Aidszem van! — És nekem még az arcom sem rándulhatott meg azért, hogy bejött az első aidszes beteg a lakásomba. Tehát nekem úgy kellett elfogadnom, hogy most itt ül velem szemben egy aidszes beteg, aki valószínűleg meg fog halni. Egy orvosbarátom úgy küldte: Nézze, én magán nem tudok segíteni. Maga menjen paphoz, egy pap-pszichológushoz. Nyilván azért küldte, hogy készítsem fel arra, ami rá vár. — És ezt így kellett elfogadnom.

Vannak, akik jönnek, mondják, mondják . . . bár megegyeztünk, van egy óráim. És két óra múlva is mondják a magukét. Gyakran meg sem szólalok. És lehet, hogy maga a sokat beszélő fogja kitalálni élete megoldását. . . Nem tanácsért jönnek. „Embere” nincs a mai embernek. Van villája, nyaralója. Már annyi mindene van, csak „emбере nincs”. Ma már óriási lett az a Betesda tó, ahol valaki — amikor Jézus megkérdezte tőle, meg akarsz-e gyógyulni? — azt válaszolta: nincs emberem! — Ma minden második ember, aki hozzám jön, arról panaszkodik, hogy „nincs emberem”. A nagypapát felhozzák vidékről, eladja a házat és bezárják a betonkalitkába. (Az újpesti nagy lakótelep kellős közepén vagyunk!) Enni, inni adnak neki, csak nincs, aki szóljon hozzá. Nincs az a „kispad” a ház előtt, nincs a faluközösség, ahol mindenkit ismer. Hová menjen? Eljön a papjához. És a papnak kell, hogy ideje legyen rá. — Merem állítani, hogy a jövő lelkészének ez az egyik legfontosabb szolgálata: az „*egyszemélyes szolgálat*”. Szerintem a jövő lelkészének, bármilyen felekezeti lelkészének, az a szolgálata, amikor négy szemközt egyen-egyéneként szólhat valakihez.

A Bibliában számomra két pünkösdi történet van. Az egyik a Cselekedetek 2. fejezetben, a nagy pünkösdi történet, ahol Péter prédikációjára megtértek háromezren és ebből lett az egyház. És a Cselekedetek 8. fejezetében ott van egy kis ember, egy szerény diakónus, Fülöp, aki 300 km-t tesz meg ugyancsak a Szentlélek ihletésére a gázai úton, hogy egy szerecsennel, egy eunuchal, a Kandaké királyasszony fő emberével beszéljen. Egy eunuchal! Egy testileg, lelkileg, azaz pszichoszomatikusan sérülttel. Egy ember egy embernek szolgál. Végül odáig jutott, hogy Fülöp megkereszteli. Azt sem tudja, mi fog történni vele, mert az ember eltűnik az etióp határon. Tehát az eredményt sem látja. És ez tetszett az Úrnak.

A Cselekedetek 8. fejezete még hosszabban van leírva, mint a nagy pünkösdi történet. És én ezt nem tartom véletlennek. Csak egyet nem értek. Illetve most már kezdtem sejteni pszichológus fejjel. Nekünk tetszetősebb a nagy pünkösdi történet:

egyed-prédikálok és megtér háromezer ember, mint hogy 300 km-t megtegyek egy testi-lelki sérültért és egy emberrel kínlódom. Szálljak föl a vonatra, üljek be a Trabantjába, menjek el a falujába vagy a IX. emeletre egy betonkalitkába — és üljek le vele beszélgetni. Ez nem tetszetős. És ezért átadtuk a Csel. 8. fejezetet a gyermekistentiszteletekre. A hitoktató néni meséljen a szerecsenről. Nem vesszük észre, hogy számunkra ez egy óriási szolgálat. Ez az, amit eddig az egyház, úgy harmad-negyedrangúvá tett, vagy leegyszerűsítette a gyóntatószékre. Öt-tízperces gyóntatásra, ahol valaki elsorolja a bűneit, több-kevesebb penitenciát kap, utána feloldozást és mehet.

Itt másról van szó. Valaki eljön, lehet, hogy hússzor jön, lehet fél évig, és hetenként egy óra az övé. Amíg a komplexusát, az alapbaját meg nem találom, újra és újra jön. Ezt tartom *egyszemélyes szolgálatnak*, az egyház egyik jövő szolgálatának. És ha ezt nem mi fedezzük fel, akkor én tragikusnak tartom bármely egyháznak és felekezetnek a sorsát. Úrülnek ki a templomok, tessék megnézni, mindenütt. És telnek meg a pszichiátriai osztályok. Nem gyógyik a pszichológusok és pszichiáterek, akiknek 45 perc múlva elkezd csöngeni az órájuk és kapnak érte 500 forintot. És mit tudnak csinálni? Vannak, akik kibékítik a páciensét a bűnével: Ja, hát nem felel meg a felesége? Cserélje ki. — Semmi baj. Ez a negyedik szerető? Majd az ötödikkel jó lesz! — Hát nem lehetne nekünk, lelkipásztoroknak sokkal több mondanivalóval felkészülünk?

De képesek-e erre lelkipásztoraink? Belelátunk-e igazán a lélekbe?

— Bizony, ehhez szakértelem kell. És sajnos, Bécstől Keletre sem a protestánsoknál, sem a római katolikus teológiákon a pasztorálpszichológiának még nincs tanszéke. Nekem, mint kutatóprofesszornak szabadna annyi órát hirdetem, amennyi kellene. De hát, 74 évesen, már sok órát nem tudok adni. Van egy szemináriumom, ahol a már végzett lelkészeket, úgy 15-16 fős csoportban próbálom fölkészíteni a telefonlelkigondozásra, — ami nálunk most már rendszeresen folyik —, és a szakszerű lelkigondozásra. Én képtelenségnek tartom azt, hogy valaki lelkésznek nevezze magát, de ne értsen a lélek alapstruktúrájához. Nem hiszem, hogy az a lelkész, aki feleslegesnek tartja a pszichológiát, elmenne olyan orvoshoz kivetetni a vakbelét, akiről tudja, hogy nem ismeri alaposan az anatómiát. De ő nyugodtan ad bárkinek lelki tanácsot, bár képtelen felismerni egy latens depressziót, skizoid jelenséget, kényszerességet vagy latens hisztériát. És olyan tanácsot ad, amivel kirobbantja a betegséget. Ezzel „ekkléziógén neurózist” okoz — sajnos, már van egy ilyen kifejezés — tehát egyházban szerzett idegbajt. Nem egy ilyennek voltam tanúja: — Egy depresszió szélén álló hívó elment a papjához, aki egyébként nagyon kedves, jámbor ember, én nagyra becsülöm. Három perc múlva a szavába vágott és azt mondta: Nézze, magának az a baja, hogy nem adta még oda én-jét Jézus Krisztusnak! — Teológiailag igaza volt, de lélektanilag nem. Mert az illetőnek pontosan szétesett az én-je. A pap fölismerte volna, hogy ez az ember a depresszió szélén áll, de ahhoz egy fél órát kellett volna hallgatnia. Nem volt diagnózisa! Diagnózis nélkül adott teológiai-terápiikus tanácsot, egy szép, kegyes mondatot. Ezzel berobbantotta az illető depresszióját és másnap szirénázva vitték a kórházba. — Fél év múlva került hozzám és így tudtam meg, hogyan történt az egész eset. Egy fél évembe került, míg lassan összerakosgattuk együttesen az én-jét, hogy legyen neki valamit odaadni Jézus Krisztusnak.

Nem tudok eléggé sírni, jajgatni, akármelyik teológián vagyok, hogy itt az ideje, kapjanak lélektanilag valami alapképzést lelkészeink. Ne csak néhány Miatyánkkal intézzék el penitenciájukat, — vagy általánosan feloldozzuk a gyülekezetet bűneitől, ahogy mi, protestáns lelkészek tesszük. És nem mer, vagy nem lehet eljönni hozzánk valakinek, hogy megbeszélje problémáját. Azaz: egyenként kell nekünk hivatással foglalkoznunk. Nyitott szívvel, nyitott ajtóval várjuk, hogy becsöngethessenek hozzánk. És itt visszakanyarodtam az alapkérdéshez: Mi a szeretet? Rendelkezésedre álllok Istenem úgy, hogy Te rögtön átutalsz engem valakinek. Nem Jézus mondta? Amit az én nevemben a legkisebbel tesztek, azt velem cselekszitek. Jézus nem tanítja ki a betegeket — ha így vagy úgy éltél volna —, hanem meggyógyítja őket. Nagyon lényegesnek tartom, hogy azt a „nagy” szeretetet ilyen kicsi szolgálatokra bontsam le.

Nagyon minuciózus, sok fáradságot igénylő szolgálat ez. És, ha nagyon szívünkre vesszük mások problémáit, gyakran szívinfarktussal kell érte fizetnünk.

Össze lehet-e egyeztetni egyáltalán időben ezt az aprólékos munkát az annyira lekötő lelkipásztori feladatokkal?

— Merem állítani, hogy ez a munka megtérül a lelkipásztornak a közösségben. Én tudatosan egyszerre voltam gyülekezeti lelkipásztor és tanítottam. Mert a gyülekezetben tudtam továbbadni, amit mint pszichológus, szedegettem össze és ezért nem lettem katedratudós. Újpesten, egy munkásgyülekezetben — amit az élet nekem ideömlesztett — azt tudtam a szószéken az igehirdetésben tovább adni. És fölfigyeltek az emberek: hisz ez rólunk beszél, ez a mi problémáinkat mondja, ez nemcsak Ábrahámról beszél, hanem én rólam . . . Nemcsak József történetét mondja, hanem az én házasságom történetét. — *És ha életszerű egy igehirdetés*, akkor bekopognak hozzánk, és ha már itt van benn, akkor behívja a rokonságot is a templomba. Ha van „ördögi kör”, akkor van angyali kör is: akihez be lehet kopogni, annak elmennek a templomába. Ha egy lelkipásztor emberi módon hirdeti az igét, akkor bekopognak hozzá. De lehessen bekopogni! Ha Jézus kiírta volna a „hivatalos órát”, akkor Nikodémus nem mehetett volna be hozzá, mert az éjjel ment. A lelkészi hivatalomban — ebben a munkásvárosban — soha nem volt kiírva, mettől meddig lehet jönni hozzám. És mindig külön szobában aludtam, hogy éjjelkor is föl lehessen hívni, vagy a depressziósok, hajnalban. Ma is! — Én ezt tartom a lelkészi szolgálat egyik kardinális kérdésének. Lehet, hogy elfogult vagyok. Egy dogmatikus, egy moráleteológus ezzel talán nem ért egyet. Nem vitázom, mondom a magamét. Az az érzésem, hogy kis könyvem „Magunkról magunknak”, amit én tankönyvül szántam, azért érhetett meg őt kiadást, ami mégiscsak 50 ezer példány, mert úgy látszik, hiánycikk. Az emberek szeretnének többet tudni magukról, szeretnék jobban megismerni embertársaikat. Azért tettem hozzá egy gyakorlati részt is, hogy tudjunk jobban bánni az emberrel. — Nos, azt tetszett kérdezni, mi is a szeretet. Újból azt kell mondanom, a „*Fülöp szolgálata*”, az „*egyszemélyes szolgálat*”. Legalábbis a mi részünkről, lelkipásztorok részéről, és felekezeti különbség nélkül.

Valóban olyan sokan viszik az Ön könyvét! — De meg lehet-e tanulni a lelkigondozás alapjait egy nem szakembernek?

— Aki hívó ember, az mind lelkész. És én azt mondom, mind lelkigondozó. Mert van egyetemes papság is. Ha csak három embert bízott valakire az Isten, az már lelkigondozó. Ha van három gyereke, vagy öreg édesanyja, az már lelkigondozó. És annak sem árt kissé jobban megismerni a másik embert. Én azt hiszem, valóban mindenki lehet lelkigondozó, ha nincs is különösebb lélektani végzettsége, csak érzéke, és valamelyest illőnek találta, hogy tájékozódjék, ki az ember, és az emberi lélek. És aki erre hivatást vagy indíttatást érez, — hadd merjem így mondani, akinek erre valamiféle karizmája van — meg tudja tenni. Mert azért nem minden ember alkalmas erre. Az elhivatottság leglényegesebb ismérvének azt tartanám, hogy az illetőnek legyen hiteles az élete. Őt én „homo christianusnak” nevezem. Csak akkor beszéljen, ha kérdezik, de úgy éljen, hogy kérdezzék. A legvonalasabb, a legfeszültebb csoportban is lehet valakinek az élete valahogy sugárzó. Ha tudják róla, hogy tiszta, rendes a házassága, van 3-4 gyermeke, akkor odafigyelnek rá. Ráfigyelnek, tanácsot kérnek tőle, otthon is felkeresik. Egy csipet sóvá válnak, kovásszá válnak, fénnyé válnak, amit Jézus kért: Ti vagytok a só! Legyetek kovász! Ti vagytok a hegyre épült város! — Úgy magasról leprédikálni a szószékről, nagyon egyszerű. Azért nehéz a lelkigondozás, mert ott vissza lehet beszélni és vissza lehet kérdezni.

És most egy kicsit erősen fogalmazok: Én nem tartom Jézust „vallásalapítónak”. Ő egy életformát hozott és azt mondta: Jer és kövess engem! Ha mi nem élünk ebben az „imitatio Christi”-ben, ha nem próbálunk a jézusi életformából valamit megvalósítani, akkor ezt a mai világ csak blablának tartja. Eléggé leszerepelt a kereszténység kétezer év alatt. De ha ma valaki egy munkahelyen becsületesen dolgozik, az már egészen más. Volt egy presbiterem, Feké Pálnak hívták, itt dolgozott egy nagy újpesti üzemben.

Egyszer kiment a vezető a teremből, a többiek abbahagyták a munkát és neki is odaszóltak: Pali bácsi, kiment a göré, nem látja! — De ő azt mondta: Az én Gazdám lát! — Odanézték: Milyen gazdád? — És elkezdett beszélni a Gazdájáról, Jézus Krisztusról. És mivel hiteles volt az élete, volt aranyfedezete, cselekedetekre átváltott szeretete, ezért odafigyeltek: Mit is mond az a Jézus Krisztus. — Vagy lássunk egy másik példát a Váci útról. Egy hívó asszony, talán még érettségije sincs, szerintem a legcsodálatosabb lelkigondozást végezte. Sok gyermeket szült és — sajnos, ahol megjelenik a gyümölcs, ott lehull a virág — hamarabb hervadt szegény. A férje beleszeretett a feleségénél húsz évvel fiatalabb gyári munkásnőbe, és bejelentette: Nézd, én elveszem. — A többit maga a férje mondta el sírva nekem. Én ritkán láttam munkásembert sírni, de ez sírt: Feleségem levette a koffert, pakolni kezdte ingeimet, holmijaimat. Én csak döbbenten néztem. Mikor kész volt, odaadta: Itt van kedves, nyugodtan menj el. Öreg vagyok, csúnya vagyok, de öt gyermeket szültem neked. Megértem, ha fiatalabb, csinosabb, kívánatosabb nálam. Egyet tudj: ajtóm nyitva lesz, szívem nyitva lesz. Ha meguntad, ide mindig visszajöhetsz. — Hát tessék mondani, ott lehet egy ilyen asszonyt hagyni? — kérdezte a férfi. Nem tudtam elmenni! — És én arra gondoltam, hogy ha az asszony nagy jelenetet csinál, kezdi felhánytorgatni: Hát ezt érdemlem én tőled, stb., stb. a férj rávágja az ajtót és végleg elmegy.

Itt láttam meg a jézusi csodát, a „második mérföld csodáját”: Ha valaki egy mérföldre kényszerít, menj vele kettőre! Itt láttam meg az „odatartott másik arcnak” a misztériumát. Azt, amire a mai ember azt mondja: Ez örülség! Reggelig tudnám ezeket a példákat sorolni, ahol az egyszemélyes, nem szakszerű, de karizmatikus lelkigondozásban a szeretet terápiakusan hatott. Igaza van Jézusnak, Isten igéjének, — ennél nagyobb nincs. Legnagyobb a szeretet!

Merem állítani, ha én itt nem tudok mást adni az embereknek, mint, hogy egy órán keresztül szeretgetem, — akkor a legtöbbet adtam, amit tudtam. És ezt tudja bárki, aki Krisztus gyermeke, aki „homo christianus”.

Mit fejez ki Professor úr a jelen esetben a „homo christianussal”?

— A „homo sapiens” a három dimenziós ember. A „homo christianus” egy plusz dimenzióban él, és ez a jézusi szeretet, a krisztusi szeretet: a „*ban-ben*”. Az *Úr-ban*, a szeretet-*ben*. A „*ban-ben*” a megkülönböztető, negyedik dimenzió. És aki ebbe a negyedik dimenzióba be tud valakit ölelni, az tud vonzani. A szeretetnek ma is vannak csodái. Az ilyen szerető emberek vonzanak. Egy különös légkör támad körülöttük. Mondjam így: egy szentséges felségterület? Csak dadogva tudok a misztériumokról beszélni. — Odáig is el merek menni — mint pasztorálpszichológus —, hogy a pszichológiának csak diagnózisa van és jó, ha van. Terápiája csak a szeretetnek van, az igazi szeretetnek.

Most mások szavait idézem. Vajon érdemes-e, megéri-e így apránként felmorsolni az erőt, akár van eredménye, akár nincs?

— Hát nem érdemes. Érdemesnek, nem érdemes. Mert én nem tudnám megmondani, hogy hol végződik a kereszténység, és hol kezdődik a hülyeség. Mondjam így, paradox módon? Mindenkinek ott kezdődik a hülyeség, ahol véget ér a kereszténység. Akinek ilyen tízcentis kereszténysége van, annak már a tizenegyedik hülyeség. Akinek pedig akkora szíve van, mint Jézusnak, akinek a keresztje sem volt — bocsánat, hogy így mondom — örülség, annak határtalan a kereszténysége. Ezt persze kevesen értik. Nemrégén a telefon-lelkiszolgálatban ügyeltem. Valaki felveszi a kagylót: Maga pap? És ezt maga ingyen csinálja? — Igen. Mindnyájan ingyen csináljuk! — Akkor maguk hülyék! Értik? — Igen. Köszönöm szépen. Meg van írva a Bibliában, egyeseknek bolondság, másoknak botránkozás, nekünk pedig Isten ereje. Igen azok vagyunk. Isten bolondjai, Isten hülyéi. Jó éjszakát! — Na, azért ne haragudjon! — és letette a kagylót.

Úgy látom, komoly ellentmondást okoz, ha a pszichiáter ugyanannál az embernél egy problémát, mint „betegséget” gyógyít, a pap meg mint „bűnt” oldozza fel. Jól az tudja összehangolni, aki pásztor és pszichológus egyben. Hogyan teszi ezt Ön?

— Ahelyett, hogy most elmélkednék erről, konkrét választ szeretnék adni a magam

lelkigondozói praxisából. Ha látom, hogy valaki komoly bűnben van, akkor annyiban vagyok pszichológus, hogy nem olvasom a fejére: Maga házasságtörésben él, lop vagy csal és ezért el fog kárhozni. Ez volna a csak „teológus” válasza. Én nem olvasom a fejére, hanem igyekszem a beszélgetést nondirektív módon vezetni. Nyilván azért van itt, mert nem érzi jól magát, különben nem keresett volna fel.

— Tehát kiindulok a situációból. És addig vezetem a beszélgetést, ha kell három-négy vagy tíz alkalommal is, amíg ő el nem ér ahhoz a kritikus ponthoz: Ott hibáztam el! — Megcsaltam a feleségemet, becsaptam az apámat stb. Így megy ez addig, amíg ki nem mondja: Ott siklott ki életem! — És akkor azt mondom: Igen. Azt hiszem, helyben vagyunk! — Elmondom: Tudja, hogy a bűn görög szóval „hamartia”? Ez a szó van a Bibliában, amikor Péter térdre esik a csónakban és azt mondja: Eredj ki, Uram, én bűnös ember vagyok! — A hamartáno azt jelenti, hogy célt téveszteni. Amikor a vadászatnál nem találtak a célba, és drága volt a nyílvevő, bűnnek számított ez a pazarlás. — És mit mondott maga az előbb? — Itt tévesztetem el. Céltévesztett ember vagyok! — Tulajdonképpen azt mondta: Bűnös ember vagyok. A lélektan nyelvén céltévesztett, a teológia nyelvén bűnös ember. — Így már rendszerint elfogadja. És ennek folytatása nemegyszer egy életgyónás. Amikor látom, hogy belerendült és kész a korrekcióra, — és ha úgy érzem, ha arra indít a Lélek — azt mondom: Tudja mit, térdeljen le, én most magát feloldozom.

Amikor megszűntem pszichológus lenni, akkor már átléptem a gyóntató atya szolgálatába. Kitérta életét, eljutottunk a damaszkuszi útkereszteződésig. És én vagyok az az Ananiás, aki akkor továbbviszem. Azért mondom: térdeljen le: Hirdetem bűnei bocsánatát! — Rendszerint komoly sírás következik és legközelebb ott látom a templomban. Felhatalmazom, ha a szentséggel él, az Úr megtöretett testével és vérével, — akkor mondja el a Főpásztornak is, amit most a bojtárjának elmondott. És az igazi feloldozást ott, az Eucharisztianak kellős-közepén fogja megkapni. De én előre hirdetem! — Olyan fontosnak tartom ezt a módszert, hogy még egyszer *summázom*; hogyan lépek át a *pszichológusi szolgálatból a lelkipásztori szolgálatba*. — Először is nagyon vigyázok, hogy ne én olvassam a fejére bűnét. Inkább rászánok ötször két órát, hogy addig adlátusként, kísérőként terelegessem a „damaszkuszi úton” a céltévesztése centrumáig. — Másodsor, amikor az illető kimondja, itt tévesztetem el, akkor mondom, hogy ezt a Biblia bűnnek nevezi. — A nagy kérdés most: Isten előtt megbántam, hogyan tehetem ezt jóvá az emberek felé? — Hát béküljön meg! — És ekkor már tudok vele beszélni. — Hosszú idő után jöttem rá, ha valakit az első fél órában bűnösnek nevezek, az agresszív mimózává válik. Megsértődik és szúr. De ha ő maga ítéli el magát, és én csak rábólintok, akkor elfogadja. — Általában ez az én menetrendem, ez az én módszerem.

Vannak jó keresztények. De ha komoly szeretetszolgálatról van szó, megtorpannak. Ha pedig a másik sok jót tesz, akkor gyöngének tartják.

— Többféle keresztény van. Van *vallásoskodó* ember, aki megjárja a vallást. Van *vallásos ember*, a „*határozott keresztény*”, aki eleget tesz kötelezettségeinek, — legyen bármelyik egyház tagja, — de jellemző rá: Eddig és ne tovább! Nemrégén egy ilyen ember pert indított édes testvére ellen. Mikor megkérdeztem, azt válaszolta: Drága tanár úr, ez nem prédikáció, ez jogi kérdés! — Eddig a néhány négyszögölgig tartott a ő kereszténysége. — A „*határtalan keresztény*”, és sok ilyen ismerem, az megteszi: Aki elkéri felső ruhádat, add oda az alsót is! Ez a világ legnehezebb dolga. De ha azt akarom, hogy az én Gazdám egyszer azt mondja: Te nemcsak azt mondtad, Uram, Uram, hanem megpróbáltad az én követésemet, akkor ez csak a „második mérföldön” lehetséges. A határtalan kereszténység, amikor azt mondom: Egy életem van. Egy infarktust, két infarktust, egyszer hazamegyek. De nem éltem hiába. Valami magot szétszórtam. Egyik a kövek közé esett, a másik a tövisek közé, a harmadikat elkapkodták a madarak. De néhány csak beleesett a jó földbe. Tehát három az egyhez. Nagyon rossz arány, amit Jézus mond, mégis veti a magot. Ez a határtalan keresztény hozzáállása és statisztikája!

Befejezésül a *pasztorálpszichológiai alapigémet* mondanám, amit — azt hiszem —, mindenkinek nagyon komolyan kellene venni. Szent Jakab leveléből való (1,19): „*Legyetek gyorsak a hallgatásra, késedelmesek a szólásra és késedelmesek a haragra.*” — Tehát meg kell tanulnunk hallgatni! Odahallgatni, empátikusan, sok szeretettel. Egy óráig, közbeszólás nélkül, ítékezés nélkül, megértve azt is, amivel nem értünk egyet. Ez a kiindulási pontunk. Ne vágjunk bele, ne ítékezzünk rögtön. A másoknak szüksége van időre. És legyünk késedelmesek a haragra is. Lehet, hogy két óra múlva már kezdünk türelmetlenek lenni, óránkra nézünk. És akkor máris érvénytelen lett az egész beszélgetés. — Ezért, ha valaki csönget, mindig újra elmondogatom magamban az én alapigémet: „*Legyél, öreg Gyökössy, most késedelmes a szólásra, nagyon gyors a hallásra és késedelmes a haragra, az indulatra, a méregre, az agresszióra. Csak ekkor lesz szolgálatom eredményes.*”

A beszélgetést feljegyezte: Széll Margit

K Ö R K É P

Cselényi István Gábor HIT ÉS EMBERTÁRSI ÉTOSZ

Amikor *Henri de Lubac* 1938-ban könyvet írt a „dogma szociális szempontjai”-ról (*Catholicisme. Les aspects sociaux du dogme*), műve újdonságnak, forradalminak számított. Ma már, a II. Vatikánum, s főleg az Egyház a mai világban-kezdettű pasztorális konstitúció után az egész egyházat átjárja annak tudata, hogy a hit és az emberi életre vonatkozó étosz kölcsönhatásban állnak, az egyháznak szociális küldetése is van. A teológusok ennek megfelelően próbálják kidolgozni a teljes hitletétemény társadalmi mondanivalóját. Néhány éve épp ezzel a témakörrel foglalkozott az az Augsburg—Leitershofenben tartott konferencia, amely először a katekézis szociális dimenzióját kereste, de végül az egész teológiára vonatkozó, átfogó eredményig jutott el. E tanácskozás főbb megállapításait szeretném felidézni, a *Katechetische Blätter* (a következőkben: KB) 1981/2. száma alapján.

AZ ÉTOSZ A BIBLIAI HIT LÉNYEGI ELEME. Mindenekelőtt a hit biblikus tartalmát kell tisztán látnunk. Mint *Alfons Deissler* a jelzett konferencián kifejtette (*Die Zuwendung zum Bruder als Konstitutivum biblischen Glaubens*, KB 106. kk.), valamennyien tudjuk, hogy a hit az ó- és újszövetségi kinyilatkoztatásban a vallásos egzisztencia középpontját alkotja. Am, míg ez a szó az európai nyelvekben (pisztisz, fides, Glaube stb.) „vélekedést”, valamely igazság elfogadását, a hit tárgyát, tartalmát jelenti, — tehát azt, „amit hiszünk” (*fides quae*) —, addig a biblikus hit: a hit-aktus, amellyel hiszünk (*fides qua*) és a „neked hiszek” magatartása, amellyel egyik személy odafordul a másikhoz. Az „ámen” szóból is ismert he’emin ige annyit, mint állást foglalni (valaki mellett), kötődni, hűnek lenni valakihez. Ezt a személyes kötődést alkalmazza az Ószövetség az Istennel megélt kapcsolatra is. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy — másik oldalról — a Jáhve név nem annyira Isten „metafizikai lényegét” akarja kifejezni, hanem azt, hogy Isten elkötelezte magát mellettünk, a történelmi ember mellett, tehát Isten „értünk-létezését” foglalja szavakba, — világos lesz számunkra, hogy a hit az ember oldaláról felelet Isten hűségére, „Ámen”-jére, amellyel igent mondott az emberre, ugyanakkor részesedés értünk-létezéséből. Amikor igent mondok Isten akaratára, magam számára is alapkövetelménnyé teszem a másokért-létezését, az embertársakhoz való odafordulást. A Szentírás nem ismeri a dogmatika és a morálteológia különválasztását, nem szakítja el egymástól az Isten-hitet és az embertársi étoszt, — a kettőt kölcsönhatásban látja.

Tökéletesen tükrözi ezt az összefüggést a Tízparancsolat is, vagyis az a (bibliaibb szóval) „tíz ige” (vö. MTörv. 4,13 és 10,4), amely a Jáhve és Izrael közti szövetség „magna charta”-ja, olyannyira, hogy a Szentírás többször is (az iménti helyeken és MTörv 5,23-ban) egyszerűen ezt nevezi berith-nek, szövetségnek. Ami itt igazán

meglepő: Mózes második kőtáblája egyértelműen „nem-vallási” témákat sorakoztat fel, az emberi étosz összefoglalását adja. Vajon nem logikátlanság ez? — vetődik fel bennünk. Nos, nem. Éppen az fejeződik ki ezzel, hogy amikor (az első kőtábla teljesítésével) igent mondunk Istennek mint Teremtőnek és Szabadítóknak, igent mondunk az emberre is. Deissler szerint az egész Ószövetségben leginkább itt domborodik ki a gondolat, hogy az embertársához való odafordulás nem „consecutum” (következmény, „ráadás”) csupán, hanem „constitutivum”, belső, lényegi építő eleme a hitnek.

A két kőtábla logikai egységét az emberről mint Isten képmásáról szóló tanítás biztosítja. Azért jelenthet az emberszolgálat is Istenszolgálatot, mert az emberben Isten képmását, jelenlétének hordozóját látjuk, mégpedig nemcsak az egyes emberben mint egyedi valóban, hanem az emberek közösségében is. A mai szentírástudomány különböző rétegeket különböztet meg a teremtés-történetben. Itt az ún. P-forrás, a papi teológia éppen erre az eszményre, az Isten-képmasságra (vö. Ter 1,26) építi az embertársiság követelményét. Közvetlenül férfi és nő kettősségében-egységében, de tágabban véve minden embertársi kapcsolatban ez a képmási mivolt rejtőzik. A papi teológiának ugyanez a vonulata él tovább a szeretet-parancs eme legősibb megfogalmazásában is: „Szeresd embertársadat, úgy, mint magadat” (Lev 19,18). S ugyanitt a Lev 19,34 ennek érvényét a nem törzsbeliekre, az idegenekre is kiterjeszti. Az egyetemes embertestvériség első szép megnyilatkozása ez a Szentírásban, amely már az Újszövetség univerzalitását vetíti előre.

De térjünk vissza a hit és étosz, első és második kőtábla összefüggésére. Ott van Nátán udvari próféta esete. Dávidot azzal vádolja, hogy a 9., a 6. és az 5. parancs területén vétkezett. Dávid nem kezd azzal védekezni, hogy hű volt Jáhvéhoz. Tehát a két férfi között az a hallgatólagos közmegegyezés él, hogy nem elég az „ortodoxia”, a hitbeli hűség, az étosz is a jáhvizmus szívéhez-lelkéhez tartozik, ezért nagyon is jogos a dávidi „Könyörülj rajtam . . .”

Az írópróféták közül Ámosz kifejezetten is szól erről a kérdésről. Az északi ország részben ekkor (760 körül Kr. e.) elterjedt a baalizmus. Megbízatása mégsem arról szól, hogy a Credót tisztítsa meg, hanem, hogy az igazságosságot állítsa helyre a nép körében. Ővéit azért ítéli el, mert — a bálványimádás keretében — egyik ember tárgygyá alacsonyította a másikat, hatalmi eszközül vagy épp élvezeti cikként használta fel. Jellemző, hogy Ozeás is, akinek fő feladata a bálványtisztélet elleni harc volt, kiemeli, hogy az ország belső ügyei közvetlenül érintik Jáhvét (Oz, 4,1—4). *Izajás* is, aki joggal nevezhető a próféták közül a legnagyobb teológusnak, arról beszél könyve 1. és 4. fejezetében, hogy a jog és igazságosság Jahve fő elvárásai közé tartozik. A leglapidárisabb megfogalmazást Mik 6,8 adja: „Megmondták neked, ó ember, mi a jó, és mit kíván tőled az Úr: semmi mást, mint hogy váltsd tettekre az igazságosságot, és járj alázatosan a te Isteneddél”.

A Kr. előtti 10—5. század prófétái tehát igazolják, hogy a bibliai hitben nem lehet egymás ellen kijátszani a vertikális és a horizontális dimenziót, a kettő elválaszthatatlan. Nem lehet véletlen, hogy ezek a motívumok tovább élnek a messiási jövendölésekben is, melyek a Megváltó lényeges tulajdonságaként írják le, hogy a „jogról és igazságosságról gondoskodni fog az országban” (Jer 23,5). Ha ezt a vonást Krisztusra alkalmazzuk — az Újszövetség egész szellemének megfelelően —, már ebből is nyilvánvaló, milyen helytelen a megváltás merőben „lelkiekre” leszőkített vagy csak „függőleges” irányban történő megközelítése. — Krisztusra mutat előre az Iz 53-ban leírt híradás is Isten szolgájáról (az Ebed Jáhvéról). Az Ószövetségnek ezt a csúcspontját gyakran idézik, sok vita tárgya. Ami vitathatatlan: az itt leírt Isten szolgája egészen addig megy el az emberek iránti szolidaritásában, hogy „sokakért” vállalja a „helyettesítő áldozatot”, s hogy „értünk-létező” lesz. Itt tehát nyilvánvaló, hogy a Biblia felfogásában az „áldozat” nemcsak azt foglalja magában, hogy valaki átadja magát Istennek, hanem, hogy az emberekért is odaáldozza magát, — ezt épp Iz. 53. ötször is hangsúlyozza. Így ez a prófécia már a keresztrejtele, előjelzése, amelyen az Isten és az ember felé kimondott Igen elválaszthatatlanul egybefonódik majd.

Az Ószövetség tanúságát megerősíti az Újszövetség egésze is. Hogy a két kőotrályán rögzítettek tényleg egyetlen egészet alkotnak, maga Jézus is aláhúzza: a második hasonló ehhez" (ti. az emberek iránti szeretet törvénye ugyanolyan erejű, mint az Isten iránti). Az ozeási útmutatás is többször visszatér nála: „Irgalmasságot akarok és nem áldozatot" (Mt 9,13 és 12,7). Jól ismerjük ezt a figyelmeztetését is: „Ha ajándékot akarsz az oltáron felajánlani . . . előbb békülj ki embertársaddal" (Mt 5,23—24), csak gyakorlatban ritkán teszünk eleget ennek. Mérheterlen jelentősége van annak is, hogy — a rabbikkal ellentétben — „frontálisan" odafordul a tudatlanokhoz, egyszerű emberekhez, a gazdaságilag szegényekhez, a betegekhez, a valamiben szűkséget szenvedőkhöz, nyilvános bűnösnek tartott férfiakhoz és nőkhöz. Mindez szolidaritásának, mindenki iránti nyitottságának kézzelfogható megnyilvánulása. Érthető tehát, ha azt ígéri: az utolsó ítéleten épp az lesz számunkra a döntő mozzanat, segítőtünk-e a szűkség-helyzetben lévőkhöz (Mt 25). — Az utolsó vacsorán egészen odáig elmegy irgalmában, hogy kinyilvánítja: kész — Iz 53-nak megfelelően — „sokakért", mindenki-ért áldozni életét. Ezért nem véletlen, hogy Jánosnál a szeretet-parancsnak ilyen megfogalmazását találjuk: „Szeressétek egymást, amint én is szerettelek titeket" (Jn 13,34,15,12,17). S így már az is érthetővé válik, hogy a tudatos teológiai szerkesztést tükröző János-evangélium — amely pedig előzőleg hosszú fejezetet szentel az Eucharisztia titkának —, miért nem ír részletesen az utolsó vacsoráról és miért szerepelteti ehelyett a lábmosás történetét, mint a szolgálat konkrét megvalósulását. A jézusi megváltó műnek szerves része Isten Fiának proegzisztenciája, mely magának az Atyának értünk-létezését hozza közel.

Az apostoli idők egyháza mindennek tudatában élt. *Szent Pál* ritkán említi összefüggéseiből kiszakítva az Isten-szeretetet. Nála az embertársi szeretet — mondja *Deissler* — olyan „egzisztenciális", amely nem helyettesíti ugyan az Isten-szeretetet, de megerősíti és kifelé tanúsítja. Jellemző, hogy Pál nemcsak az „ige szolgájának" tartja magát, de a „szegények szolgájá" is akar lenni (Róm 15,26; Gal 2,10). A köztudatban úgy él, hogy megigazulás-tanával hit és szeretet (tettek) közül előbbit hangsúlyozza. Vízont ez a hit (mint ahogy láttuk, az egész Szentírásban!) „szeretetlen teljesedik ki" (Gal 5,6), ezért mondhatja: „aki a másikat szereti, a többi törvényt is megtartja" (Róm 13,8). S amikor itt felsorolja a tízparancs előírásait, kimutatja, hogy minden ebben az egyben tetőzik: „Szeresd embertársadat, mint saját magadat". Az Efezusi levélben pedig az értünk-létező Krisztust állítja elének például: „Legyetek egymás iránt jóindulatúak, könyörületesekek és bocsátsatok meg egymásnak, amint Isten is megbocsátott nektek Krisztusban. Mint Isten kedves gyermekei, legyetek az ő követői és éljetekek szeretetben, ahogy Krisztus is szeretett minket, és odaadta magát értünk jó illatú áldozati adományként az Istennek" (4,32—5,1).

A *János-levelek* azután szinte egyhangú módon a testvérszeretetről szólnak. Már-már kihívásnak hat 1Jn 3,11-ben: „Aki nem az igazsághoz szabja tetteit, az nem Istentől való, ugyanígy az sem, aki nem szereti testvérét". És az sem véletlen, hogy az első két nemzedék a szeretet szavával jelöli, *agapé*-nak nevezi az eucharisztikus megemlékezést (vö. Jud 12 kk., 2Pt 2,13). Az apostoli egyház ráérez arra, hogy Jézus életművének leglényege a fölülről, Istentől lehajló, az embertől Isten felé emelkedő és az *embertel* összekötő *Szeretet!*

A HIT SZOCIÁLIS DIMENZIÓJA AZ ÓSEGYHÁZBAN. A kinyilatkoztatás indításai egyértelműen tovább élnek az ősegyházban. Az első nagy egyetemes zsinatok úgy öntik formulákba a hit alapjait, hogy mindig szem előtt tartják ezt a szociális dimenziót is. Kövessük most ezt is nyomon, *Siegfried Wiedenhofer*: *Die soziale Dimension des christlichen Glaubens* c. írása alapján, mely szintén a jelzett konferencián hangzott el (vö. KB 112. kk.).

A szentatyáknál az egyistenhit és a Szentháromsághit mindig következtetéseket von maga után az emberképre vonatkozólag is (ma így mondanánk: a teológia antropológiát határoz meg). Isten egysége, egyetlensége megszabja a teremtett világ és így az emberi nem egységét is. A közös Atyába vetett hit félreérthetetlenül testvéri magatartást követel „vízszintes síkon" is. Azt is figyelembe kell vennünk: Isten

egysége nem monász-szerű mozdulatlanság, hanem a *háromszemélyű egy Isten* dinamikája, *szeretet-egysége*. Az, hogy úgy legyünk egyek, mint ahogy Isten is egy, nem a különbségek egybemosása, sem pedig merő összegzés, hanem a személyek szeretetben megélt közössége. A Szentháromság — mondja Wiedenhofer — a hit közösségiségének paradigmája, ősképe.

Az ősegyház ezt a közösségi jelleget az egész üdvtörténeten végigvezeti. A bűn nemcsak Istennel szembeni hűtlenség, hanem az emberiség egységének szétesése is. Az emberi belsőben végbement törés a közösséget is szétszabdálja. Individuumokra esik szét az emberiség. A megtestesülésben viszont — az atyák látásmódja szerint — az Ige az emberi természetet ölti fel, ezt viszi fel a keresztre, ebben támad fel, ezt üdvözíti. Tehát nemcsak az egyes embereknek juttat üdvöt, hanem mindenkinek, s benne újra helyreáll az emberi nem egysége. Ez az egység az egyházban folytatódik. Mint Isten népe, mint templom s mint Krisztus Teste, az egyház az egység megélője, dinamizmusa. Ugyanennek megvalósítói a szentségek is, nemcsak Krisztussal, de egymással is egyesítenek bennünket. S az üdvösség sem az egyedi lelkek magánboldogsága, hanem a „socialiter gaudentes” együttes öröme. A közös remény közös üdvösség felé mutat. — Az ősegyház elkerüli az egyoldalú spiritualizmus csapdáját is. A világ már a teremtésben is értékhordozó. Nem merő negatívum, amit túl kell haladni, ki kell iktatni. A megtestesülésben pedig a világ, a test, az anyag is üdvösséghordozó lesz. Ez a világ-igenlés él tovább az ősegyház szentségtanában. A képek, jelek, szimbólumok jelzik anyag és szellem egységét, egymásirányultságát, evilág és túlvilág egybekapcsolódását, a világi és az isteni szféra összekötését. Így az egyház mint szentség s az egyes szentségek a hit világiságának, világ-vállalásának kifejezői lesznek. — Az ősegyház szemléletében nem válik külön az aktív és a passzív elem, az értelem és a cselekvés vonzásköre sem, a hit cselekvésre beállított. Isten maga sem egyszerűen „tisza szellem”, aki túl van minden akaráson és cselekvésen, hanem „energia”, „tisza tevékenység”, aki az ajándékozás, jóakarát, kinyilatkoztatás, szeretet, irgalom tetteivel fordul a világ és a történelem felé. Ezért nem az értelmi befogadás jelenti a hit csúcát, hanem a cselekvés. Ne feledjük: Krisztus maga is Út kívánt lenni számunkra. Út, methodosz, módszer arra vonatkozólag, hogyan is cselekedjünk. *Szent Ágoston* emlékeztet egyik beszédében: mikor Péter le akar telepedni a Táboron, személtetni akar, Krisztus ezt nem engedi. Vissza kell mennie az életbe. Ite, missa est — mondja a latin liturgia. Békével távozzunk — mondja a görög. Krisztus visszaküld bennünket az életbe, hogy szolgáljunk, hogy tevékenykedjünk. A hitnek ebben a praxisában persze benne van a szenvedés vállalása is. Mielőtt valamiféle aktivizmus rabjává lennénk, tudnunk kell: a hit cselekvésirányultságának ősmintája a kereszt, mint a másokért-létezés foglalata. — Hogy aztán ez a közösségi-ségre, világigenlésre, a történelem elfogadására és cselekvésre hangoló hit hogyan vált a későbbiek folyamán individualistává, spiritualizmussá, a passzivitás és merő szemlélődés melegágyává, az már külön dolgozat tárgya lenne. Mint ugyancsak Wiedenhofer írja, elvált egymástól evilág és túlvilág, a hit „tanná”, doktrínává vált, az egyház közössége a klérus rendjére szugorodott, évszázadokon át szinte fel sem merült a gondolat, hogy a hitnek van szociális üzenete is (i.m. 117. o.).

ELKÖTELEZETTSÉG A MÁBAN. Korunk egyháza kész újra vállalni szociális küldetését. Mint *Adolf Exeler* írja (*Engagement aus der Mitte des Glaubens*, KB 83. kk.), XXIII. János pápa óta az egyház újrafogalmazza hitét etikai s főleg szociális szempontból, mégpedig úgy, hogy a politikai dimenziót a hit központi kijelentéseiből vezeti le. Mik lehetnének ennek az újrafogalmazásnak főbb szempontjai a kinyilatkoztatás és az ősegyház praxisa alapján?

A legaktuálisabb szempontnak a Szentháromság-paradigma tűnik. A mai ember a szubjektumban, a privát-szférában keresi „azonosságát”. Eközben éppen azonosságát veszti el, anonimmá, arctalanává válik, sajátos konformizmus rabja lesz. Mint *Wiedenhofer* írja (i. m. 120. o.), a hit másfajta szocializációt kínál fel. A Szentháromság-hittel azt valljuk, hogy Istenen belül párbeszéd él, Isten „befelé” és „kifelé” is

dialogikus lény. Az ember is ezt a struktúrát örökli, erre a párbeszédre hangolódik (vö. az ember „Worthaftigkeit”-je, erre a párbeszédre irányultsága a nyelvfilozófiában!). Csak azáltal lesz személylé valaki, ha vállalja a relációt, az életviszonyt Istennel és az embertársakkal. Az igazi szabadság és az igazi perszonalitás az, hogy a Szentháromság határtalan szeretetébe ágyazódunk és vállaljuk az ebből fakadó szolidaritást egymás felé. S itt érdemes nemcsak Krisztus értünk-létezésére utalnunk, hanem arra is, hogy személylé-válásunk erőforrása a Szentlélek, aki a megújulás ereje (vö. Zsolt 107,30). A Lélek nemcsak Vigasztaló, hanem párbeszédre ösztönöz, ami az imában valósul meg (vö. Róm 9,26), s bátorságot kölcsönöz arra is, hogy egymás közt is vállalni tudjuk Isten ránk eső üdvterveit, s ebben a testvérszeretetet. A Lélek az, aki a bűn láncreakciójával szemben az egység elve, az egyetemes Krisztus-test egységesítő ereje.

Az egyház szentségi szerkezete, mint láttuk, szellem és világ merev szétválasztásával szemben a kettő egységét kínálja fel. A szentségek akkor táplálhatják a világ dolgai iránti elkötelezettségünket, ha elkerüljük mind a világ istenítését (valamiféle modern idololatria formájában), mind azt a fajta ikonoklázmust, mely nem akarja elismerni, hogy a világ — kép, szimbólum, az „isten” jelenlétének helye, transzparensse. A világ nem istenellenes hatalom, hanem mindenestől arra a kibontakozásra mutat, amelyre Isten hívja Krisztusban, s ennek „kezdeményei”, első hajtásai számunkra a szentségek.

A szentségek nemcsak az anyagvilág szerepének újragondolására, hanem a hit étoszának elmélyítésére is alkalmasak. Mint *Exeler* összegzi, a keresztségben Krisztus arra hív meg bennünket, hogy a közös Krisztus-test tagjai legyünk, így a szolidaritás ösztönzője a keresztény ember számára. Közösséget teremt Szentlélek ajándékainak vétele, a bérmálás is, szolgálatra küld a házasság és a papi rend is, a gyónásban jelen van a közösséggel való megbékélés szempontja is. Legfőképp azonban az Eucharisztíának van közösségteremtő ereje. A hagyományos megközelítésben az Olfáriszentség így szerepelt: Krisztus itt van jelen, imádnunk kell, jelenléte az egyes lelkeket kegyelemmel tölti el, megszentelődésre szolgál. A zsinat utáni megközelítés: Krisztus nemcsak „egyedi” kapcsolatot hoz létre, hanem communio-t, Testének közösségét, és ezen belül a hívőket is összeköti egymással. Érdekes, napjainkban *Helder Camara* és *Teréz anya* egymástól függetlenül jutottak el a „szegények Eucharisztíájá”-nak újrafelfedezéséhez (ez a gondolat ugyanis már az ókorban, pl. Aranyaszájú Szent Jánosnál is megjelenik), hogy ti. Krisztus jelen van a szegényekben, a rászorultakban is. A hit mai sokdimenziós szemléletét is jól érzékelteti ez az Eucharisztia-kép. Amint az Eucharisztia e síkjai mind lehetségesek és igazak, s kölcsönhatásban állnak egymással, úgy a hit egyedi, közösségi, lelki, evilági, eszkatológiai összetevői is mind hitelesek és kihatnak egymásra. Mint ismét *Wiedenhöfer* írja, a keresztény cselekvés nem szűkíthető le sem a csak-kultikus cselekményekre, de a tisztán evilági praxisra sem, mind a ritualizmus, mind a rítusfosztás téves út lenne. A helyes szemlélet csakis az aktív és passzív oldal, az értelmi, akarat, érzelmi összetevők együttes vállalása lehet. — Új színezetet nyerhet Mária-tiszteletünk is. *Exeler* szerint Szűz Mária a mai ember számára már nem annyira királyi, nem is csupán édesanya, hanem az Isten akarta felszabadítás megélője, meghirdetője, mint ezt maga II. János Pál pápa is sokszor hangsúlyozza (pl. 1979. január 30-án, a mexikói Zakopánában mondott beszédében). Végül új vonása lehet örökéletbe vetett hitünknek, hogy nem vezet el a világtól való elforduláshoz, hanem a II. Vatikánum szellemében, éppen az „evilág formálásáért való szorgoskodás” ösztönzője lesz (vö. GS 39), s a „szentek közösségének” markánsabb hangsúlyozásával az „emberi társadalom jobb rendjének”, az „emberek testvéri közösségének és szabadságának” hajtóerejévé válik.

Vasadi Péter SZOLGÁLÓ SZERETET

Kis túlzással azt mondhatjuk, hogy János evangélista első levele — Pál apostol kifejezetten költemény-jellegű *szeretethimnusa* után — a prózában megírt második *szeretethimnusz*. A „szíve” (a 4,7—21-ig írott sorok) valósággal fölizzik az egyébként is roppant világosan, költői ösztönösséggel megírt levélben. Költői ösztönösségen persze — sohasem, itt sem — díszítést, gondolati cirádák kedvelését értjük, hanem a *tapasztalat mélyét és a (szent) ismeret magasát egyszerre, sűrítve kijelentő logikát*. A levél ezért tömör stílusú, és a benne megnyilatkozó gondolkodásmódra nem a fejlődés jellemző, hanem a kifejlés; a gondolatok nem átadják egymásnak a növekvő világosságot, hanem megszülik egymást. Ez az organikus gondolkodásmód, a szentekre jellemző: nem gondolkodnak, hanem testestül-lelkestül ők maguk válnak gondolattá. Ami szükséges is ahhoz, hogy cáfolhatatlan bizonyító erővel hangozzék el az imént említett főrész utolsó mondata a jánosi levélben: „Aki szereti Istent, szeresse testvérét is” (4,21).

De amíg az evangélista eljut eddig! Ő, aki a többi apostollal együtt a „saját szemével látta” és „kezével” tapintotta” az élet Igéjét, Jézus Krisztust, az Atyával közösségben élt, mivel abban élt a Fiú is, akit látott és hallott. Hogy is mondhatna mást e közösség tagjaként, mint, hogy a *Szeretet minden?* Ami meggátolja a szeretet működését, vagyis kívüli rekeszt a közösségben — amely „Isten világosságától” van bevilágítva, amelyben Isten világít — az a bűn. A bűn sötétséget teremt a lélekben, kioltja benne Isten világosságát. Aki azt mondja, hogy sötétként a világossággal egy közösségben él, az hazug. De talán még hazugabb az, aki azt állítja, hogy ő maga csupa világosság, vagyis nincs bűne. Nem az teszi az embert világossá, hogy a bűnét elkeni s büntetlennek mondja magát, hanem ha a bűnét bevallja. Mert aki bűnös, Isten bocsánatát kéri s ezzel elismeri, hogy *benne* Isten a világosság s nem önmaga, és hogy hisz is ebben a világosságban.

Miért kezdi ennyire előlről az evangélista? Mert tudja, hová kell eljutnia: az istenszeretetből eredő testvérszeretetig, tehát a gyökerektől a termésig. Meggyőződése igazában oly erős, hogy fölszólító módban fog beszélni: nem azt mondja, hogy aki Istent szereti, az szereti vagy *szeretheti* testvérét, hanem hogy *szerezse* testvérét. Az evangélistában lelki láncreakció indul el, kiiktathatatlan láncszemekkel: az a tény, hogy ő látta és tapintotta az Ige testét, abba a parancsba torkollik, ami a hit bizonyosságából is következik — szeretni nem lehet, hanem kell. Minden másfajta viszony az Atyához vagy a testvérehez hamis. A szereteteket nem lehet egymással szemben kijátszani. Aki nem szereti Istent, hogyan szeretheti testvérét, holott *személyessége velejében*, Istenben testvére a testvérenek? Aki nem szereti a testvérét, hogyan szeretheti Istent, aki *maga a Szeretet?* Hogyan kötődhet a bűn okozta sötétség a világossághoz? Ki hiszi el a sötétségnek, hogy tulajdonképpen a világosságot szereti?

Az evangélista azért kezdi ennyire az elején, mert nagyon jól tudja, hogy se Istent, se embert nem lehet csak úgy hipp-hopp szeretni! Hogy a szeretet, mint külső-belső akció, mint a lelki-kegyelmi energiák megszakíthatatlan működése alépitményt követel, testi-lelki-szellemi megalapozottságot. Kudarcokon és elfuserált kezdeményeken kell átvergődnie annak, aki akar szeretni, a visszautasítások, a gáncsok, a megaláztatások sorozatát kell kihevernie, nem ismerve végül más létmegőrző kulcsmondatot ennél: *kell* szeretni. Ki is mondja egyhelyütt az evangélista: „Aki nem szeret, az halálban marad.” (3,14) Azért kezdi ennyire az elején, mert meg akarja mutatni, melyek azok a szándékok és hatások, amelyek megölik a szeretetet, az Isten- s testvérszeretet egyaránt.

A bűn nemcsak egy vagy több eset az ember életében, hanem a szeretetlenség foglalatja, a tagadás hihetetlenül változatos mozaik-rendje, amely sohasem mutatja meg magát egészen, nehogy idő előtt lelepleződjék, csak egyik-másik kockáját villantja elő. Lappang az életünkben és életünk körül, virulens módon lappang,

váratlanul föltűnik, majd visszahúzódik. Úgy tesz, mintha jelentéktelenség volna, amit nyugodtan el lehet hanyagolni, egy kis fölt, egy kis rendetlenség, egy rövid mellékvágány. Sohasem az, még ha jelentéktelennek látszik is. Mindig kész arra, hogy rohamosan szétfusson, mint az égő olaj. Teljes, leplezetlen, förtelmes valóságában akkor mutatkozik meg, amikor az ember — elrontott, eltérített, meghasadt életében — már föladta magát, testben-léleken elhanyaglott. Akkor föltornyosul és nagynak látszik. Legnyomorultabb tette a bűnnek épp ez az utóbbi. Mert valójában sohasem nagy és sohasem elpuszíthatatlan, mindig él, mimikri és közönséges. Mindig látszat, mindig hamis arányokkal „dolgozik”, de a megrontás fő atya-mestere. Az evangélista azt sugallja, ne vele törődjétek, hanem Istennel: „Tartsátok meg Isten parancsait!” Ne az ajánlást, ne a tanácsait, ne a ti isten-szimpatiátokat, hanem az ő parancsait, melyeknek nyomában világosság már ragyog” (2,8—9). És: „Parancsai nem nehezek. Minden ugyanis, ami Istentől született győz a világon” (5,4).

A bűn — végső soron — a hazugság. Arra törekszik, hogy a testet kívánságával, a szemeket a világot fölfalni vágyó éhségével, az életet esztelen kevélységével rontsa meg. „Ki a hazug, ha nem az, aki tagadja, hogy Jézus a Messiás?” (2,22) Jézus, aki a hazugsággal szemben az Igazság, a pusztulással szemben az élet, az összegubancolódással szemben az Út. Aki nemcsak Fiú, hanem Tanító is, nemcsak Áldozat, hanem Tanú is, nemcsak Isten, hanem Ember is. Nemcsak a jó és a rossz ütközőpontja, hanem kozmikus választóvonal is. Abszolút bizonyítási alap, ráhelyezve minden és mindenki elárulja magát, fölfedi rejtett betegségeit és anyaghibáit, kimutatja igazi arányait, elfelejt hazudni. Krisztus mérleg és kapu. Szerszám és recept. Szabadság és a lélek „műszaki paramétere”. Hangos eligazítás és mélységes csönd. Horoszkóp és iránytű. Törvény és kegyelem. Jövő és atmoszféra. Egyetlen és a Három Egyike. „Akiben a Fiú van, annak van élete; akiben nincs az Isten Fia, annak nincs élete” (5,12). Akinek nincs élet az életében, az nem szeret. Ahhoz, hogy az ember szerethessen, Krisztusba kell ojtódnia, még akkor is, ha másnak mondja azt, ami krisztusi. Benne kell növekednie, bárminek nevezze is őt, benne kell megélnie, megélnie. A testvérszeretet ennek a műnek a kisugárzása.

Azt írja az evangélista: „Szeretteim, szeressük egymást, mert a szeretet Istentől van” (4,7). Milyen ez az isteni szeretet az emberben? A kortársainkban, mi bennünk? Krisztusi, a magunké mégis. Belőle ránk lehet ismerni, de a döntő elemében — Krisztusra is. „Aki hisz Isten Fiában”, abban fokozatosan kiformalódik a hiteles Krisztus-kép, s elkerülni se tudja, hogy ne úgy szeressen, mint ő. Helyesebben, ne úgy *akarjon* szeretni, mint ő. És ha sohasem lesz képes mégsem úgy szeretni, mint Krisztus, sikerületlen, vissza-visszacacsúszó szeretetében is őt követi. Ha mindvégig követi, meg fog érkezni az Úr szeretetébe. Akkor pedig ez a szeretet fog benne szeretni, minden kudarcot fölülmúlva, istenien és örökké. Ezért nem a szeretet győzelme vagy veresége számít az emberben, hanem a hűség. Az, hogy ne tágtíson a kütfőtől. Ne ejtse kétségbe saját alkalmatlansága, de ne is ajnározza azt. Ne gondolja, hogy ez magasugróverseny, mégis tartsa magát tréningben. Ne lihegjen a győzelem után, de fusson „neki”; szedje össze az erejét s koncentráljon erősen, lankadatlanul. Ha Krisztus Isten fia, és „Szeretet az Isten” (4,16), akkor a Fiú is szeretet. És ha a Fiú szeretet, akkor szeretetté lesz az is, aki alázatos gyötrelmeiben hozzá köti magát a kereszthez, mint Pascal tette.

Nem biztos, hogy azt kell éreznem: *jé, most szeretek!* Mert ha most csakugyan szeretek, akkor mit csináltam előtte, és mit fogok csinálni utána? *Lehet, hogy semmit sem kell éreznem.* Elég, ha *akarom*, ami velem történik, és *tudom*, hogy mit akarok: a szeretetet. Krisztus szeretetét. S mindjárt rájövök, hogy tulajdonképpen nem is én akarom ezt vele, hanem ő akarja velem: „Nem ti választottatok engem, hanem én titeket . . .” Elég, ha vagyok, ha *iránta* vagyok és *neki* vagyok. Iránta, mert ő isteni égtáj, és neki, vagyis arccal feléje. Mégsem fordítok így hátat a világnak, hisz a világ *teljes lényege* ott áll mögöttem, mint valami absztrahált juhnyáj, amely csendben várakozik, sebesült, néha nagyon vérzik, de elpusztíthatatlan. Krisztussal *jól* lehet szeretni a világot és önmagunkat is: vagyis egyiket sem teljes egészében. Aki Krisztust szereti, az vele gyűjt, s ebből az irgalmatlan tékozlásból kimenekíti a világ valódi javait,

hogy majd az Uj-föld elemeivé tehesse a Parúziában. Krisztusban „megismerjük a szeretetet” — megismertük *benne!* Ez a fontos! — „amellyel Isten szeret bennünket . . .” (4,16). Ezért „teljes bizalommal tekintünk az ítélet napjára . . . A szeretetben nincs félelem” (4,18). Az isteni szeretet Krisztusával az ember rátalál Ádám ártatlan lépéseire, ha tétovák is ezek a léptek és roppant tűnékenyek. Krisztus életünk egy — velünk nem közölt — pillanatában megkezdí belső átrendezésünket, új bort fog tölteni bennünk új tömlőibe, új gondolatokat, új szellemet, föl-fölfrissülő és frissítő lelkiséget, megtanít imádkozni és cselekedni, remélni, pihenni és tünődni, a bennünk keletkező salakhalmokat újra és újra kilapátolja, és helyükre a paradicsom legszebb növényeit ülteti: a Hegyi Beszéd termőfáját, az egyház flóráját, a hétköznapok szentségi szőlőskertjét. Aki szeret, él, mert akit szeret, az az Élet.

Vannak azonban olyan szeretetek, amelyekben gúzsba kötik az Életet. Él bennük, él az Élet, de sápadtan s erőtlenül. Mozdulatait szűk térre korlátozzák. Szegény, mintha egy acélrácsos ketreceben rostokolna, megalázva tekintget kifelé. Néha bepántlikázzák a rácsot, földiszítik selyemmel, furcsa lobogókkal. Vállra emelik s körülhordozzák, mint a nagy spanyol búcsúkon. Megmutogatják az Életet. Valóban ő az, de szóltanul és egyhelyben ül csak. Aztán a — Mauriac megrajzolta — fényes, kábitó, családi ünnepek végeztével újra leteszik valami félreeső helyre, s bőszen hivatkoznak is rá azok a különös, nagyhangú, ál-alázatos, önimádó, érdek-, haszon- s hatalomhajhász, tükör előtt illegó szeretetek, kegyes szavak és szertartásos rutin mögé rejtve gögőket. Semmit sem értenek Isten alázatosságából és szenvedéséből. Isten „rituális” vereségéből. Isten csöndjéből. Az Ige igéinek egyeduralgoló, vakító szépségéből. Abból, hogy ez az Ige *ma is* elhangzik és terem. Ha a Fiúnak látszólag nincs is semmije, az azért van, mert minden az övé. Ezek a furcsa szeretetek pedig erősködnek, konzervatív szívükre csakhamar neológ uniformist húznak, de minden idegszálukkal, ösztönös éberségükkel, hadrendbe állított logikájukkal a Racionális Célszerűséget szolgálják; s nem is sikertelenül. Győzni akarnak. Diadalra szomjasak. Nem partnerük többé a Fájdalmak Férfia.

Mert mindent meg akarnak nyerni: az evilágot is, meg a túlit is. Kettőben látják azt, ami voltaképpen egy. Mert már „ebben” elkezdődött a „túli” és a túli a „föltámadt” világ lesz, a helyreállított, a megtisztított, a kinyilvánult, a paradicsomi, amely minden ízében magán s magában hordja a Teremtő ujjlenyomatait. Az itteni sötétségek megszűnnek, s be fog törni ide az ottani világosság. Nem a meghasadt lelkek *dualizmusa* fog „ott” eláradni, hanem az ősi, szent egység hatol be „ide” s mindent — ami a rostaná tőnnek — magába ölel. Azok a furcsa szeretetek épp ezt az egységet nem értik, de nem is állhatják, mert konokul két malomban örölnek egyszerre. Nem hiszik és nem akarnak egy világot, mert kettő van bennük is: az egyik a pénz világa, minden nyers evilágosságával, a másik — a lelkükben elmaterializálódott — szentség világa.

Ezekre a különös szeretetekre kiváltképp jellemző, hogy félelmükben nem tudnak választani. Vagy-vagyot élnek át ugyan, de mihelyt az egyiket elejtik, ijedten kapnak utána. S így megy az bennük vég nélkül. Szoritják erősen mindkettőt. Félő, hogy nem nyerik el egyiket sem. Aki mindenáron élni, sőt jól-élni akar, annak a pusztá élete is veszélyben forog — Krisztus szemszögéből nézve. Nem Istenre bízzák magukat, hanem a sikerérzékenységükre, az önfőntartó ösztönükre, a haszonkulcsra, sanda pillantást vetve embertársaikra, akikről tudják, hogy gyöngék, tehát megvesztegethetők. Szemük, ez a fürge mozgású szem, mely néha keményen villan, fokozatosan elhomályosul; az *odafrontalók* elsőbbségére már régen vakon pillogatnak. És ha magyarázni kezdik azt, amit nem élnek, az bizony már túlérlett farizeizmus.

Persze, hogy zavartan köhécselnek meglepetésükben, ha eléjük vetődik az igazi szent, ez a szürke, kopott, ügyetlen kis alak. Akinek nincs mindent elsöprő érve, nincs tekintélye, nincs háza, nyaralója, kocsija, vagyona, nincs színes televíziója. Csak emberekbe fektetett mindennapjai vannak, és állandó, kicsit szomorú mosoly az ajka körül vagy inkább a bőre alatt. Ezzel a mosollyal hal meg. Ez az egyetlen érve. Azok a különös szeretetek nem hiszik, tehát nem is látják, hogy a temetése után az a mosoly önálló életre kel, szállni és növekedni kezd a föld fölött, majd kirepül az Univerzumba,

és egyre csak növekszik. Már akkora, mint egy galaxis és suhogása a földön erdőtűzet lobbant és áradásokat okoz.

„Vizsgáljátok meg a lelkeket, vajon Istentől valók-e . . . ?” — írja az evangelista (4,1). Mert egyetlen szóból, egyetlen mondatból, az arcnak rejtetlen rándulásából, a lefelé ejtett tekintet gyanakvásából, a test automatizmusából meg tudjátok állapítani, Istentől való-e az az elgondolás, az a cél, az a mesterkedés, az a szándék.

A szeretetek sosem szolgálhatják önmagukat. Az önmagát szolgáló szeretet menthetetlenül s gyorsan elfonnyad. A szolgáló szeretet minél inkább fogy, annál jobban gyarapszik.

Paleta Éva

„LEGYETEK IRGALMASOK . . .” (LK, 6,36)

A keresztyény élet idegen sokak számára, mert csupán áldozatot látnak benne. Kétségtelen hogy keresztyénynek lenni nem könnyű. Gyakran túl szigorúnak tűnő törvényeink értelmében, szellemében helyt állni néha embertelenül nehéz. Titkon talán irigykedve gondolunk más felfogású embertársainkra, akiket vallásuk nem állít a miénkhez hasonló követelmények elé. De ha megértjük, megszeretjük, átérezzük és megéljük fő parancsunkat, s gyarló emberi erőnket, akaratumat annak szolgálatába állítjuk, vonatkoztatunk ránk is a szentágostoni mondás: „Szeress és tégy, amit akarsz!” — Amikor tanítványai szombaton tépdésni és eszegetni kezdték a mezőn a kalászsokat, mert megéhezték, s a farizeusok ezen megbotránkoztak, Jézus így szól: „Ha értenétek, mit jelent: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot, — sohasem ítélnétek el az ártatlanokat. Az Emberfia ura a szombatnak is.” (Mt 12,7—8)

Amikor pedig az Úr leült enni a vámosokkal és bűnösökkel, s a farizeusok ezen is megbotránkoztak, ezt mondta: „Nem az egészségeseknek kell az orvos, hanem a betegeknek. Menjetek csak és tanuljátok meg, mit tesz az: Irgalmasságot akarok és nem áldozatot. Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket” (Mt 9,13). — „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek” (Mt 5,7) — hangzott el a Hegybeszédben. Az irgalom a nyolc boldogság egyik legnagyobbika. Bár az ember lelkéből fakad, mégis akarati indítás nyomán válik csodálatos erőnyé. Ezért értékesebb, mintha csupán érzelmi felbuzdulás nyomán hozná gyümölcsseit, többnyire a cselekvő emberszeretet terén. Ez az emberszeretet mindig a tudatos, helyes Isten-szeretet következménye és járuléka. — Az utolsó ítéleten az irgalom az üdvözülés feltételeként szabja meg az Úr: „Jöjjetek, Atyám áldottai! Vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot.” — Éheztem ugyanis és ennem adtatok, / szomjaztam és innom adtatok, / vándor voltam és befogadtatok, / mezítelen és fölruháztatok, / beteg voltam és meglátogattatok, / börtönben voltam és fölkerestek . . . (Mt 25,34—36). A Szentírás számtalan példával támasztja alá az irgalom fontosságát. Az irgalmas szamaritánus, a tékozló fiú esete, az Úr megkönyörül a házasságtörő asszonyon, a jótékony joppei Tabita története — az irgalmasság mindmegannyi példája. Jakab apostol is ebben a szellemben ír: „Aki ugyanis csak hallgatja az ígét, de nem valósítja meg, hasonlít ahhoz az emberhez, aki tükörben szemléli természetes külsejét; magára pillant ugyan, de továbbmegy s menten elfelejti, milyen is volt. Aki azonban figyelmesen betekint a szabadság tökéletes törvényébe, sőt, el is mélyül benne, és nem feledékeny hallgatója, hanem tevékeny megvalósítója, az boldog lesz tetteiben” (1,23—26). — „Irgalom nélkül sújtja az ítélet azt, aki nem gyakorol irgalmasságot. Az irgalmasság azonban győzelmet arat az ítéleten” (2,13).

Irgalmasnak lenni ritkán könnyű. Könnyebb postán pénzt küldeni a rászorulóknak, esetleg missziós, vagy egyéb célokra; vagy egyszerűen perselybe dobni az arra szánt összeget, — főleg a fölöslegből —, mint kevesebbet adni, de magunktól megvonva azt; vagy testközelből látni és érezni az emberi nyomort és személyesen tevékenyen segíteni rajta. Az irgalmas szamaritánus sem riadt vissza a rablóktól megsebzett, vérző embertől. Assisi Szent Ferenc, Szent Klára, Árpádházi Szent Erzsébet is mindenüket feladva, természetes emberi viszonyukat legyőzve ápolták fekélyekkel

borított, nyomorgó, beteg embertársaikat. Albert Schweitzer és P. Damian sem riadtak vissza leprás betegeiktől, mígnem utóbbi maga is belehalt a szörnyű kórba. Előttünk áll példájával a számtalan, névtelen betegápoló nővér, szerzetes és világi egyaránt, akik őszinte emberszeretetből, irgalomból viselik el a súlyos betegségekkel járó, gyakran tűrhetetlennek tűnő kísérőjelenségeket, vért, fekélyeket, szagokat, nehéz levegőt, a betegek türelmetlenségét, jóságukért fizetett ellenségességét, értetlenségét . . .

Irgalmasnak lenni bátorságot is jelent. A hagyomány szerint Veronika odanyújtotta Krisztusnak kendőjét, hogy verejtékező arcát megtörölje vele, nem félve az ellenséges tömegtől. Mórus Szent Tamás leánya, Margaret, — aki apjának, Anglia egyik legnagyobb államférfiának hozzá legközelebb álló lelki és szellemi társa is volt — mikor apját a vesztőhelyre vitték, utat tört magának a csöcselékben, apja elé borult és áldását kérte. — Sajnálni valakit szép dolog, de tenni érte valamit sokkal több, mert akkor magunkból adunk valamit. — A mélységből kiált Istenhez *Rónay György*: „Éjszakámból Feléd fordítom orcám: / Boríts be, Bőség! Irgalom, hajolj rám! / Szüless meg szívemben, Szeretet!” (Advent első vasárnapján)

Ez az irgalom-adta szeretet, vagy szeretet-adta irgalom élt régi és új korok nagy irgalmasaiban is. Korunkban az irgalom legismertebb megszemélyesítője Kalkuttai Teréz Anya, aki lassanként fajra és vallásra való tekintet nélkül meghódítja az egész világot. *Teréz Anya* tovább bontja az utolsó ítélet végső nagy döntését, beleszöve azt a mába, mintegy útmutatásul nekünk, mai embereknek: „Idegen országban otthont adtál nekem. / Munkát kerestem s találtál nekem. / Ütközetben sérültem, bekötötted sebeimet. / Jóságra vágytam, felém nyújtottad kezedet. / Néger voltam vagy kínai vagy fehér / és gúnyoltak, bántalmaztak, velem viselted keresztemet. / — Idős voltam. mosolyra bírtál. / Nyugtalan voltam, meghallgattál s törődöttél velem. / Láttad, leköptek s vér borított, / felismertél, bár izzadság szennyezett. / Kinevettek, mellettem álltál. / Boldog voltam, osztottál örömömben. („The love of Christ”, 15.1).

„Élnünk kell ezt a kemény életet, hogy folytathassuk munkánkat az emberek között. — szeretetünket ki kell valakire árasztanunk. Az emberek istenszeretetünk kifejezésének eszközei.” (Teréz Anya a Templeton-díj átvételekor mondott londoni beszédéből). — Az utca. — olvassuk „The love of God” című könyv egyik fejezetében. Meglepetéseivel, zugaival, kalyibáival és hemzseggé nyomorával! Itt gyökerezik a szegénység. Nincs szükség magyarázatra, nagy szavakra. Fivérem és nővérem van ott és várakozik . . . — A legnagyobb bűn a szeretet, a karitás hiánya, a szörnyű közöny azok iránt, akik a társadalom peremén vannak, akik ki vannak szolgáltatva az erőszaknak és betegségeknek. — Egyszer éjfélját egy kisgyermek állt a házunk előtt, csupa könny volt a szeme. Kérdésemre azt mondta: „Anyámhoz mentem, de nem kellett nekem. Apámhoz mentem, és nem kellett nekem. Neked, nekem kellek?” — Ausztráliában és Amerikában talán nem éheznek egy falat kenyérré, nincs szükségük ruhára, amibe öltözzenek, de itt a nagy magány van, az iszonyú szükség: a szeretet hiányának az érzése, hogy senki sincs, akihez fordulhatnak. — Öregemberek magányára gondolok, akik szeretet nélkül állanak, egyáltalán senkijük sincsen, aki gondjukat viselné. Sok helyen látjuk ezt a szenvedést, ezt a szeretetétlenséget, amit csak te meg én tudunk kielégíteni. — Mily sokan élnek elszigetelődve, csak házszámuk után ismerik őket. Hol is fogjunk hozzá? — Talán van egy vak, akinek felolvashatjuk az újságot. Talán van egy gazdag, akit senki sem látogat. Nincs emberi kapcsolata s a tiéd után vágyik. Egyszer egy nagyon gazdag ember jött hozzánk, s azt mondta: „Félig vak vagyok. Feleségem depressziós. Gyermekünk külföldre költöztek. S mi meghalunk a magánytól.” — Jézus van nemkivánt szegényeinkben is, akikből nincs haszna a társadalomnak és senkinek sincs ideje rájuk. Neked s nekem — ha szeretetünk igaz, — kell megkeresnünk őket.

Jean Vanier kanadai tengerésztiszt alapította a „l'Arche” (Bárka) mozgalmat. Tagjai, sok esetben egész családok, együtt, egy lakásban, egy háztartásban élnek szellemi és testi fogyatékosokkal. Emberekkel, akiket a társadalom mintegy kiteszít, nem fogad el, akiket senki sem szeret. Együtt éreznek velük, ellátják őket, vagy a maguk ellátásában segítségükre vannak. Dolgoznak a hajléktalanokért, a fogyókért, akik méltatlanul szenvednek, a menekültekért, azokért akik a kábítószer áldozatai, a

prostitúáltakért, azokért, akik a város peremén élnek. A magányosokért, az öregekért, az éhezőkért, a kizsároltakért, a betegekért, a haldoklókért, a szenvedő gyermekekért, s azokért, akiket már születésük előtt nem fogadtak el. Azokért, akik fölöslegesnek és nemkívánatosnak érzik magukat, a társadalom terhének, a gazdagok bosszúságának. Szívük sebzett. Aggodalomban élnek és büntudatuk van, mert senki sem mondta meg nekik, mily értékesek és fontosak. (Jean Vanier felszólalásából 1983. július 24-én Vancouverben az Egyházak Világtanácsa gyűlésének megnyitó istentiszteletén.)

Végül megemlíti még századunk „Don Bosco”ját, *Edward J. Flanagan* atyát, akinek 1986-ban ünnepelték születésének 100. évfordulóját. 1948-ban hunyt el. Ő alapította a még ma is virágzó „Fiúk Városát” az Egyesült Államok Nebraska államában. „Mai akciónk igazolja Edward J. Flanagan Atya hitét, aki minden fiatal szemében jót látott, aki csak az útjába került. Ez az iskola ahhoz a jószághoz és sikerhez szól, ami minden fiatal férfiban és nőben ott van ebben az országban, mégha akaraton kívül körülményeik áldozatai is.” (Father Gilgnek a „Father Flanagan High School” avatása alkalmából mondott beszédéből.) — „A Bárka” tagjaihoz hasonlóan a Fiúk Városában is „családokra” osztva élnek, 6–10 fiú egy tapasztalt házaspár vezetése alatt, akiknek saját gyermekeik is vannak. Egyetlen fiút vagy lányt sem utasítanak vissza, aki az utcáról bejön. Katolikus és protestáns fiatalok kb. egyenlő arányban vannak, kisebb számban zsidó gyermekek is. Flanagan atya szerint minden fiúnak (lányokat csak később vettek fel a Fiúk Városába. A fordító.) meg kell tanulnia imádkozni, tőle függ hogy hogyan . . .” — Kerítés nincs. Kb. 7%-a a növendékeknek hagyta el egy év alatt az intézmény területét, de többnyire csak 1-2 napra. Aztán maguktól visszajöttek. — Területükön, a „campus”-on tanulnak hegesztést, fodrászatot, péksütést, iparművészetet, nyomdamunkát, grafikus művészetet, fűtést, légkondicionálást, kisebb-nagyobb szereléseket, konyhaművészetet, autóméchanikát, tervezést, elektronikát, autószerelést. Ezekhez jön még a tejjüzemi gyakorlat, valamint ló-, marha-, aprójószág-gondozás, általános mezei munkák. Akit a kertészet érdekel, üvegházi, s egyéb kertészeti gyakorlatok, méhészet, mezőgazdasági gépek szerelése . . . egyszóval az élet számtalan területén szerezhettek jártasságot. — Szabad idejükben sportolnak, muzsikálnak, színdarabot rendeznek vagy egyszerűen csak játszanak. A Fiúk Városának szellemét, eredményeit lakóinak néhány nyilatkozatából érezhetjük meg: „A Fiúk Városa a szeretet helye. Nem sok részem volt azelőtt benne.” „Otthon minden lehetőségem megszűnt.” — „Családközpontú. Segített abban, hogy megértsem szüleimet.” — „Nem tudtam beletörődni abba, hogy meghaltak a szüleim.” — „Igazán kifizetődik keményen dolgozni.” — „Megértem, felelősségteljessé váltam!” — „Nem tudtam, hogy barátokra van szükségem.”

Teréz Anya és Roger Schutz testvér nemrégiben felhívást intézett az emberiséghez: „Mindannyian lehetünk békességszerzők és a kiengesztelődés hordozói ott, ahol éppen vagyunk. Lakásunk, bármilyen szerény is, olyan legyen, mint Mária otthona Názáretben: otthon, amely Jézust fogadja be, a Krisztust; ahol imádkozhatunk, másokat meghallgathatunk és melléjük szegődve megkönnyítjük, hogy visszanyerjék elveszett bizalmukat. — Szeretet az Isten. Vigyük hát Jézus szeretetét a magukra maradottaknak, a szomorkodóknak, a betegeknek, az elnyomottaknak! Ennek láttán sokan mások is kiemelkedhetnek a csüggedésből és kételyekből, hogy az élő Isten Lelkébe vetett bizalomnak adják magukat.”

Lagerlöf Zelma írja: „Szentséges éj” című karácsonyi meséjében: „A pásztor rádöbrent: dehát ennek az embernek még kunyhója sincs. Egy barlangban húzta meg magát az asszony és a gyermek, rideg szirtövezte barlangban. Arra gondolt: a védtelen gyermek bizonyára megfagy itt. S jóllehet kőszívű volt, megindult a szegénység láttán, és elhatározta, segít a gyermekben. Tarisznyájából hófehér, puha báránybőrt húzott elő. Odaadta az embernek: legyen takarója a kicsinek. Ebben a pillanatban megnyíltak szemei és fülei, látta, amit eddig nem látott, hallotta, amit nem hallott. Ezüstszárnýú angyalok vették körül, kezükben citera. Túlcsorduló örömmel arról énekeltek, hogy ezen az éjszakán megszületett, aki a világot megváltja majd bűneitől. — Nem gyertyák és nem lámpák, nem a Hold, és nem a Nap, hanem Isten ereje nyithatja csak meg szemünket, hogy lássuk az Ő dicsőségét.” (Krisztus-legendák, 10.-11.)

Bán Endre ISTEN A SZERETET

AZ ISMERETLEN SZERETET. Melyik hívő nem tapasztalta még Isten megismerésének nehézségeit? Néha úgy érezzük: most rátaláltunk, most értjük Öt, azután hirtelen eltűnik szemünk elől. Melyik teológus nem élte még át a vergődést, hogy szavakba öntse a Kimondhatatlant? Igen, kimondhatatlan, és mégis újból és újból megpróbáljuk kimondani. — De vajon másképp vagyunk-e a szeretettel, mint az Istennel? Vajon sikerült-e egyszer is pontosan megfogalmazni és kimondani a szeretetet? Amit szeretetnek gondoltunk, valóban az volt-e?

Egyik írónk meséli, hogy két barátjával Genfben járva egy disszidens borbély megkérte őket, segítsenek neki szép szerelmes levelet írni egy svájci nőnek. Úgy vélte, hogy az írók ilyenben is szakemberek. Ők csak fanyalognak fogadták el a megbízást és maguk között csak gúnyolták a szerencsétlen szerelmeit. Nem csoda, hogy a „szerelmes levelek” nem nyerték meg a borbély imádottjának szívét. A művészek a borbélyban csak balekot láttak és nem döbbenek rá, hogy egy ember meg akarta tanulni a szeretet nyelvét. Ha még hozzátesszük, hogy a történet feljegyzője mélylelkű és hívő író, akkor érezzük meg, hogy a szeretet körül ugyanúgy tapogatózva járunk, mint Isten körül. (Vö. *Pilinszky János: A költészet hatalma*)

De hasonló élményről számol be *Carlo Caretto* is, aki „A sivatagból írt levelek”-ben egy alkalommal egy didergő koldus láttán, úgy gondolta, oda kellene adnia egyik pokrócát. Am a „józan eszére” hallgatva, ezt mégsem tette meg. Egy álom ébreszti rá mulasztására. Újra látja a didergő koldust, akin most már szívesen segítene, de ő maga egy kőszikla alatt fekszik, mely moccani sem engedi. Az álomból megérti, hogy a szikla az ő „tisztítótüze”, és csak ha megszabadul attól, akkor lesz képes a szeretet igazi tetteire.

Most vessünk egy pillantást az élő világban megtapasztalható szeretetre! A „szeretet” halvány előnyomai felfedezhetők már a növényeknél is, amikor például az öreg levél az őszi időszakban „feláldozza” magát az új hajtások érdekében. Ez ugyan még nem a szeretet, de minket emlékeztethet rá. A fejlettebb élőlényeknél, az állatok magatartásában bővülnek a szeretet alapvető formái: az ivadék gondozás számos módja, a csoportbeli összetartozás és segítségnyújtás figyelhető meg. Vajon ez már szeretet volna? Még nem az igazi. Csak az embernél jelenik meg tudatosan vállalt és akart jótett. És ez már a Szeretet? Ha a szeretet a maga fejlődő valóságaként jelenik meg, s az ember maga is fejlődő lény, akkor logikusan adódik a válasz, hogy az általunk gyakorolt szeretet még nem a beteljesedett forma. Most még csak kóstoljuk, ízleljük a szeretetet, de igazában csak odaát tudhatjuk majd meg, milyen is az, mivel „Isten a Szeretet”.

A MEGTAGADOTT SZERETET. Ha az „Isten a Szeretet” gondolati tartalmát tovább fontolgatjuk, akkor megdöbben az a tény, hogy az ember milyen sokszor és indokolatlanul veti el Istent, aki az üdvösséget, a gondviselést jelenti számára, tehát az ember „érdekét” — és mi mégis ismételtelen megtagadjuk Öt. Nagyon hasonló ez a jelenség a szeretetnél. A szeretet a legnagyobb, legszebb érzésünk és élményünk, legmélyebb és legkínzóbb igénnyel — és mégis hányszor taposunk rá tudatos gonoszszággal!

Csingiz Ajtmatov kirgiz író *Vesztőhely* című könyvében jézusi ember sorsát írja le. Avgijj kispapnak indult, de üdvözítő eszméi nem férnek bele a szeminárium sémáiba. Így a vallási közösség kiveti őt. Ezután a kábítószeres fiatalokat szeretné megmenteni. Becsempészi magát egy narkotikum-beszerző láncolatba, ahol szabad kezet kap, hogy a láncolat tagjait „megtérítse”. A volt kispap teljes erejét latba veti, de félig agyonverve kilökik a vonatból. — Egy váratlan szerelem visszaviszi Avgijjt a vadkenderes pusztaságba, ahol kedvesére várva, alkalmi munkát vállal. Rövid munka, jó fizetés! — ez a jelszó. A munka, mint kiderült, az antilopok kegyetlen, környezetpuszt-

tító hajtóvadászata. Avgyíjt fellázítja a mézszárlás és ismét „téríteni” próbál. Rubellel és vodkával bővelkedő emberek rárontanak a „veszedelmes demagógra”, és felkötik egy fára.

Tehát ott van a kérdés, hogy miért is nem ismerjük fel a szeretet alkalmait, körvonalait, lényegét — és miért utasítjuk el, amikor szívünk vágyódik utána. Miért ez a gonosz, gyilkos örület bennünk? Szinte azt mondhatjuk, hogy minél tisztábban jelenik meg előttünk a szeretet, annál inkább provokálja bennünk az elpusztításra töró indulatokat. — Megint csak visszakanyarodhatunk oda, hogy a szeretet igazában isteni valóság, és ezért az Istentől elidegenedett ember veszélyeztetve érzi magát általa. A szeretet érintésére előbb vonzódás támad bennünk, majd — ahogy növekszik a szeretet — a vonzódás megremegteti bensőnket és ekkor egy „kritikus ponton”, az önféltés a szeretet lerombolására kényszerít. A vége egy tragikus zokogás: siratjuk elpusztított szeretetünket és siratjuk önmagunkat.

Kétféle „görcs” állja útját tehát az igazi szeretet maradéktalan elfogadásának. Először az *élő anyag önféltése*, a biológiai küzdelem a fennmaradásért. Az ember szívesen jótékonykodik, kedveskedik —, de csak azután, amikor már önmagát bebiztosította! De amikor jótettével önmagát látja veszélyeztetve, akkor bekapcsol a „biológiai fék”. Egyszerűbb esetben az ember feladja a szeretetet, drámaibb helyzetben el is pusztítja azt. — A másik gát még erőteljesebb, és ez *személyiségünk önféltése*. Személyi mivoltában átéli ugyanis az ember, hogy mindenki mástól különböző, független létező, szabad döntési lehetőséggel s ebben az egyediségében, „pótolhatatlanságában” sejtje meg önmaga lényegét: Én ez vagyok, senki mással össze nem téveszthető! A szeretet ugyanakkor a másik személy keresésére és egyesülésére irányul. Elindul a másik személy felé, de azután elérkezik a „kritikus pillanat”, amikor úgy látja, hogy a szeretet beteljesedésével elveszítené önmagát. Marad hát „megoldásként”, a szeretet elvesztése.

AZ ÖSSZEHASONLÍTHATATLAN VALÓSÁG. Az ember úgy tudja kiismerni magát a világban, hogy mértékegységeket alkot, amelyekre vonatkoztathatja a dolgokat. Istennel kapcsolatos problémáink egyik gyökere éppen az, hogy Óreá egyik mérték sem illik. Ő fölötté áll mindegyiknek. Ezért nem tudjuk Őt pontosan meghatározni, a világhoz való viszonyát sem tudjuk pontosan regisztrálni. Itt csak a kinyilatkoztatás ad némi képet, melyet aztán értelemmel lehet megközelíteni, de pontosan körülírni, meghatározni nem. — Érdekes, hogy az emberek tudatában kezdettől fogva élt egy képzet valamiről, ami mindenek fölött való, közönséges mércével nem mérhető. Nevezhetnénk „kincsnak”, amit szeretnénk megszerezni. Példának vesszük az aranyat, ezt az élettelen és sok tekintetben haszontalan dolgot, ami mégis fölötté áll sok mindennek. Az aranyért sokan öltek, életüket kockáztatták. De vehetjük a „kincsnak” eszmeibb változatait is: a haladást, a tudományt, a szabadságot stb. Koronként ezeket mint felülmúlhatatlan értékű valóságot kínálták az embereknek. Ugy mutatták be, mint ami mindent megold, s minek érdekében minden feláldozható — akár az ember is.

Jézus nem veti el az emberi „kincskeresést”, de helyes irányba tereli. Olyan kincsről beszél, amiért az okos kereskedő mindenét odaadja; beszél a sóról, ami ízt ad, bármilyen kevés is legyen; világosságról, amely megvilágosít mindent a házban. Jézus hasonlatai ugyan általánosságban az „Isten Országáról” szólnak, de búcsúbeszédében már kifejezetten SZERETETNEK nevezi. Szent Pál szeretethimnusza is ugyanezt a gondolatot bontja ki: Egy morzsányi igaz szeretet többet ér, mint a hegyeket áthelyező hit, mint a vagyon teljes feláldozása, mint az ember önemésztő fáradozása. Itt megint félreérthetetlenül kiderül, hogy a *szeretet valami isteni valóság*. Mi a szereteten általában a fenti dolgokat értjük. Szent Pál viszont azt mondja, hogy mindez még nem biztosan a szeretet.

A TITOK MAGJA. Minden földi élet olyan, mint egy nagy mágnes, amely magához vonzza a környezetét és felépíti belőle önmagát. Mások életéből, pénzéből, áldozatából, tudásából élünk, mintegy „felfaljuk” környezetünket, hogy végül mi is mások „tápláléka” legyünk.

A teremtményekkel ellentétben Isten léte sugárzó Lét, Erőközpont, nem mágnes, hanem extatikus Létező. A teremtés annyit jelent, hogy Isten mindenhatósága „helyet biztosít” önmagán kívül másnak is. Isten hívja azt, ami eddig egyáltalán nem létezett. Nem egyedül akar létezni, hanem kiárasztja Létét. Ezt a szent titkot valamilyen formában átéljük a szeretetben, a tudatosan vállalt szülői hivatásban. A szülők akaratából születik meg a gyermek, aki ezentúl már elválaszthatatlan része lesz életüknek. Ez csak tökéletlen utánzása az isteni létnek.

Istenben nincs biológiai önféltés, de vajon hogy oldja fel személyi függetlenségét? Úgy, hogy személyes Lényege éppen az önátadásból áll. Ez a szent titok a Szentháromságban valósul meg. Az Atya által, hogy Fiába árasztja életét; a Fiú az Atya iránti nyitottságában Létét visszasugározza; a Szentlélek pedig a kettőjük között áramló Szeretet. A szeretet tehát nem „álló” valóság, hanem a személyek közötti áramlás. Mi sem gondolkozhatunk úgy, hogy „van-e szeretet bennünk vagy nincs?” —, hanem csak így: „Van-e valakim, akit szeretek?”

JÉZUS STÍLUSA. Szeretetünk kettős gátja akadályoz, és itt csak egy „ugrás” segít. Isten, aki extatikus szeretettel teremt, a Fiú extatikus szeretettel belép az emberi létbe, majd elküldi a Szentleket, hogy bátorságot adjon nekünk a szeretet extázisára. De nem fenyeget-e az a veszély, hogy minket is félreismernek és kitagadnak szeretetünkkel együtt? Amint Pilátus — a „Jézus Krisztus Szupersztár”-ban — meg akarja menteni Jézust, de végül türelmetlenül rákiált: „Akkor hát halj meg, te félrevezetett mártír!” Ez várna ránk is? NEM! Jézus nem így halt meg. Ő az Olajfák hegyén világosan látta megváltó halála titkát: *Jézus Atyja kezébe teszi életét!* Az ajándékba kapott életét egyszerűen visszaadja. Van ugyan benne emberi remegés, de nincs keserűség. Van halálos szomorúság, önfeláldozás, de nem kétségbeesett: „Senki sem veheti el életemet tőlem, önként adom oda.”

EZ A KERESZTÉNY SZERETET STÍLUSA. Az ajándékba kapott életünket, környezetünket, embertársainkat meg-megújuló szeretetünkkel visszaajándékozunk az Atyának. Nem az eredményt lessük, nem törünk le, nem ábrándulunk ki, hanem mindig Istenre nézünk! Úgy is mondhatnánk: a Szeretetre nézünk. Ahogy haladunk Isten felé, úgy haladunk az igazi Szeretet felé. Vagy ahogyan haladunk az igazi Szeretet felé, úgy közelítünk Istenhez. — Ez az egész emberi élet feladata!

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Jacques Maritain

A VILÁGIAK APOSTOLKODÁSÁRÓL*

1. Arról az ideigvaló dolgokat illető küldetésről, amelyet a világi hívek a társadalomban betöltenek, most nem beszélek . . . Ennek az időbeni küldetésnek a fontossága nyilvánvaló. Jelen megjegyzéseim azonban más témát érintenek. Itt a *világi híveknek az egyházban betöltendő lelki, szellemi missziójával, küldetésével foglalkozom*. Szívesebben használnám a „lelki misszió” kifejezést, mint az „apostolkodást”. Mert a „világiak apostolkodása” kifejezés ha helyes is, egy kicsit kétértelmű, és azzal a kockázattal jár, hogy kizárólag a hierarchia sajátos missziójában vagy a papság apostolkodásában való világi részesedést értünk rajta . . .

Lehet, hogy rosszul vagyok informálva. Nem olvastam Congar atya könyvét a laikusság teológiájáról. De sok, a világiak dolgait érintő beszélgetést hallottam, s mindabból az a benyomásom, hogy szükségünk lenne egy, a kérdést a maga teljességében tárgyaló tanulmányra, amely a világi híveknek nem csupán a tanúságtételt és lelki misszióját (apostoli tevékenységét) venné fontolóra, hanem belső életüknek, lelki-szellemi küzdelmeiknek, imáiknak (liturgikus és egyéni imájuk) sajátos módjait és körülményeit is. És tárgyalná azt a belső utat is, amelyen a világi hívek az Istennel való egyesülés, a szeretet tökéletessége felé haladnak előre; ez nyilvánvalóan

elsőrendű fontosságú, mert mindenkinek szól a tökéletességre való fölszólítás: legyetek tökéletesek . . .

De hagyjuk ezt a kitérést. Nekem úgy tűnik, hogy a világi hívek szerepét általában olyan szempontból fogtuk föl, amely magában véve jó és szükséges, de ez a világiaknak csupán egy részére vonatkozik. A Katolikus Akcióra és a hozzá hasonló szervezetekre gondolok, ahol a világiak szerepe mindig megmaradt — és nem mindig kellő világossággal átvizsgálva — a papság sajátos apostolkodásában való részvétel szemléletében; ezt aztán egyre jobban kiszélesítették (mintha végül föl tudná majd ölelni a világiak összességét), megmaradva mindig ugyanabban a szemléletben, ugyanabból az eredetileg meghatározott szemszögből vizsgálva a dolgokat. Végeredményként annak elismerése felé tartunk, hogy a világiak lelki missziója és apostolkodása csupán a papság sajátos apostolkodásában és küldetésében való részesedés lehet: ez akaratlanul is oda vezet, hogy a világiaknak az egyházban való küldetéséről kialakul egy „klerikális” fölfogás. — Ezzel magyarázom magamnak azt a rendkívüli, szinte egyedülálló fontosságot (amiből talán hamarosan kiábrándulunk), amelyet ma a szervezési kérdéseknek tulajdonítanak, miközben a keresztény lélek nem egy mély szükséglete kielégítetlenül marad.

Közben nem feledkezhetünk meg arról, hogy a papok elsőrendű, fontos szerepe nem a világiak megszervezésében áll, hanem abban, hogy elvigyék hozzájuk Isten szavát. Azt sem felejthetjük el, hogy a tömeg sohasem volt szellemiekben teremtő erejű.

2. A Katolikus Akcióra és a papság által szervezett hasonló csoportokra természetesen rendkívül nagy szükség van és ezek valóban megfelelnek a jelen pillanat sürgető szükségleteinek. En magam is megerősítem szükségem voltukat. Ugyanakkor hozzátesszem, hogy ezek a keresztény laikátusnak csupán egy részét érintik, egy bizonyos különleges misszióra vonatkoznak, amely a papság segítésében áll . . .

Más szóval meg kell különböztetni a laikátusban azoknak a híveknek a titokzatos Testben végzett benső munkáját, akiket a papság küldött vagy bízott meg, s akik különböző fokokban a papság segítőársai, — valamint azt a titokzatos Testben munkált benső tevékenységet, amelyet azok végeznek, akik anélkül, hogy küldetést vagy megbízást kaptak volna a papságtól egy sajátos tevékenységre, egyszerűen a „hívó nép” nagy sokaságát alkotják. — Ebben a hatalmas tömegben kétségtelenül létezik egy széles hűtlen, mi több, többé-kevésbé egészen elkereszténytelenedett réteg. Vannak azonban igazán hűséges, eleven részei is, amelyekben hiteseen megvalósul a keresztény laikátus fogalom. A titokzatos Test eleven tevékenységeiben elkötelezett nagyszámú nép ez, amelyet a hit éltet és egészen áthat a kegyelem és a keresztény szeretet feszültsége . . .

3. Úgy tűnik, hogy a világiak tanúságtétele és lelki missziója terén több síkot különböztethetünk meg. Ezekkel kapcsolatban adnék elő néhány nagyon is elégtelen megfontolást.

Van egy sajátos, de kulturális szempontból rendkívül fontos sík, amely a teremtő értelemnek, a szónak, általánosságban mondhatjuk, hogy az intellektuálisan megnyilvánult tanúságtetésnek a területe. Az „Értelmiséget” kitevő emberekre gondolok: írókra, művészekre, költőkre, festőkre, muzsikusokra, filozófusokra, tudósokra. Azokra gondolok, akik Chrétien de Troyes-tól és Dantetól Pascalig, Zurbaránig, Bachig, Rouaultig a tanúságtévők hosszú sorát alkotják.

Itt az „apostoli tevékenység” vagy a „világiak apostolkodása” kifejezés egyáltalán nem megfelelő. Még az olyan mélységekben tevékenykedő emberek között is, mint Chateaubriand, Joseph de Maistre, Baudelaire, Verlaine, Tolsztoj, Dosztojevskij, Léon Bloy, Péguy, Claudel, Bernanos, Papini, Chesterton vagy T. S. Eliot, csak némelyek kívánták, hogy apostoloknak nevezzék őket, mások azonban egyáltalán nem. Mindegyikük minden esetben a saját nevében beszélt, személyes sugalmazottságának és tapasztalatának megfelelően (tanúságtételük éppen ezért volt annyira gyümölcsöző), anélkül, hogy küldetést vagy megbízást kapott volna a hierarchiától. S ők mindnyájan lényegileg megszervezhetetlenek voltak. Mégis, sokkal mélyebb befolyást gyakoroltak a lelkekre, és sokkal többet tettek annak érdekében, hogy

Krisztushoz vezessék őket, mint az „átütő kereszténység” nem egy harci alakulata.

4. Akikről az imént szóltam, csekély számban vannak, és a laikus közönségnek mintegy a csúcsát képezik. A hívó nép életének létfontosságú alapja a keresztény család és a keresztény házasság. Rendkívül sokat beszélünk a házasságról; szerintem azonban gyakran elfelejtjük hangsúlyozni azt az Evangélium és az örök élet szempontjából legfontosabb igazságot, hogy ti. a házasság szent közösség, vagy hogy a házastársaknak segíteniük kell egymást a szeretet tökéletességének elérése felé. Hogy a gyakran nyomasztó anyagi gondok és mindenféle nehézség közepette, amely a családi közösségre nehezedik, e közösség fő gondja tagjainak előrehaladása a személyes megszentelődésben. Kétségtelenül nincsenek nagy számban azok a házaspárok, akik első helyre teszik ezt az igazságot. Mégis ők mutatják föl a legmélyebb és a legragyogóbb tanúságot, magával az életükkel, a létezésükkel.

Tanúskodni — az emberi nem fenntartása testi munkálásának a szintjén — arról a hivatásról, amelyre a házasság és a családi közösség lényegénél fogva rendelve van az örök élet — a már itt lent megkezdődő örök élet — érdekében, nos, azt hiszem, ez az az elsődleges küldetés, amely minden viharon-vészen át mindenekelőtt hárul a keresztény laikátusra, mint a titokzatos Test egyik lényegi részére. Olyan küldetés ez, amelyet azon tény által gyakorol az ember, hogy van. Tanúságtétel, amely nem szóban nyilvánul meg, hanem tevékenység és megélés által — azoknak a tanúságtételre, akik „megvalósítják az igazságot”. „Világosságban járnak”, mondja az Evangélium és másokat is elvezetnek a fényhez . . .

5. Az élet készített rá, hogy elgondolkodjam egy meglehetősen gyötrő jelenségen. Azon a tényen ti., hogy a mélyen jámbor szülőktől vallásos nevelést kapott gyermekek jó része elhagyva gyermekkorát, csupán néhány nyomorúságosan felületes vallásos szokást őriz meg, vagy éppenséggel határozottan a vallás ellen fordul. Ez általában azokban a családokban következik be, ahol — bármennyire buzgó is a szülők élete —, a lélek dolgait illetően nagyon csekély mértékű nyitottság és kapcsolat van köztük és gyermekeik között. Ezzel szemben megfigyeltem, hogy ott, ahol ezt a nyitottságot és kapcsolatot a szabadság és teljesség jegyében kezdettől fogva kiépítették, a kérdéses ellentmondások nem jönnek létre vagy legalábbis sokkal ritkábbak. Szerintem fontos lenne erre ráirányítani a keresztény szülők figyelmét.

A világ dolgainak a terén áthághatatlan szakadék húzódik a gyermekek és a szülők pszichológiai világa között, s ez utóbbi mindig idegen sötétséggel lesz tele a gyermekek előtt. Érthetetlen és ellenséges lesz számukra. A gyermek igazánból sohasem hatol be oda. Mert amikor elhagyja gyermekéveit, ő maga fogja fölépíteni saját felnőtt világát saját nagykorú tapasztalataiból és reakcióiból. Ennélfogva azt gyanítjuk, hogy a szülők vallásossága saját élettapasztalatukkal együtt marad bezárva abban az idegen, sötétséggel teli és ellenséges világban, amelyről az imént beszéltem. Nem meglepő tehát, ha a gyermek eltávolodik ettől a vallásosságtól vagy éppen ellene fordul, hiszen így viselkedik ezzel az egész világgal szemben, amikor átlépi a nagykorúság küszöbét.

De pontosan (és oly sok szülő, nem ismervén el ezt aényt, itt hibázik) a lélek, a vallás, a lelki élet dolgai nem tartoznak a világ dolgai közé. Egy súlyos tévedés következtében, hanyagságnak vagy jogosulatlanul merev, nehézkes, esetleg féltékeny társadalmi szokásoknak köszönhetően, a keresztény szülők bezárva hagyják saját vallásos életüket a gyermekek számára idegen világban. Normálisan és természetükből adódóan a lélek, a vallás, a lelki élet dolgai a gyermek- és felnőttkor számára közös pszichológiai világba tartoznak — úgy, hogy a nagykorúság küszöbét átlépve, a kérdéses dolgokat illetően a gyermeknek ugyanabban a pszichológiai világban kellene folytatnia életét és kibontakozását, amelyben a szülei élnek és növekszenek.

Jól meg kellene így jegyeznünk néhány dolgot: egyrészt a mennyei Atya transzcendenciája olyan, hogy azzal, és az isteni irgalmassággal szemben szinte ugyanazon a síkon van gyerek és szülő. Másrészt, a felnőttek számára hangzott el, hogy üdvösségük elnyeréséhez olyanokká kell lenniük, mint a gyermekek. Végül pedig a gyermekkorral járó intuitivitás következtében a gyermek könnyedén lép a kontemplatív ima területére, a hit titkainak világában pedig gyakran olyan csodálatos fényeket élvez,

amelyeket a felnőttek megirigyelhetnek tőle. Mindebből adódóan a szülők és gyermekek között nem csupán nyitottságra, a gondolatok és érzelmek kölcsönös cseréjére lenne folyamatosan szükség, hanem arra is, hogy az egyenlőség egy fajtája — mely más területen egyébként lehetetlen — nyilvánuljon meg közöttük az Istennel való egyesülés, a szeretet tökéletesedése felé vezető úton.

Ugy hiszem, hogy ezeket az igazságokat, amelyekre itt elég ügyetlenül igyekeztem rávilágítani, borzasztóan mellőzték és mellőzik ma is, rengeteg keresztény családban, még a legjobbak között is. Megértem, hogy a terhek és gondok, amelyek a szülőkre nehezdednek és fölemésztik idejüket, nehezzé teszik ezek gyakorlati megvalósítását; de hát nehéz dolog kereszténynek lenni a világban. És ugyanakkor az is igaz, hogy nagy tömegek számára idegenek maradnak ezek az igazságok. De ami a világiaknak az egyházban való misszióját illeti — mint általában Jézus Urunk minden művét illetően az emberek között — tudjuk, hogy mindig kis csoportok kezdik megvalósítani a fontos dolgokat, amelyek azután lassan, lépésről lépésre terjednek el szélesebb körökben. Ily módon az a legfontosabb és mindenekelőtt kívánatos, hogy a szóban forgó kis csoportok ne hanyagoljanak el semmit abból, amit megtehetnek az egyház közös java és Isten országának terjedése érdekében.

6. Végül még egy gondolatot szeretnék megemlíteni azokkal a kezdeményezésekkel kapcsolatban, amelyek a világiaktól indulnak ki a lelki élet rendjében, az egyház és a lelkek szolgálatára.

... Olyan példákra gondolok, mint R. Garric szociális gondokkal foglalkozó kis csapatai, mint az elmaradott országokat segítő különböző kezdeményezések vagy az amerikai egyetemisták csoportjai, amelynek tagjai életüket kockáztatva mennek a déli államokba, hogy ott küzdjenek a faji megkülönböztetés ellen; vagy Etienne Gilson kezdeményezésére (vitathatatlanul apostoli kezdeményezés), amellyel Kanadában megalapította az Institut d'Etudes Médiévales (A Középkor Kutatásainak Intézetét). Gondolok olyan tanulmányi körökre, mint amilyen nálunk is volt Meudonban, olyan közösségekre, mint a Lanza del Vasto-éi voltak, barátságokra, amilyenek Mounier és az Esprit körül bontakoztak ki, művészekből álló közösségekre, amilyen pár éven át Eric Gill éltetett, Dorothy Day vendégszerető házára. Mindezekben elkerülhetetlen a nagy változatosság és keveredés (mint az értelmiségiek, művészek, költők tanúságtételénél általában), annál is inkább, mert ezek a misszionáriusok szükségszerűen „önjelölt” misszionáriusok; de a kérdés nem ez, és minden alkalommal gyakorlat közben alakul ki a megfelelő forma.

Azt szeretném itt kiemelni, hogy amikor a lelkek javát érintő olyan problémákról van szó, amelyek a világi életnek a saját problémái, azok megoldása rendszeren magukra a világiakra tartozik (mert a világiak, mint olyanok, nagykorúak). Az elején megjegyeztem, hogy az olyan tevékenységek, mint amilyeneket a Katolikus Akció különböző szervezetei végeznek — amelyek magukba foglalják a hierarchia sajátos apostolkodásából való részesedést, a hierarchiától kapott megbízatást — nélkülözhetetlenek, de külön esetet képeznek, amely a hierarchia sajátos művében való részesedés értelmében bizonyos mértékig eltávolít minket a világi élet, a laikátus közös adottságától.

Újra elővéve egy éppen sajtó alatt lévő könyvem néhány sorát, megismételjük tehát, hogy „a kimondottan a papság segítésére vagy a hierarchia apostoli munkájában való részvételre létrehozott szervezetek különleges eseteknek tekintendők. Normálisan² magából a keresztény laikátusból kellene támadnia azoknak a különböző szervezeti formáknak, amelyekben a lelkek javának és a sajátos problémák megoldásának a gondja a világ nyomorának ölen, ráirányíthatná figyelmünket a szükséges tennivalókra.

Ezek a formák megkívánják, hogy alig legyenek intézményesítve. Velük kapcsolatban maga a szervezet szó túlságosan súlyos. Nekem úgy tűnik, arról van itt szó leginkább, hogy jobban biztosítsuk az egyének és családok kezdeményezéseinek a kibontakozását és az ilyen kezdeményezések köré csoportosuló spontán barátságokat. Mert ahogyan az egyénnek vagy a családnak baráti segítségre van szüksége ahhoz, hogy rátaláljon saját útjára, ugyanúgy normálisan a megszületett barátságokon keresztül látjuk meg (és egyre jobban, remélem), hogyan segíthetjük kollektív

vállalkozásukban azokat, akiknek meghatározott törekvése és cselekvésre kész akarata azonos célra irányul. Ezek a világi kezdeményezésű csoportok természetesen igen hajlékonyan képesek alkalmazkodni egy-egy kultúrpillanat vagy adott nemzedék szükségleteihez. És az is természetes, hogy ezért a kiváltságért különlegesen tisztavirágéletű létükkel fizessenek. Amint másutt³ már leírtam, a Szentlélek nem csupán a századokon át fennmaradó intézményekben munkálkodik, hanem a holnapután nélküli vállalkozásokban is, amelyek újra és újra napvilágra jönnek, szünet nélkül.

7. Mindig lesz és sohasem lesz elég békés és sugárzó otthon, ahol az emberek egy kis csendet találnak ahhoz, hogy Istenre figyeljenek és valamely szempontból egyesítsék erőiket, amely esetleg vállalkozásra inspirálja őket. Ezek az otthonok mintegy kapukká válnak, melyeken át az ég angyalai láthatatlanul érkeznek közénk. A századok folyamán mindenekelőtt a kolostorok és szerzetes házak teljesítették ezt a hivatást és fogják is mindig teljesíteni; és mindaz, amit majd a jövőben tenni lehet, sem nélkülözheti, hogy ott kapjon új erőre. Sejteni lehet azonban, hogy a világi hívek napjainkban történő öntudatra ébredésével — döntő fordulatként az egyház történelmében — magának a laikus világnak az ölen is — legalábbis „prófétai kisebbségeinek” egyikében-másikában — gyakorolható lesz az említett hivatás. Isten akarja, hogy így megsokasodjanak a lelki-szellemi sugárzó központok, amelyek szétszórva a közös emberi nyomorúság nagy éjszakájában, a hit és szeretet új csillagzatai legyenek szegény földünk egén.

Az ember jól látja, milyen hatalmas erők sodorják a laikus világ nagy tömegeit a gyakorlati ateizmus felé a materialista és technokrata civilizációban. Mindenekelőtt a tanító egyház és a hierarchia, valamint az ő apostoli küldetésükben részesedők óriási feladata, hogy ennek a tömegnek Isten szavát hirdessék és megkíséreljék megnyitni feljűk a kegyelem útjait. Nem is szólva azokról, papokról vagy világiakról, a kolostorokban vagy a világban intézményesen tökéletességre törekvőkről, akik minden egyéb munkálkodást hagyva, a kontemplációnak és a testvéri szeretet gyakorlásának ajándékozzák magukat, egyszerűen azért, hogy jelenlevővé tegyék az emberek között ezt a Szeretetet, amely „Isten valódi arca.”

Ha az előzőekben elmondottak helyesek, akkor elgondolásom szerint a jövőben az említett új csillagzatokból kiinduló ragyogás jellemzi majd a laikátust, legalábbis ott, ahol az Úr igazi tanítványává szeretne lenni. Ez a lelkek titokzatos szolidaritása által megvalósuló fényáradás nem csupán a különböző energiaközpontok sajátos tevékenységéből táplálkozik, hanem a Bergson által annyira kívánt hősi példa erejéből, az ima és a Krisztus Szenvedésével egyesített áldozatok energiáiból.

Feltételezve a legjobbakat, ezek a lelki kincsek sugárzó szétszórt otthonok egy napon — ha nem rejtőzik el túlságosan az emberi szabadság — mintegy élesztővé lesznek, amely megkeleszti az egész tésztát. — A rosszabbik esetet véve, egy többé-kevésbé üldözött diaszpórává válnak, amely azonban lehetővé teszi, hogy Jézus és szeretetének jelenléte folytatódjék egy hitehagyó világban.

Jegyzetek: 1. Carnet de Notes (V. fej.) Paris, DDB 1965. — 2. Normálisan, de nem mindig — 3. A „Journal de Raissa” előszavában (13. o.)

*A kolbsheimi Cercle d'Études Jacques et Raissa Maritain archívumában őrzik J. Maritainnek ezt a tanulmányát, melyet a szerző VI. Pál pápának ajánlott 1965 első hónapjaiban, miután az előző év telén a pápa személyes megbízottaival tárgyalt a témáról. (Ford. megj.)

Fordította: Dabóci Mária

Bajzáth Ferenc MÁRKÓI KÍSÉRLET

Az utóbbi években egyre többen emlegetik *Prohászka Ottokárt*, a századforduló nagyszerű keresztény egyéniségét. Egyre többen írnak róla, értelmezik. Az ideológus esetleg előítéllettel olvassa írásait, mert nem találja meg azt az „igazi tant”, amit ő vall. A politikus bírálja, mert saját korában nem talált rá arra az útra, melyet ma járnak. A misztikát kereső sem érti meg őt igazán, bár Prohászka maga is misztikus volt. De ki

az, akit igazán megértene? Talán egy dolog van, amiben minden Prohászka-olvasó, -kutató egyetért: Prohászka nagy felebaráti szeretetében, mely írásait, csendes gyakorlatát és alapításait átszövi.

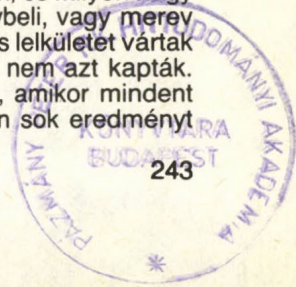
Írásaiban: így a Soliloquiában ezt írja 1883. október 7-én: „A primás beszéde a kor rémületes nyomorának és bajainak öntudatára ébresztett. Rettenetes és vészthozó az ár, mely elnyomással fenyeget. . . . Én a kor rettenetes állapotát fölfogni törekszem, s annak borzalmas veszélyeit, melyekben máris milliók el-elsüllyednek, lelkem előtt tartom. . . . Segíts magadon, segíts társaidon, annyi millió lelken.” (Soliloquia I. kötet 49. old.) Ha ez csupán a pap elméleti vágya lett volna és csak az ember lélek-szférájára vonatkozott volna, nem láttak volna Esztergomban:

Csendes gyakorlatában: egy fekete reverendás papot, aki délutánonként elment Szentgyörgymező és Tamás-hegy nyomornegyedébe, ahol összezsúfolva, nagy szegénységben éltek emberek, hogy ételt és ruhát vigyen nekik, hogy pénzt adjon és vigasztaljon. „Én is beszéltem azzal a csendes szavú pappal. Olyan tótosan mondta ki a szavakat, de mindent megértettünk, mert szeretett és segített minket. Csak később tudtuk meg, hogy Prohászkanak hívták, és hogy később püspök lett belőle.” — mondta nekem a hatvanas évek elején egy idős esztergomi asszony, aki a század végén, fordulóján Esztergomban élt, a Tamás-hegyen.

És alapításai: A Szociális Misszió Társulat és a Társulat Szeretetszövetségéhez intézett havonkénti Missziós Levelek is ezt a felebaráti szeretetet tükrözték. Hadd idézzünk az első missziós levélből néhány sort: „Istenből kiindulunk egymagunk, de hozzá vissza nem térhetünk, csak többedmagunkkal. Ha kérdezzük, hogy miképp lehetséges ez, azt kell felelnem, hogy az Istenből az indul ki igazán, aki szeret, de aki szeret, az hódít, az ment, az Istenhez térít lelkeket, s így Hozzá vissza már csak többedmagával térhet meg. Mi Istenből akarunk kiindulni szociális működésünkben; mert szeretjük az Istent, azért akarunk segíteni a társadalom bajain, segíteni legalább valamiképpen azon a sok szenvedőn, azon a töméntelen ügyefogyott, neveletlen és züllő emberen. A mi utunk az irgalmas szamaritán útja, kinek nemcsak az a kegyelem jutott, hogy önmaga nem került a rablók kezébe, hanem az is, hogy szívet s könyörületes, irgalmas szívet kapott Istentől, szeretetet, mellyel a szenvedőt akkor is tudja szeretni, ha az idegen; neki nem idegen. Az élet útjai tele vannak szenvedőkkel, de hála Istennek, ez utakon szamaritánok, szerető lelkek is járnak: a szenvedők a siralom völgyéből valók, a szerető szamaritánok pedig az evangéliumból.” (Isten és a világ I. kötet 213. old.)

A mai lelkipásztori gyakorlatban is ez a hármas „prohászka út” létezik: komoly elméleti hozzáállás, „tamáshegyi” gyakorlat és alapítás.

— **1. Elméleti hozzáállás.** Hadd térjek vissza ismét Prohászka írásaira, a Missziós levelek első, a „Szeretet missziója” című írás gondolataira. Prohászka felveti a kérdést: „Ha már most azt kérdezi valaki, hogy ugyan mit hozunk az evangélium kincseiből magunkkal az élet útjaira, azt felelem, hogy: — 1. lelket hozunk. . . . hogy sajátos tudjunk ránézni az emberre, hogy lelket, végtelen értéket, s nagy méltóságot tudunk kinézni mindenkiből, amiért aztán nagyra tudjuk becsülni s meg tudjuk szeretni az elesett embert is, meg az alkoholistát, s a bűnözőt is”. — 2. „Sajátos inspirált tisztelettel”, ez Prohászka második megközelítése — „kezeljük a gyermekeket, a könnyelmű fiút és leányt, az erkölcsi érzéseiben ronggyá tépődött nőt, a meghasonlott és elkeseredett férfit: azzal a tisztelettel tudjuk mindezeket kezelni, mely motívumait a hitből veszi.” És a harmadik szempont — 3. „ezt a munkát mi bírjuk, Isten maga bízott meg minket e munkával, s erőt adott hozzá. . . . s ahol ráakadunk szenvedőre és elhagyottra és neveletlenre, ne menjünk el mellettük”. — Lelket hozunk: több mint két évtizedes tapasztalatom, hogy a lelkipásztortól elsősorban ezt várják az emberek. Beszédeink, emberi „megközelítéseink” mögött mindig lelket várnak, és milyen nagy csalódás, ha a lelkipásztor „vagány”, vagy jómódorú középosztálybeli, vagy merev törvéncsász. Lelket: Istenhez emelő, megbocsátó, felemelő lelket és lelkiületet várnak tőlem is mindig az emberek, és milyen nagy csalódás lehetett, ha nem azt kapták. Tiszteletet várnak el tőlünk az emberek. „Tiszteletlen” korunkban, amikor mindent megkérdőjeleznek — az egyik legnagyobb érték a tisztelet. Milyen sok eredményt

lehet elérni fiatalokkal, felnőttekkel, ha tisztelettel közeledünk feléjük. Ha nem „haverkodunk” velük, hanem komolyan vesszük világukat, problémáikat. És a hivatás, az elkötelezettség szerénysége — mennyire fontos. Hányan riadtak már vissza az erőszakos térítőtől, és a minden áron csodát tenni akaró prófétától. A hivatás azt is jelenti, hogy nem kasztrom göggyéből nézek le szegény „megtérti akaróra” (még akkor is, ha így biztosabb az eredmény), hanem alázattal közeledek feléje, ahogy azt Jézus Urunk tette.

— **2. „Tamáshegyi” utunk.** Azt hiszem, mindenkinek ott kezdődik, hogy látott egy embert, aki járta, élte a felebaráti szeretet útját. Talán öreg hittanáromat említsem? O kaposvári lakásának ablakában — az utcára nézett — az ötvenes években hosszú listát rakott ki — így segítette azokat, akik, hogy megéljenek, szeretnék volna rajta keresztül eladni ócska dolgaikat. Mi is vettünk annak idején, hogy segítsünk. — Nekünk is egyszer el kell indulni ezen a hegyen felfelé. Lelkipásztori tapasztalataim legnehezebbje az volt, amikor rossz gyomrommal kellett azokat a nehéz szagú szobákat látogatni. S el kell kezdeni, hogy egy bizonyos idő után rájöjjenek arra, nem elég csupán feltűnni, egy-két imát mondani. Hogy sokkal többre van szükség. Olyan döbbenetesként a karácsony előtti elfekvő kórházak folyosói. Fiatalok, gitárral, énekszóval járók végig a kórtermeket, és Jézusról beszélnek. Úgy várnák őket az idősek, a magányosok, mondjuk július közepén is. De karácsonyon, húsvéton kívül nincs mondanivalójuk. Rövid csillogás — és semmi több. És a rendszeres látogató védi őket, hogy tetszik tudni néni, ezek a fiatalok most vizsgáznak, most kirándulnak, ők nem érnek rá többször bejönni . . . Nehéz feljutni a Tamás-hegyre . . . Hiába van elméleti tudásunk — ha nincs csendes gyakorlatunk —, nem az akcióprogram gyakorlata — nagyon keveset teszünk.

— **3. Az „alapítás”.** Hogy megértse az olvasó, miért is mentünk tovább „Prohászka útján”, nem elég csak tudni, hogy nem „akció-programot” lát a pap lelkipásztori munkájában — hadd mutassam be „lelkipásztori szemmel plébániánkat, Budapest „közepét”, a VIII. kerületet. Mit lát a külső szemlélő? Parkoló autók ezreit, épülő új lakótelepeket, zsúfolt üzleteket, tatarozott homlokzatú házakat — és belül, nagyon sok problémát. Statisztika nélkül is ismert, hogy mennyi hátrányos helyzetű ember él a mi kerületünkben. Hiszen, ha csak a kerület egyik terét, a Rákóczi teret említik, szörnyű tragédiák jutnak az ember eszébe. Talán nem jellemző — de „létező” az az öreg néni, aki 5 x 2 méteres főbérletében él évek óta egyedül. Ajtaja az ablaka, itt főz, alszik, dolgozik, mozog. Mindenki segít rajta. Tanács, szomszédok, plébánia, ismerősök. Mindent megkap — csak egyet nem, hogy önként (?) vállalt rabszolgaságából kimozduljon. De hová, de ki vinné őt el úgy, hogy ne „jócselekedetet” gyakorolna, amiért megdicsérik barátai? Másutt 25 négyzetméteres lakásban — szoba-konyha az egész: 10—15 ember él. A tanács már kiutalt kétszer is lakást, akinek nevére szólt a kiutalás, el is költözött, de azonnal „feltöltötték” a lakást. És kezdődik minden elölről. Hogyan lehet ezt az ördögi kört megtörni? A rászorulókat valóban segíteni? Nevelni: életre, munkára, szeretetre?

Az országot járva sokat gondolkodtam ezen — és Veszprém városa és környéke tűnt olyan világnak, ahová „tamáshegyi útjaimon” megtalált és megszólított betegeinket, alkoholistáinkat, öregjeinket el tudnánk vinni. Azért Veszprémet, mert Szendi püspök atya örömmel fogadta a hírt, hogy szociális gondozáshoz keresünk plébániát. Olyan plébániát, ahol az alkoholisták rehabilitációját, az idősek és nagycsaládosok megsegítését biztosíthatjuk. Ahol csendes nyugalomban Isten-közelséget adhatunk azoknak, akik számára az életet, jövőt jelenti. Hogy közel legyünk Veszprémhez — a püspök atya többször szeretne meglátogatni minket — *Márkót* kaptuk, ezt a kis községet, hatalmas hatszobás plébániáját, 25 évre használatra. Már évek óta „oldallagosan” látják el mint annyi más vidéki plébániát. Gyors számvetés következett: ez a plébánia és ház alkalmas-e az alkoholisták rehabilitációjára, öregek vendégül látására, nagycsaládosok pihenésére. Amikor kiderült, hogy minden szempontból megfelelő. — Gyors számvetés következett. Félmillióba kerül a felújítás — és az indítás. Sok társadalmi munkára van szükség — és a falu beleegyezésére. A legkönnyebben az utóbbi ment — az egyházközség örült, hogy megemetheti szép,

régi plébániáját. Mi örültünk, hogy szeretettel fogadnak minket. Szerződést kötöttünk — mivel egyházi ügyről volt szó — nem volt semmi probléma — és nagyon gyorsan elvégeztük a szükséges munkát. Télen-nyáron használható, megfelelő helyiségekkel rendelkező, szép otthont kaptunk. Közben mikrobuszhoz jutott Alkoholista-mentő Szolgálatunk, ami nemcsak az ő fuvarozásukhoz jó, hanem segíti időseinket is, hogy a vasúti kocsiba való felkapaszkodás tornamutatványa helyett — autóval menjenek, hagyják el talán először életükben Budapestet. És a nagycsaládok is örülnek a helynek, hiszen nem mindegy egyedül, csak önmagukra figyelve egy-két hetet nyugodt környezetben tölteni — mint egy vállalati üdülőben, bármilyen jó körülmények is vannak, másokhoz alkalmazkodni.

Sokan teszik fel a kérdést: honnan tudtuk mindezt biztosítani? Hogy volt erre pénz? A felebaráti szeretet gyakorlására sohasem kellett nálunk pénzt kérni. Mi gazdagok vagyunk, mert nálunk él a legtöbb öreg és nyugdíjas. Ők tudnak — valóban — adni! Paptestvéreim közül talán többen bosszankodnak — sokan talán dicsekvésnek veszik mindezt. Tudjuk, mi van vidéken, és nálunk sem tökéletes minden. A „lelkipásztori tapasztalatok” között mindnyájan először a sikertelenséggel ismerkedtünk meg — de nem szabad, hogy emiatt ne mondjuk el az eredményeket. Sok vidéken élő lelkipásztor komoly gondja a filiák egyre növekvő száma. Látják romló állapotát, azt, hogy a filiákban egyre kevesebben járnak templomba, hogy lassan elérhetetlenné válnak a hívek. És főleg ott vannak ezek a múlt században épített hatalmas plébániák. Mit lehet velük kezdeni? Mit? azt hiszem azt, amit Márkóval! Ahogy a hárskúti plébános atya örömmel segít a mi munkánkban — úgy lehetne „hasznosítani” és „örülni” ezeknek az „oldallagosan” ellátott plébániáknak is. Nyilván ki lehet adni a tsz valamelyik melléküzemágának is. De talán nem ezért építették annak idején . . . Arra is lehetne használni, ami a plébánia feladata: a lélek otthona, a keresztény közösség központja. Miért haragszanak sokan templomainkra? Mert irritálóan vonzzák az embereket. Így lehetne vonzó minden plébánia is. Kik számára és hogyan?

Városi plébániák vidéki plébániákat keresnek, hogy alkoholista mentő munkájukban a rehabilitációt segítsék. Melyik nagy város mellett nincs-e olyan plébánia, ahová könnyűszerrel ki lehetne vinni az alkoholistákat. Ott vannak az utóbbi évek nagy „felfedezettjei”, a narkománok. Többnyire fiatalok. Nekik nem kell az otthonuk (sokszor nincs is), őket meg kellene tanítani az emberi életre, és erre nem alkalmas felnőtt világunk. Ide otthon kell, hely, ahol önmagukkal és Istennel találkozhatnak. A Szeretet Szolgálat komolyan foglalkozik már ezzel a problémával. Ott vannak a nagycsaládok. A társadalom komoly gondot szeretne fordítani életükre. Milyen nagy segítséget jelentene, ha sok plébánia, elhagyott „parókia” vállalná, hogy legalább a nyáron több nagycsalád pihenne, regenerálódna, elfogadható környezetben élne — természetesen városi nagycsaládokra gondolok elsősorban. És a betegekről miért feledkezünk meg? Milyen sokan vannak, akiknek talán néhány hét pihenés, lelki felüdülés az egészséget adná vissza. Az idősekről sem szabadna elfeledkezni. Nem öregek napközijére gondolok, hanem arra, hogy milyen jó lenne időseknek olyan plébániát biztosítani, ahol egy-két hétre — talán az ott élő idős plébánossal — ha csak rövid ideig is, de együtt lehetnek. Hány idős él városokban, és vágyik vissza, ha csak rövid időre is, abba a környezetbe, amelyben hosszú évtizedekig élt.

Márkó számunkra még kísérlet. Most indulunk. Figyeljük a falusiakat — ők figyelnek minket. Mindenkiben él a segíteni akarás. A tamáshegyi út nem ér véget este, amikor visszatérünk nyugodt otthonunkba . . . Az öregek a kórházban maradnak, amikor elhal a „Boldog karácsonyt” köszöntés, az alkoholisták és narkósok egyedül maradnak problémáikkal, ha nem törődnek velük, a nagycsaládok tovább vállalják a nagyobb terheket — mások helyett, másokért. — Prohászka újra „aktuális” nemcsak elméleti gondolataival, tamáshegyi gyakorlatával, hanem alapításaival is. Figyelmeztet arra, hogy a ma keresztényének ki kell lépni önző világából, hogy a „szamaritánus szeretetével járja a szeretet missziós útját.” (Prohászka: Missziós levelek 1.)

TESTVÉRSZERETET A KÖZÖSSÉGBEN

Mire használjuk a szentmise kegyelmeit? — avagy: keresztény szeretetszolgálat szentmisével. Ilyen címet is adhattam volna rövid írásomnak, amelyben azt szeretném elmondani, hogy Krisztus Urunk mindnyájunknak adta a szentmisét. Általunk a „kívülállókat” is el szeretné érni szeretetével, azokat is, akik talán nem is hisznek őbenne. — Talán nincs szó a világon, amellyel annyi visszaélés történik, mint a szeretettel. Tiltakozunk, követelünk a szeretet nevében, máskor meg — szeretetet emlegetve — együttérzésre, segítségnyújtásra gondolunk. A keresztény ember abban a páratlan helyzetben van, hogy amikor a szót kimondja, Istenre gondolhat, aki maga a szeretet (1Jn 4,8). Ezért, ha jól akarunk szeretni, azt is tudjuk, hogy sose csak saját erőnkől szeretünk, hanem Istent is kérjük, hogy szeressen általunk. Isten szeretetének élő jele Jézus Krisztus, aki mielőtt visszament az Atyához „szeretetének legnagyobb jelét” adta értünk a szentmisében, hogy reménységünkben megmaradhassunk. Noha az élet csupa küzdés, gyakran kudarcba fulladó küzdelem, az ember — Isten segítségével — mégis célba érkezhetsz. Jézus a szentmisében ránk bízta önmagát, hogy küszködésünk során belőle és általa éljünk megkezdett örök életet már itt a földön. Mivel a szentmise az isteni szeretet jele és eszköze, ezért a szentmise kegyelmeinek erejében nekünk is szeretnünk kell másokat.

Gyermekkorom emlékei közé tartozik, hogy amikor iskolába mentem, mindig betértem a templomba is. A legtöbb esetben fekete miseruhában láttam a papot az oltárnál, amint gyászmisét mond az elhunytakért. Életem első hálaadó szentmiséje 33 évvel ezelőtt volt, amikor leérettségiztem. Attól kezdve lassan szaporodtak a hálaadásaim, mert a lelki „jóneveltség” is magával hozta, hogy Istennek mindenért hálát kell adni. De akár kértem, akár hálát adtam, számomra mindig az „én ügyem” volt fontos, ezt vittem Isten színe elé. Csak magamra figyeltem, igyekeztem üdvösségemet okosan munkálni, a szentmise kegyelmeit „felélni”, saját hasznomra fordítani — megfélemlítve arról, hogy Isten előtt mások is kedvesek lehetnek.

Csak 7-8 éve tudom, hogy korábban milyen önző keresztény voltam. Nem úgy „gazdálkodtam” a szentmise kegyelmeivel, ahogyan azt Jézus mindnyájunktól elvárja. Ehhez a felismeréshez budapesti teológiai tanulmányaim is hozzásegítettek és az itthoni gyakorlat templomunkban. Lelkipásztorunk számtalanszor felhívta figyelmünket, hogy a szentek közösségében csak akkor hiszünk igazán, ha küzdő testvéreinkről soha meg nem feledkezünk, amikor szentmisére, templomba megyünk. Olyan gyakorlat alakult ki nálunk, hogy egyetlen szentmisét sem tart senki „az én misémnek”. Kis cédulára írjuk fel annak a testvérnek nevét, akiről tudjuk, hogy nagyon rászorul a Jézus nevében mondott közös könyörgés kegyelmére; ezt az írást az oltárra tesszük. Minél reménytelenebbnek tűnik bajba jutott testvérünk problémája, annál nagyobb a reményünk, hogy Isten jó szívvvel fogadja kérésünket. Elintézése ugyanis elsősorban a mennyei Atyára tartozik, akiről Jézus azt mondta, hogy fölkelti napját mindenkire, ajtót nyit a zöregőknek, és nem ad követ azoknak, akik kenyeret kérnek tőle. Hát még ha nem is a magunk számára, hanem testvérünknek kérjük szent Fia nevében a kegyelem kenyerét, hogy ereje legyen keresztje hordozásához. Nem zavar minket a gondolat, hogy testvérünk talán nem is hisz Istenben, Jézus Krisztusban, az ima erejében. A hit ugyanis nem mindenkié (2Tesz 3,2), de Isten elvárja azoktól, akiknek hitet adott, hogy felelősséget vállaljanak azért a testvérért is, aki még nem jutott el a hitre. Isten nem személyválogató (ApCsel 10,34), ahol nagy a szükség, ott van legközelebb az emberhez. Ezt hittel valljuk. Mivel a szentmisében Jézus Krisztus gyűjti össze könyörgésünket, ezért reméljük, hogy amit teszünk — jóillatú, kedves áldozat az Atya előtt.

A zsinat előtti, megszokott keresztény gyakorlat a szentmisével kapcsolatban — nem volt mindenben jézusi gyakorlat. Jézus életében többet törődött az élőkkel, mint a holtakkal. Mi viszont korábban a holtakért imádkoztunk többet és elhanyagoltuk az

előket, akik az üdvösség szempontjából létbizonytalanságban vannak. Az élőekkel még minden megeshet. Esélyük van az üdvösségre, de az elkárhozásra is. Ezért szorgalmazza lelkipásztorunk, hogy sose menjünk üres kézzel, másokról megfedkezve a szentmisére. Vigyük magunkkal ránk bízott testvéreink sorsát — szenvedésüket, összekuszált életüket, minden problémájukat — és tegyük Jézus asztalára. Amikor másokért imádkozunk, nem azt kérjük, hogy Isten minden körülmények között teljesítse kérésünket, hanem mindenekelőtt tisztánlátást kérünk testvéreink számára, és azt a kegyelmet, hogy Isten tervét és akaratát elfogadják. Isten akkor is szereti az embert, amikor küzdelmeket enged életében megélni. A problémák, gondok mindig „jelek” az ember életében, megtérésre való felszólítások; olyan lehetőségek, amelyekről el kell gondolkodnunk, s amelyek Isten akaratát hordozhatják számunkra. Mennyi ember — a ránk bízottak közül, akiket Isten egyszer éppen a testvérszeretet nevében számon kér tőlünk — csak azért nem tud megbirkózni élete keresztjével, mert nem könyörögtünk számukra kegyelmi segítséget. Nemcsak „járni kell misére”, hanem nagy találékonysággal és szeretettel mások ügyét is el kell oda vinni. Isten várja, hogy nekünk is a legkedvesebbek a szegények, a kicsinyek, a bajbajutottak, a tanácstalanok, a bűnösök legyenek, mert Szent Fiának is ők voltak a „kedvencei”, amikor a földön járt. Istenhez aligha tud „közel férkőzni” az az önző ember, aki saját sorsával kezdi és végzi a „beszámolót”. Nemcsak Istenről kell beszélünk az embereknek, hanem az emberek életét is el kell mondanunk Istennek. És ezt mindig Jézus nevében kell tennünk, ketten-hárman-többen összefogva, mert az ilyen imádságra mindig odafigyel a mennyi Atya. —

Ismerjük Pál apostol tanítását az egyházzal, mint Krisztus testéről. Azt mondja az Apostol, hogy ebben az egyetlen testben minden tagnak vállalnia kell a felelősséget a többiért. Jakab apostol is beszél erről a közös felelősségvállalásról, amikor figyelmeztet minket: „Irgalom nélkül sújtja az ítélet azt, aki nem gyakorol irgalmasságot” (2,13), és hozzáteszi: „Aki tudna jót tenni és nem teszi, az vétkezik” (4,17). De Jézus Krisztus is erre a felelősségteljes irgalmasságra — mint neki adott szeretetre — hívja fel figyelmünket, amikor az utolsó ítéletről beszél (Mt 25,31—46). — Isten mindnyájunknak ingyen kínálja fel az üdvösséget. Jézus Krisztus érdemeiből és nem saját teljesítményünkkel nyerjük el azt. De elvárja tőlünk, hogy hozzát hasonlóan mi is ingyen gyakoroljuk az irgalmasságot az életben megfáradottakkal, sőt még ellenségeinkkel is, akik miránk szorulnak. Bizonyos, hogy Isten ismeri azokat, akik legjobban rászorulnak irgalmára. Ez azonban nem ment fel minket a szeretet krisztusi parancsa alól: „Úgy bánjatok az emberekkel, ahogyan akarjátok, hogy veletek bánjanak . . . Legyetek irgalmasok, amint a ti Atyátok is irgalmas . . .” (Lk 6,31,36). — A szentmise a leggazdagabb segítségforrás minden ember számára. Krisztussal találkozunk, aki magára vállalja minden ügyünket, és vállalja azok ügyét is, akikkel sorsközösséget érzünk. Isten felelőssé tesz mások sorsáért is. Jézus sose kérte az Atyától, hogy mentse ki övét a világból, csak azt, hogy őrizze meg őket a gonosztól (Jn 17,15). Jézus fel akar minket is használni ebben a megőrző munkában, amit az Atya akaratából vállalt magára, amíg a földön élt; „senki más nem vezett el közülük, csak a kárhozat fia, hogy beteljesedjék az Írás” (Jn 17,12). Nem csodákra várunk, nem kérjük a dolgok természetének, a cselekvések következményeinek megváltoztatását. Azért imádkozunk, hogy testvéreink javára legyen minden küzdelem, hogy Isten kegyelmét elfogadják. Reméljük, hogy egyszer megtapasztalják majd, hogy „az Istent szeretőknek minden a javukra válik” (Róm 8,28).

Ilyen a „mi egyházunk”. Igyekszünk mi is törődni a „gyöngébbnek látszó tagokkal” (1Kor 12,22). Örülünk mindnyájan, ha az egyik tag tiszteletben részesül, és aggódunk, ha valamelyik tag súlyos szenvedéséről hallunk. Tisztában vagyunk azzal, hogy nagy felelősség az emberekkel kapcsolatba lépni, ügyüket — örömeiket, bánatukat — magunkra vállalni. De ez egyben sürgető feladata minden keresztény közösségnek. Az igazi testvérszeretetet Jézus példája nyomán igyekszünk megvalósítani. Szeretnénk úgy élni, mint Pál apostol, aki valóban értett a „kívülálló” megmentéséhez. Szent Pál mindenkinek adósa volt, mindenkihez Krisztus szeretetével sietett, hogy együtt sírhasson a sírókkal, és örülhessen az örvendezőkkel. Amit teszünk, szá-

munkra is nagy kegyelem forrása. — Azért írtam le egyházközségünk gyakorlatát, mert talán egy másik egyházközség is érzékeny lesz a jézusi példára, és elkezd jobban törődni az emberekkel. Elsősorban azokkal, akik köztünk élve roskadoznak keresztjük súlya alatt. „Amíg időnk van, tegyünk jót mindenkivel, főképp pedig hittestvéreinkkel . . .” (Gal 6,10).

Puskely Mária
DR. BATTHYÁNY-STRATTMANN LÁSZLÓ
SZERETET-SZOLGÁLATA

„Csak a jó Isten a Jóságos, aki mint orvost, olyan szeretettel von magához!”
(Napló, 1926. febr. 9.)

Egyházmegyei szinten szépen halad előre dr. Batthyány boldoggáavatási perének előkészítése. Az illetékes vatikáni kongregáció már jóváhagyta írásait (Positio super scriptis); a következő lépés — és jelenleg itt tartunk — hősiek erényeinek bemutatása és bizonyítása (Positio super virtutibus). A tanúvallomások gyűjtése megkezdődött nem sokkal halála után (1931) és még tart. Még életben lévő hét gyermeke, kiterjedt rokonságának tagjai (közel 900 éves szerteágazó családról van szó), főképp pedig betegei, ill. azok közvetlen leszármazottai egybehangzóan tanúsítják: a „szegények orvosa” „Istenben élt”, az evangélium szellemében szolgálta a betegeket, mégpedig mindig a legszegényebbeket.

Mint ismeretes, dr. Batthyány-Strattmann László (1870—1931) közgazdasági, kémiai, filozófiai és asztronómiai előtanulmányok után a századfordulón szerzett orvosi diplomát a bécsi egyetemen. A következő években sebészi gyakorlatot folytatott, kb. 1907-től kezdve pedig a szemsebészetben specializálta magát. Birtokán először Köpcsényben (ma Kittsee, Burgenland), majd 1920-ban Kőrmenden épített kórházat. Vagyona kb. kétharmad részét fordította kórháza fenntartására, a betegek és minden hozzá forduló testvér szolgálatára. Országos, majd európai híru szemsebész vált belőle; hívták Amerikába is, hazájában professzori katedrát kínáltak fel neki. Ő azonban megmaradt kórházában. Hivatásának tekintette orvosi szolgálatát. Közel három évtizedes működése alatt hozzávetőlegesen 20 000 műtétet, ebből 3-4000 hályogoperációt hajtott végre. Áldásos tevékenységének elsőszámú segítője felesége, a dél-tiroli származású Coreth Mária Terézia volt. 33 éves boldog házasságukat Isten tizennégy gyermekkel áldotta meg. Életmottójuk a Korintusi levél Szeretethimnusz-a volt. Egészen „hétköznapi keresztények” voltak, csak szeretetük volt rendkívüli. — Dr. Batthyány 1929 őszén betegedett meg — különben soha nem tartozott az erős fizikumú emberek közé —, hólyagrákja volt. A tizennégy hónapig tartó iszonyú szenvedést az őt végtelenül szerető Atya kezéből fogadta, egy gyermek egyszerűségével és egy vértanú türelmével. Halála előtt néhány nappal azt kérte: vigyék ki az erkélyre, hadd kiáltsa szét a világba, „milyen jó az Isten!” Felesége és gyermekei körében halt meg 1931. január 22-én, Németújvárott (ma Güssing, Burgenland), az ősi Batthyány kriptában van eltemetve.

„Másokért-élő-ember” volt, a test és a lélek orvosa. Egy-egy mondata világít csak rá tartalmaz élete lényegére: Isten ingyenes, megelőző szeretetével meghívta, hogy orvos legyen és testvérei odaadó szolgálata által viszontszeresse őt. A kettős-egy parancsról van tehát szó. Így kell értenünk a sebész, a természettudós és a betegeiben és a szegényekben Istent szerető keresztény férfi szükségű vallomásait. — 1907-ben írt (mindössze 10 lapnyi) *Nizzai Naplójában* többek között ezt olvassuk: „Kolosszális boldogság orvosnak lenni, s ha ezerszer jönnék a világra, akkor sem kételkednék egy pillanatra sem: inkább legyek orvos betevő falat nélkül, mintsem felebarátomért semmit sem cselekvő gróf.” Ugyanebben az évben kezdte meg — és mondta halála napjáig — Szűz Mária kis zsolozsmájának imádkozását. Az officiumba beírt szándékai között az egyik: „hálából azért, hogy orvos lehetek.”

Az orvosi praxis még jobban elmélyítette hivatástudatát. 1926-os *Naplófeljegyzései*

elején így vall erről: „Szeretem hivatásomat. A beteg megtanít, hogy mindig jobban szeressem Istent, és a betegekben Istent szeretem, a beteg többet segít nekem, mint én neki. Imádkozik értem és elhalmoz békével engem és családomat. A beteg Isten jóságából Cyrenei Simonná tesz engem, mert segíték Krisztus keresztyét hordozni, a felebaráti szeretet által.” „Valóban — állapítja meg néhány nap múlva — minden adásnál a szeretet a fődolog. A megoperált páciens örül és eredménynek, de melegséget csak abban a pillanatban érez, amikor szeretet sugárik felé.”

Egy napot pirossal akar bekeretezni, mert Körmenten, rövid távollét után, ismét megkezdhetette a r e n d e l é s t! „Délelőtt 40 szembeteg volt nálam, délután még hárman jöttek Győről, Kőszegről és Budapestről. Végül még két szegénynek fogat is húztam. — Megint elememben vagyok orvosi munkámban. Itt annyi szívbeli meleget lehet osztogatni, hisz a szegény betegek annyi szeretetre vágnak!” Gondolatai imába fordulnak: „Adja Isten, hogy az ő dicsőségére nagyon sokaknak segíthessek, sokakat látóvá tehessek, sokakat megvigasztalhassak, szívüket Istenhez vezethessem! Járja át mindnyájukat a szeretet melege, olyan szereteté, amelyből kiérzik, hogy az istenszeretben gyökerezik! Uram, adj nekem ehhez kegyelmet kegyelemre!” — Hálával ismeri fel, hogy voltaképp Isten szeretete működik benne: „Az ember reméli, hogy Isten szeretetében él. Ez a szeretet osztogatja magát, Istentől jön és Óhozza vezet vissza.” — Mesterien ügyes kézzel és különleges empátiával dolgozik: „Úgy megszoktam az önálló munkát, hogy szívesen állok közvetlenül szembe kedves betegeimmel, lélektől-lélekig. Annyira megvan bennem az a belső érzés, hogy az én lelkem együtt rezeg a betegével, gondjaival, szenvedéseivel. Mindjárt megvan az az érzése: ez segíteni akar rajtam, megérti bajaimat, szeret, Istenre alapozott felebaráti szeretettel. Így érzem és remélem, hogy ez részemről nem csupán góg.”

Hogyan festett a gyakorlatban ez a hitből fakadó orvosi szeretetszolgálat? Az adatok sokat mondanak, megfeszített munkáról, állandóan pallérozott szaktudásról tanúskodnak. „Ma reggel óriási ambulancia, kb. 30 ember. De olyan igaz szeretettel dolgoztam betegeimmel, Isten kegyelme! Hiszen a rendelés előtt külön kértem, adja meg a kegyelmet, hogy olyan igazán kemény szíveket is megnyerhessek Istennek, és küldjön hozzám ilyeneket!” Néhány nappal később hasonló helyzetjelentés: „Mint-hogy évi vásár van, az ambulancia is roppant nagy volt, vagy 70 ember jött. A végén egyeseket már be se vezettünk a könyvbe. Ha az ember, így egyedül — és gyorsan, hogy mindent feldolgozzon — itt egy szilánkot szed ki, ott cseppeket ad, szemet tükröz, üveget rendel, és így tovább, egészen egy óráig, akkor a rendelés végére egészen megbambul. Az esze és az ereje cserben hagyja.” — Egy meleg nyári napon: „Középes rendelés, utána kórház, kötézés, hála Istennek mind nagyon jók az operációk. — A rendelés nagyon kedves volt, igazán rendes emberek, mindegyikükkel jól el tudtam beszélgetni.” Sárló Boldogasszony napján összegzi a nővérek által közölt adatokat: „Körmenten 1920-ban 5605 beteg volt, azután többnyire 3000 évente. Operációt Körmenten 1925 végéig 1010-et végeztem. Most még hiányoznak a kőpcsényi évek. Egészen véve csak hályogot kb. 1700-at operálhattam! Isten áldja meg mindnyájukat! Ut omnes lumen verum in aeternitate perspicerent!”

Együtt szenved, de szívből együtt örül is betegeivel. A gyógyultakkal együtt hálálkodik, az újra látók örömén neki is könny csillan meg szemében. Mindennapi élménye a szenvedés megtapasztalása. Egyszer ilyen példákat sorol: „Néhány napja a nyelvérak a borzasztó operációval, tegnap egy kisgyermek örvendetes születése, ma három hályogom volt a kórházban! Mindezekről az örömekről és kínokról a modern emberiség a klubfotójokban a sherry mellett mit sem tud! És én mégsem cserélnék senkivel, és ha ezerszer születnék, ezerszer mondanám Istenemnek az égben: Uram, hadd legyek emgint orvos, hadd dolgozzam Érted, a te dicsőségédért!” — Egy beteg ezt mondta nekem: Gyönyörűen látok! Micsoda dallam csenghet ilyen szépen egy orvos fülében az operáció után, mint ez — mondtam neki. És így mentünk tovább, ágyról ágyra, miközben mindig ezt mondtam magamban: ugyan hogyan fog csengeni ennél vagy annál a dallam?”

Könnyet faszasztó és mosolyt ébresztő helyzetek váltakoznak a kórházában. A következő jelenetet feleséges Mizl előadása után így rögzíti: „Egy beteg ezt kérdezte

Mizltől: — Kérem, a doktor úr azt mondta, csöpögtessem szemembe a csöppeket, kérem, meddig hagyjam bent? — És erre a kérdésre: Mivel tartozom? Mizi, mint rendesen, ezt felelte: — Egy Miatyánkkal. — Kérem, mindjárt el kell mondanom? — érdeklődött.”

Gyakran lehetett őt látni, amint pihenésképp ő maga vezetget a parkban egy-egy bekötött szemű páciens. Köztudomású volt, hogy kizárólag szegény betegeket fogadott. A tehetősebbeket kollégáihoz irányította. Az Országos Levéltárban őrzött kórházi felvételi naplói foglalkozás rovatában ilyen bejegyzéseket olvassuk: földműves, cseléd, cipész, koldus . . . És persze megszámlálhatatlan gyermek. Ezeket ölbe vette, tréfált velük, a kis beteg észre sem vette, már érzéstelenítés alatt volt, hogy aztán egy-két hét múlva hálálkodó édesanyja kezét fogva és dr. Baththyány keresztjével a homlokán boldogan hagyja el a körmendi kórházat. A műtőasztalt úgy állították fel, hogy a beteg első tekintete az égre essék, hadd tudja, kitől kapta vissza szeme világát. „Istennek köszönje! Én csak eszköz vagyok az Ő kezében!” — hányszor hangzott el Köpcsényben és Körmenden ez a vallomás! Műtét előtt mindig imádkozott, ha több ideje nem volt, legalább egy percre letérdelt a kápolna küszöbére. A beteg szemre vagy testrésze a vágás előtt mindig kis keresztet rajzolt. Az asszisztensek — így felesége — tanúsága szerint operáció közben is imádkozott. Egyáltalán, mondták, az utolsó években „állandóan imádkozott”. Válságos esetekben — és ezt megint csak felesége tanúsíthatta — éjjel is imádkozott egy-egy betegért. Köpcsényben, főképp a háborús években, amikor a körorvost helyettesítette, gyakran ment éjszaka is betegekhez. Hány édesanya és gyermek életét mentette meg, erről csak igen halvány képet alkothatunk az elszórt tanúvallomások alapján. — Ahogy nőttek gyermekei, őket is belevonta szeretetszolgálatába. Elsősorban imáikra támaszkodott: a gyerekek keresztutat végeztek, szentségimádást tartottak, apró áldozatokat ajánlottak fel.

Hitében állandóan továbbképezte magát. Mint filozófus és sokoldalú természetű-dős, szívesen merített Aquinói Szent Tamás tanításából, szívesen forgatta Szalézi Szent Ferenc műveit, konzultált hitkérdésekben jezsuita ismerőseivel, de igazában a ferences lelkiségben volt otthon. Lényegében egyszerű, altruista beállítottságához Szent Ferenc derült életszemlélete és átfogó keresztmisztikája állt a legközelebb. Következtesen nevelte magát (és családját) a főparancs evangéliumi életére. „Ma arról volt az evangélium — írja az 56 éves, immár európai hírű szemorvos —, hogy ‚melyik a legnagyobb parancs’ — és utána mindjárt a felebaráti szeretet. Ehhez elolvastam egy cikket, hogy a felebaráti szeretet nem érzelmekben mutatkozik meg, hiszen azok a hangulattól függnek és más külső dolgoktól is, meg a szárazság érzésétől. Az igazi felebaráti szeretet tétben mutatkozik meg! Tehát áldozatban is! Igaz szó, amit jól meg akarok jegyezni magamnak, Isten kegyelmével!” „Akárkivel találkozunk, ezt mondjuk magunkban: Adj egy szikrányi szeretetet hozzá! Persze míg az ember ennek a kis mondóknak a mestere lesz, sok kegyelemre van szüksége és sok-sok gyakorlásra! Önlegyőzésre! de nagyon megéri a fáradságot!” — Észrevétlen szeretetvértanúság: talán nem túlozunk, ha így fogalmazzuk meg életeszeményét. Mindezt mint orvos élte. Utolsó betegségében két görcs közötti szünetben azt vizsgálta: remeg-e a keze, tudna-e még operálni . . . S szeretett volna rendelőt nyitni betegszobája mellett. Öt évvel halála előtt így foglalta össze vágyait: „Az eszményem az lenne, hogy néhány száz (!) ágyam legyen kedves szakomban, a sebeszetben, és szembetegekkel és belgyógyászati esetekkel is! Hogy enyhíthetnék akkor gondokat, fájdalmakat, hogyan segíthetnék!” Hivatástudatát és a betegszolgálatban talált örömét szerette volna továbbadni. Legkisebb fia, Karli első áldozásakor többek között ezt írta: „Mint apa, küldöm a Mindenhatóhoz kicsi vagy talán nagy kérésemet: engedje meg, hogy Karli vagy lélekorvos, pap legyen vagy testi orvos, mint én! Így legalább egy fiam átélné annak örömét, hogy Istenért másoknak igazán segíthetünk. De a többi gyereknek is adja meg a kegyelmet, hogy nagyon sok jót tehessenek!” (Károly ma orvosprofesszor Uruguayban, két fia is orvos.)

1930 júniusában, tehát hét hónappal halála előtt, sógornője és volt asszisztense kérésére levélben foglalja össze a betegek szolgálatára vonatkozó néhány gondolatát. Befejezésül ebből idézünk. „. . . helyes, igazi emberszeretet csak igazi istenszeretet-

ből származhat. Csak akkor fejlődik ki teljesen, akkor lesz egyre tökéletesebb, ha a minden világosság és minden meleg Forrásából merít erőt. Minél jobban szereti a szív a jó Istent, annál jobban szereti felebarátait is . . . Nagy veszedelem a felebaráti szeretetre, ha engedünk a rokon- és ellenszenv indulatainak, túlságosan a külső után ítélünk . . . Elmondom itt egy ilyen hibámat. Igazán nagyon fáradtan jöttem vissza a kórházból a lakásomba. Ehhez át kellett mennem az udvaron. Nagyon siettem, mert tudtam, hogy nagyszámú családom már igen vár a megkésétt ebédre. Egy pillantás a kórház nyitott ablakán át megmutatta, hogy egy külsőleg (pardon, éppen itt van a hiba!) roppant ellenszenves valaki vár rám. Mikor az udvart átszelve találkoztam ezzel a férfival, igazán kevésbé szeretetteljes hangon kérdeztem: „Mit akar?” — Ő megcsókolta a kezemet, és ezt mondta: „Csak meg akarom köszönni, hogy visszaadta öreg édesanyám szemévilágát. Éppen ezért jövök, hogy kihozzam a kórházból.” — Elfogott a szegyenkezés: ő rózsákat hozott nekem, én meg szúrós kaktusz voltam. — igen gyakran vagyunk roppant igazságtalanok az ideges, hisztérikus, szellemileg fogyatékos betegek nagy serege iránt is. Pedig éppen nekik van igen-igen sok szeretetre szükségük! A „neuraszténias, hisztérikus” diagnózis többnyire csak a betegek szenvedésének gyűjtőmedencéje. Nagyon sokszor nyilvánítjuk hisztérikusnak, idegesnek az olyan állandó panaszokat, amelyeket nem tudunk megmagyarázni, pedig sokszor mély alapjuk van.

Milyen sokszor visszük magunkkal a betegágyhoz nagy érzékenységünket is! Semmi más ez, mint aggódó gőg saját énünk miatt. Sose éreztessük a beteggel, hogy kevés időnk van számára, hallgassuk meg nagyon figyelmesen szenvedéseit, s jegyezzük meg magunknak, amit mond, hogy mindenekelőtt nagy együttérzésünket lássa. Kezünk minden mozdulata a betegágynál csupa türelem, szelídség és kímélet legyen, és minden csak szeretetet leheljen. Soha ne legyünk sietősek, felületesek, mintha csak minél hamarabb készen akarnánk lenni, se pedig lármások vagy hevesek. Hiszen oly jól esik a betegnek, ha gyöngeségében, fájdalomban látja iránta való figyelmünket, ami mindenben megnyilvánul, tehát a halk járásban, halk beszédben és cselekvésben is. Szép szokás, ha a betegnek nyújtott orvosságot, ételt-italt előzőleg megáldjuk . . . A felebaráti szeretet tökéletesítésének legrövidebb útját az a mondat jelzi, amelyből kiindultam: Minél jobban szereti az emberi lélek a jó Istent, annál jobban kell szeretnie felebarátait is. Ébresszük fel magunkban gyakran az Isten iránti szeretetet úgy, hogy lelki szemünkkel magunk elé állítjuk szeretetének számtalan bizonyosságát: az egész teremtett világot, az égbolton látható csodálatos csillagokkal, a sok kedves, szép virágot, bokrot, a sok gyönyörű pillangót, a szorgos hangyát, a munkás méhet és minden mást, amit a jó Isten teremtett: minden vajon nem irántunk való szeretetének bizonyítéka? És a földön csak nekünk, embereknek adta meg a világot észrevevő érzékeken kívül az értelmet is, amellyel elismerjük Őt Teremtőnknek . . . Minden szeretet, még parancsai is. Melyiket hagyhatnád el a tízparancsból úgy, hogy súlyosan meg ne sértsd Istent vagy felebarátodat? Parancsai tehát az igazi alap ahhoz, hogyan éljünk szeretetben Isten és ember iránt . . .

Nincs szó, nincs szín, nincs zene, semmi sincs, ami méltón tudná ecsetelni Isten szeretetét! Azért hát valójában a betegápolás gyakorlatában is csak az marad Isten iránti szerető vágyunk kifejezéseképp, hogy lelkünkben bensőségesen kívánjuk: szeresse és dicsóítsa minden betegünk a mi legfőbb Javunkat!” — Íme az orvosi etika evangéliumi alapjai. Hogy mindez élet és valóság lehet, bizonyítja számunkra a „szegények orvosa”.

VÉLEMÉNYEK ÉS VALLOMÁSOK A BEFOGADOTT HITRŐL

1. Milyen szerepet játszik a keresztény hit életemben?
2. Hogyan „igazolom” hitemet önmagam — és hitem szerinti életemet mások előtt?
3. Mit jelent számomra Jézus Krisztus?
4. Hiszek a Szentháromságban? Mond-e ez nekem valamit?
5. Mit gondolok a „legnehezebb problémáról”: hogyan és miért van a „rossz” (fizikai és erkölcsi) a világban?
6. Hiszek-e a halál utáni életben? Hogyan függ össze mostani, földi életem a halál utáni sorsommal?
7. Mi szerzi meg számomra az üdvösséget? Cselekedeteim? Hitem? A szentségek? A szeretet gyakorlása?
8. Mit gondolok, ha „áteredő bűnt”, ha „eredeti bűnt” említenek?
9. Mit tartok ma különösen fontosnak keresztény hitemben?
10. Mi fontosabb számomra: amit hitemmel kapcsolatban hallok — vagy az, hogy ki mondja?
11. Lehet-e józan ember ateista? — Vagy: lehet-e józan gondolkodó ember hívő?
12. Milyen felelősséggel tartozik a keresztény ember a társadalom, a világ problémáinak megoldásánál?
13. Mit tartok egyházzal kapcsolatban? Mit jelent számomra?
14. Mit jelent számomra: krisztushívók közössége?
15. Mik az egyháznak ma a legfontosabb feladatai?

A mellékelt kérdésekre a *katolikus leánygimnáziumok negyedikes tanulói* válaszoltak (szám szerint: 64). Ezekből *mintavétel* alapján nem az átlagos válaszokat emeltük ki, hanem a jellemző, típusos hozzászólásokat.

1. kérdés. „Az életem értelmét adja meg, hiszen ha nem hinnék Istenben, Jézus Krisztusban, az öröklétben, nem lenne érthető földi életemnek a célja.” — „Biztos pontot ad, tudom, hogy nemcsak tengék-lengék a világban, hanem tartozok Valakihez, s nem is akárkihez. A hitem és vallásom az emberhez legméltóbb és legértékesebb földi életet nyújtja.” — „Döntően befolyásolja minden cselekedetemet, világnézetemet, egész életfelfogásomat.”

.2 kérdés. „A hitnek nincs szüksége igazolásra: cselekedeteinkből észrevehető, hogy aszerint élek-e vagy sem. Fontos-e számomra vagy sem.” — „Megpróbálok úgy élni, ahogy Isten szeretné, úgy nézni az emberekre, hogy azok Isten gyermekei. Azt hiszem, ez elég bizonyítás mások számára. Önmagamnak nehezebb bizonyítanom hitemet, mert ebben nőttem fel és természetes mindez.” — „Önmagam előtt nem kell igazolni, más előtt még nem volt szükség rá. Hogy hogyan fogom tenni, azt még nem tudom. (Majd kérek hozzá kegyelmet).”

3. kérdés. „Jézus az, akit teljes szívemmel és lényemmel szeretek. Jézus mindenben minden, Jézus az egyetlenem és mindenem.” — „Jézus Isten, ugyanakkor a legnagyobb Ember, örök példakép. A megváltással ő tette lehetővé a bűneinktől való megszabadulást. Szenvedése árán egy új életet ajándékozott.” — „Benne élek (megpróbálok!), Ő ad vigaszt és örömet, ő az egyetlen megbízható barát.” — „Jézus egy isteni személy, akihez a teremtésnél fogva legalább egy kicsit hasonlítanom kellene.”

4. kérdés. „Természetesen hiszek a Szentháromságban, aki egyrészt a köztünk levő szeretet példaképe, az én szeretetemnek; másrészt az egyházban megvalósítandó egységet mutatja meg.” — „Hiszek a Szentháromságban, de ésszel megérteni nem tudom. A három Személy Isten három nagy művét jelképezi. — Atya — teremtés (melyhez a világ fenntartása és irányítása is tartozik) — Fiú — megváltás; — Szentlélek — megszentelés.” — „Hiszek, ha nem hinnék benne, nem kereszteneknek, hanem unitáriusnak vagy eretneknek tartanának.” — „Hiszek és mint dogmát elfogadom. Egyébként Isten nagylelkűségét, leleményességét is neki tulajdonítom.”

5. kérdés. „Mindezeknek oka bizonyára az emberekben van, hiszen a rossz az Isten létével nem összeegyeztethető. És ha még most is van rossz, az csak az ember hűtlenségének a következménye.” — „Ha én erre tudnék válaszolni, egy új dogmát fogalmaznék meg.” — „Az igazi embermivolt lényeges feltétele a szabadság, szabadakarat, enélkül nem lehet szeretni. De az ember visszaélt ezzel a szabadsággal, maga dönthet sorsáról, elfordulhat Istentől. Isten hiánya pedig a „rossz”. — „Nem tudom, hogy a rossz léte mi. Valószínűleg Ádám—Éva bűnével kezdődött. A dogmatikusok biztosan tudják!” — „A rossz azért van, hogy dönthessünk: a jó vagy rossz mellé állunk. S ez az állásfoglalás meghatározza életünket.”

6. kérdés. „Hiszek a halál utáni életben, nem félek a haláltól, csak egészséges módon, nem ragaszkodom görcsösen a földi élethez. A halál utáni élet mindig új reményt és erőt ad, hogy a nehézségeken átsegítem magam. Ahhoz, hogy boldog lehessen halálom után, a mostani életben kell munkálkodnom.” — „Hiszek! Nem várom, de készülök rá. Hiszem, hogy az az igazi jó, a földi létem csak felkészülés az azutánra.” — „Igen, hiszek. Szerintem a mennyországban is vannak fokozatok. Egyesek közelebb vannak Istenhez, jobban ismerik őt, mert földi életükben is jobban törekedtek feléje.” — „Hiszek, de hogyan függ össze földi ‚sorsommal‘, földi életem, a halál utáni sorsommal? Így a kérdés nem világos számomra. Szerintem a sors evilági fogalom. A hívő ezt így nem használja.” — „Igen, hiszek a halál utáni életben. Szerintem nekem a halál után nem lesz ‚sorsom‘. A sors evilági fogalom.”

7. kérdés. „A felsoroltakat nem lehet szétválasztani, hiszen mindegyik meghatározó lehet; egyik sem túl értékes a többi nélkül, de talán a legfontosabb a szeretet.” — „Legfőképpen a kegyelem (kimaradt a kérdésből!), de segít nekem az alább felsorolt dolgok mindegyike.” — „Szerintem a szeretet gyakorlása a legfontosabb, mert szentségek nélkül, sőt szűkebb értelemben vett hit nélkül (anoním keresztények) az ember még üdvözülhet. A kereszténységben a szeretet az az egyik dolog, ami legjobban megragad engem, de általában az embereket is.” — „Együttesen mind, de legjobban a szeretet gyakorlása és a szentségek.” — „Mindegyik fontos, de talán legfontosabb a SZERETET.”

8. kérdés. „Ez mind a keresztségben ‚eltöröltetett‘.” — „Hálás vagyok az Úristennek, hogy ezt a keresztség eltörölte.” — „Ha keresztségemre gondolok, akkor én megmenekültem ettől. *De ezt a problémát alapvetően nem értem.*” (A zöme ezt írja.) — „Ha áteredő bünt emlegetnek, őseim engedetlenségére és bűnére gondolok, amit örökül hagytak nekünk. Az eredeti bűn = saját botlásaim.” — „Isten próbától tette függővé az ősszülők egyéni üdvösségét és azt, hogy örökbe hagyhatják-e az épség ajándékait és a megszentelő kegyelmet. De nemcsak a bűn következményei szálltak át az emberre, hanem maga a bűnösség is. Isten ugyanis az embert közösségi lénynek tekinti. De nem hagyta az embert bűnében, Megváltót küldött.” (64 közül az egyetlen pontos válasz!)

9. kérdés. „A hitem Isten és vallásom egyre mélyebben való megértése, átlátása. Nagy, hitbéli műveltséget szeretnék.” — „Krisztus követését — de nem névleg.” — „A legfontosabb az Istenbe vetett bizalom. Hiszek abban, hogy engem az Isten választott ki magának és arra rendelt, hogy egész életemet neki és az ő ügyének szenteljem.” — „A kitartást”. — „A szeretetet, az emberek megértését és segítését.” — „Hogy igazán keresztény életet tudjak élni.” — „Fontosnak tartom a szeretetet, az emberek megértését és segítségét.” — „Hitem, Isten, vallásom egyre mélyebben való megértését, átlátását! Hitbéli műveltség megszerzését!” — „Isten akaratának felismerését.” — „Jobban megismerni a Biblia tanítását!” — „A körülöttünk levő világ nagyon gonosz és rossz . . . nekünk kell példát adni.” — „Lelki nyugalmat keresek!” — „Állhatatosságot, — tettekre, lelkiségre, szeretetre inspiráljon.”

10. kérdés. „Hitemben néha valóban befolyásol az is, hogy kitől hallok; de általában a jó gondolatot bárkitől elfogadom.” — „Leginkább két változat létezik: amit hallok, ugyanolyan fontos, mint az, aki mondja, mert árad belőle, amit mond; amit mond, fontosabb, mint aki mondja.” — „Nem mindegy, hogy ki mondja, de az sem, hogy mit mond hitemmel kapcsolatban.” — „Amit hitemmel kapcsolatban hallok, de természetesen mérlegelem, hogy ki mondja.”

11. kérdés. „Józanul gondolkodó ember hívő. Ateista is lehet, de csak azért, mert még nem járt utána az alapvető kérdéseknek.” — „A józanság nem a világnézettől függ.” — „A józan ember természetesen hívő, csak esetlegesen lehet ateista.” — „Nem tudom, nem találkoztam ilyenekkel!” (gyakori válasz!) — „Lehet józan ember meggyőződésből ateista, — és lehet hívő, elsősorban alázatból.” — „A józanságot és a gondolkodásmódot nem lehet összehasonlítani a vallással, mert mindegyik más síkon érinti az embert.” — „Igen lehet. Én ismerek nagyon rendes ateistát, és önző, képmutató, hívőket.”

12. kérdés. „A kereszténynek van felelőssége környezetében . . .” (gyakori!) — „A világ problémáinak megoldása nem a keresztény ember feladata, imádsággal azonban elősegítheti, hogy a világ jobb útra térjen.” — „Felelős, mert a keresztény képviseli a Végtelent a véges világban.” — „A keresztény embernek nem feladata a társadalom és a világ problémáinak megoldása . . . sokat, többet adhat a világnak, az Istent.” (Ez az „öntudathasadt” felfogás sokszor jelentkezik!) — „Nagy felelőssége van, mert a keresztény embert, a jót képviseli a világban . . .” — „A keresztény ember főként a lelkekért felel. Nem tudom, fontosabbak lehetnek-e ennél a világ problémái?” — „A kereszténység a problémák felett áll, de hiszek a sors egészséges formálásában.” — „A legtöbb, amit mindezért tehetek, az imádság . . .”

13. kérdés. „Az egyház kissé szervezetlen, de szeretem.” — „Egyház, ahol lelki megnyugvást találok.” — „Számomra az egyház erő, nem járok egyedül.” — „Az egyház gyermekkoromban és most is, nevelőm.” — „Az egyház: a szentségek, a hitbéli gyarapodás.” — „Az egyház ismertett meg a hittel, nehogy eltántorodjak tőle.” — „Egyház: közösség, egység.” — „Családi közösség” (sokszor!) — „Az egyház sajnos, nagyrészt idősebbekből áll.” — „Krisztus titokzatos testét jelenti számomra.” — „Ebbe tartozom, itt kell élnem hitemet.” — „Hiányozna, ha elszakadnék tőle.” — „Most nem, katolikus’ a szó szoros értelmében, irányzatokra, részekre szakadt. Szeretném az egységét.” — „Krisztus teste az egyház.” — „Egy szervezet, ami a vallásos embereket tartja össze.” — „Mi vagyunk Krisztus titokzatos teste.”

14. kérdés. „Nekem összetartozást jelent.” — „Egy dologért élni, dolgozni.” — „A tágabb értelemben vett egyházat (prot. is) értem.” — „Egyház maga a krisztushívők közössége.” — „Egyek hitben, szeretben.” — „Végre valahova tartozom.” —

„Azok az emberek, akik hisznek Jézus Krisztusban (idem per idem!)” — „Különböző fajtájú embert, akiket egy szál, Krisztus, tart össze nagy szabadságban, teret hagyva személyiségüknek.” — „Tágabb mint az anyaszentegyház, mert más felekezetek is hisznek Krisztusban.” — „A krisztushívők közössége minden Isten után törekvő embert jelent.” (felkészült válasz, de nem tévedésmentes!) — „Egyház — tágabb értelemben — szűkebb értelemben az ifjúság, a barátok közössége.” „Közösség, ahol kb. ugyanolyan világnézetűek találkoznak.”

15. kérdés. „Törekvés a keresztény egységre.” — „Missziós küldetés, az emberek 'lelkét' menteni . . .” — „Szeretetszolgálat, harc a közöny és fásultság ellen.” — „A béke megvalósítása, a keresztények egysége.” (A legtöbb: a kettő együtt: 44% !) — „Reményt, tisztaságot sugározzon.” (Kik?) — „Krisztus tanítását hirdessék és azt éljék.” — „Állam—egyház kapcsolat, egyházi hierarchia és az ifjúság kérdéseinek a megoldása.” — „Apostolkodás, misszió, karitás, főleg saját közösségükben.” — „Utánpótlás biztosítása nemcsak papi szerzetesi téren, hanem az elkötelezett keresztények között.” — „Igehirdetés, szentségek kiszolgáltatása, üdvösségre vezetés” (Csak a klérusra gondol igen sok!) — „Forduljon a keresőkhez, a magányosokat, elhagyottakat karolja fel, például éhezők segítése, kábítószeresek, alkoholisták gondozása, magányosok támogatása, háborúellenes megnyilatkozások.”

Megjegyzések: A megadott kérdések felkészültségükhöz, életkori sajátosságukhoz képest nehezek voltak. Olyan szakszerűek, ahogy négy év során nem igen hallották, mert a vallási igazságokat személyes érzésekbe, individuális igények szerint megfogalmazva kapták. Ezek a vélemények ismétlődnek: A kérdések nagyon általánosak, ugyanakkor túl „tömény” az egész. — „Nem tartom helyesnek az ilyen jellegű kérdéseket tizennyolc éves emberektől, hiszen nálunk okosabbak, például teológusok sem tudnak ezekre a kérdésekre egyértelműen válaszolni.” — „Inkább vitára lenne szükség.” — „Nagyon általános kérdések.” — 3% megköszöni a kérdéseket, mert elgondolkodtatók!!!

Magyarázatok a táblázathoz:

Válaszok minőségei: A = igen, pozitív, megoldott
B = bizonytalan, problémás
C = nem, negatív, nehéz

*A „nem zsinati” válaszokban sokszor benne van a „félreértés” is, és fordítva.

7. — szeretet	9. — szeretet	15. — szeretetgyak.
— hit + tett	— alázat	— hitgyak.
— mindegyik	— példaadás	— béketeremtés
— szentségek	— bizalom	— egység
— kegyelem	— egyéb	— szóc. feladat
	(hitmegélés, hitbéli	— egyéb
	műveltség, Kr. kö-	
	vetés, örök élet)	

ÉRETTSÉGIZŐ LEÁNYOK (KAT. GIMNÁZIUMOK)

Kérdések	A	B	C	zsinati felfogás szerint		befogadás módja		A kérdéseket	
				igen	nem szubj.	*Kreatív	passzív	félreérti	elhárítja
1. Hitük	94%	6%	—	—	81%	63%	37%	19%	13%
2. Igazolása	27 42%	12 19%	24 39%	—	19%	31%	31%	13%	31%
3. Jézuskapcsolatuk	87%	13%	—	27%	63%	63%	37%	—	—
4. Szentháromságról	81%	19%	—	—	—	31%	69%	—	—
5. Rossz problémája	44%	44%	12%	—	—	25%	19%	31%	56%
6. Túlvilágról	75%	19%	6%	—	—	31%	6%	6%	31%
7. Üdvösséghez fontos	44% 6,3 31 12,4 6,3	— — — — —	— — — — —	—	—	8 13%	16 25%	40 63%	20 31%
8. Áteredő bűn	38%	37%	25%	—	—	8 13%	16 25%	40 63%	20 31%
9. Hitünk alapja	56% 6% 19% 13% 6%	— — — — —	— — — — —	—	—	—	—	—	—
10. Elfogadom									
- amit	63%	—	—						
- mindkettő	15%	—	—						
- aki	22%	—	—						
11. Viszonyuk a nem hívőkhöz	50%	13%	27%	19%	81%	—	—	—	—
12. Ker. felelősség	37%	25%	38%	13%	44%	19%	—	44%	56%
13. Egyházképük	37%	19%	19%	6%	63%	—	—	44%	44%
14. Krisztushívők közössége	50%	28%	22%	6%	63%	—	—	31%	44%
15. Egyházfeladatai	25% 6% 25% 19% 19% 6%	— — — — — —	— — — — — —	31%	63%	56%	44%	6%	13%

Összegejtőtte: Széll Margit

Számunk írói: Bajzáth Ferenc plébános, Budapest — Bán Endre plébános, Pécs — Boda László, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — Cselényi István Gábor gk. főiskolai tanár, Nyíregyháza — Dabóci Mária tudományos munkatárs, Budapest — Dr. Gyökössy Endre kutatóprofesszor, pasztorálpszichológus, Budapest — Koncz Lajos teológiai tanár, Eger — Lukács László O. Sch., a VIGILIA főszerkesztője, Budapest — Magyar Katalin egyházközségi munkatárs, Szentes — Nyiredy Maurus OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — Paleta Éva Budapest — Puskely Mária iskolanővér, Bécs — Széll Margit tanár, szerkesztő, Budapest — Tarjányi Zoltán a Rk. Központi Papnevelő Intézet prefektusa, szerkesztőségi munkatárs, Budapest — Vasadi Péter író, Budapest

INHALT

ZOLTÁN TARJÁNYI: Das Wort ist Fleisch geworden

AUFSÄTZE

MAURUS NYIREDDY: „Was ihr für einen meiner geringsten Brüder getan habt, das habt ihr mir getan“ (Mt 25,40)

LÁSZLÓ LUKÁCS: Die Erneuerung der christlichen Brüderlichkeit

LÁSZLÓ BODA: Auf dem Entdeckungsweg der Liebe

LAJOS KONCZ: Biblische Theologie der Nächstenliebe

MARGIT SZÉLL: „Siehst du deinen Bruder, so siehst du Gott“

GESPRÄCH DER „TEOLÓGIA“ MIT PROF. ENDRE GYÖKÖSSY PASTORALPSYCHOLOGUS

„Ich stehe dir zur Verfügung“ (aufgezeichnet von Margit Széll)

UMSCHAU

ISTVÁN GÁBOR CSELÉNYI: Glaube und mitmenschliches Ethos

PÉTER VASADI: Dienende Liebe

ÉVA PALETA: „Seid barmherzig!“ (Lk 6,36)

ENDRE BÁN: Gott ist die Liebe!

THEOLOGISCHE—SEELSORGLICHE FRAGEN

JACQUES MARITAIN: Vom Apostolat der Laien (Mária Dabóci)

FERENC BAJZÁTH: Ein Pastoralversuch in der Landgemeinde Márkó

KATALIN MAGYAR: Brüderliche Liebe in der Gemeinschaft

MÁRIA PUSKELY: Fidelitate et Caritate.

László Battyhány-Strattmann's Dienst in der Liebe

Meinungen und Bekenntnisse vom angenommenen Glaube (gesammelt von Margit Széll)

ZOLTÁN TARJÁNYI: Et la Parole a été faite chair

ETUDES

MAURUS NYIREDY: „ . . . dans la mesure où vous l'avez fait à l'un de ces petits de mes frères, c'est à moi, que vous l'avez fait" (Mt 25,40)

LÁSZLÓ LUKÁCS: Le renouveau de l'esprit de fraternité chrétienne

LÁSZLÓ BODA: La charité sur la voie des découvertes

LAJOS KONCZ: La théologie biblique de l'amour de prochain

MARGIT SZÉLL: Envoyant ton frère, c'est Dieu que tu vois

ENTRETIEN DE „TEOLÓGIA" AVEC PROF. ENDRE GYÖKÖSSY,
SPECIALISTE DE PSYCHOLOGIE PASTORALE

„Je me mets à ta disposition!" (confiée par *Margit Széll*)

PERSPECTIVES

ISTVÁN GÁBOR CSELÉNYI: La foi et l'éthos du prochain

PÉTER VASADI: La charité prête à servir

ÉVA PALETA: „Montrez-vous miséricordieux . . ." (Lc 6,36)

ENDRE BÁN: Dieu est Amour

QUESTIONS THÉOLOGICO—PASTORALES

JACQUES MARITAIN: Sur l'apostolat des laïcs (*Mária Dabóci*)

FERENC BAJZÁTH: Une initiative à visée pastorale dans une commune de province
Márkó

KATALIN MAGYAR: La charité en communauté

MÁRIA PUSKELY: Fidelitate et Caritate, le service de charité du Docteur László
Batthyány—Strattmann

Opinions et témoignages sur la foi récipiée (propos recueillis par *Margit Széll*)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik február, május, augusztus és november közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. I. 8. (A kéziratokat kizárólag ide kell küldeni.) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András. — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc. — Felelős kiadó: Magyar Ferenc. — Egyházi jóváhagyással. — Előfizetési díj 1 évre 160 Ft. Egyes szám ára: 40 Ft. Előfizetés és egyházi terjesztés a kiadóhivatalban.

Utcai árusítás a Posta Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál. — Csekk számla száma: 324—VII—1. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Kúlereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389).

Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

Készült: 87 71988 Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Danóczy Balázs